

RUKU

Rukuva Iesusiva nrohurara tura

¹ Nronra vaisi Tiopiraasio, Iesusiva tiri utaqaa variqaro mpo kyaiqa mpo kyaiqa varorara airi vaisivanto mwi quara gara ntumwa torave.

² Tauraaqama kye vaisi mponramwuvanto nkyiari suqotaita mwi inraikyara taqeta, mwiaqaatai tiri timwa timwuvata vaisi airivanto mwi quara gara ntumwa torave.

³ Nronra vaisio, ntevata mwi quara okyaraqaataina ntapihi riarerave timwa kyena, airi enta kyaparamaqi vina mwi quara qio ntapihi kyena riena, evata ntapihi kyera riaante tina, mwaa quara okyaravata, tavaaravata, mwutuvata, gara ntumwa tena.

⁴ Vaisi mponramwuvanto i timwa mwu quara ntapihi kyera riaante tina, ntevata mwaa quara ntapihi kyena i timwa mwinrenrave.

Sekaraiaakya Irisavetikya

⁵ Herotiva vunyaa vaisivanto Iutaa mwataqaa ntaqikiyi varu entara vaisi mpovanto Sekaraiaava mwaanra kyaiqa vareqaro nraakye qorara rieqaro Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisiva varurama. Mwiva Avaisaara kuaa okyaravanto varura. Mwia nraata mwia nrtu Irisavetiva mwivavata Eroninra kuaa okyaravanto Kotira kyaiqa vare varu okyarahua varurama.

⁶ Sekaraiaakya Irisavetikya mwitanahua Kotira vuqaa avuqavuma variqata Kotira qua ekyaa qua riemwaqi vi varurama.

⁷ Mwitaamaqi viqata hia nraaqiaravata mwatorama. Irisavetiva ehaaraqa huva hia nraaqiara mwataraitiro, qatitana variqi vita kyonta nyaa-paiqa hurama.

⁸⁻⁹ Mpo enta Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mponramwuvanto kyaiqa vara taiqa kyeta uro mwaatani varuvaro Sekaraiaava varaari iherava nruvata mwia vataahuavata mwia kyaahaqa hiqata Kotira nraamwuqi kyaiqa vararerata nrunrama. Mwhua kyaiqa vararera hiqata santu vera kyeqata kyaiqa *ntuqaaqama/ puhama* kyeta Sekaraiaarara, E Kotira nraamwuqi variqara Kotirani kyuqe munra quarive tira, qia quara mwataante, tuvaro Sekaraiaava nronravanto hu nraamwunraqi nanrianraa vera ntero mwunta vu inraikyara vara kyero qiaqaa quararero viro.

¹⁰ Mwiva mwiqi variqaro mwi kyaiqara vare varuvata qati nraakye qoravanto mwaatasata ntuvaantua hita Kotirara aakyara nte varura.

¹¹ Mwhua Kotirara aakyara nte varuvaro Sekaraiaava nraamwuqi varuvaro gamwanrama Kotiva titova nyaamwunyaa vaisivanto mwiaqaatairo qovarama viro munra quani taintara tataaqa mwia kyauqu kyaatutani siviro varuvaro

¹² Sekaraiaava mwia taqero nrihanrama viro aatu hiro.

¹³ Aatu hi varuvaro Kotiva titova tiqaro, Sekaraiaao, hia aatu hianta. E Kotirara aakyara nteqara ntumwahiamwa hiananra Kotiva riainho. I nraatavanto Irisavetiva qoraisi nraaqiara mwata

taananrove. Mwi nraaqiarara nrutu nteqara Ioninrave qiante.

14 Mwia mwata taaninranra evata nraakye qora airivantovata mwianra qamwatevarave.

15 Mwiva Kotira vuqaa vaisi nronravanto varianinrave. Mwiva uainivata mwi nramanrinra voti hianinravata hia nraanrive. Mwia mwata taani entaraqaatairo Kotira mwanraquravanto kepukyaqama kyero mwiaqaa ntaqikyiraro variqiro quananrove.

16 Isareri mwatanaa mwaahua airivanto mwia qua rieqata uaqia hi aanranra qaqira kyeta uro ntante Kotirara tiri nronravantove timwa kyeta Kotira aanraqaa vivarave.

17 Kotiva i nraaqiara titairaro mwiva nraante urontero nkyi haivaqava Iraisava kepukyaqama kyero varontema kyero mwiva airi nraakye qora kyaahaqa hianinrave. Ioninra qua rieqatama vaisivanto antua qua qaqirakye nkyiari nyaaqumwanravata qamwateqa varivarave. Ioniva qua timwa nyinrata Kotira qua raaqu kyehua qaiqaa ntapihi kye riemwaqi viqata varivarave. Ioniva nraakye qora terama tairata mwihua nronra vaisi vekya variate, tiro.

18 Mwitaa tuvaro Sekaraiaava Kotiva titorara tiqaro, Qaqao, e tinanranra nte nataama kyenave qutaave qianinrave? Nte nyaapaiqama vuqaro ni naatavantovata kyontaqama viho, tiro.

19 Tuvaro Kotiva titova mwia timwa mwinro tiqaro, Nte Keviriavave. Nte Kotira vuqaa sivi varuvave. Kotiva ni titaihana nte kyuqe mwakyaakya tumu i timwa mwuqo.

²⁰ Qio riaante. E ni quara hia qutaave tinanra mwia kyaara i nrovanto tita virara hia qio qua tinanrave. Mwitaama variqira viraro i nraatavanto nraaqiara mwata tairarama qaiqaa qua tinanrave. Nte iara qianinra qutaama qovara hiananrove, tiro.

²¹ Kotiva titova nyaamwunyaa vaisivanto mwitaa ti varuvata mwaatani varu nraakye qorahua Sekaraiaara vekya variqata taqovaro nraamwuqi mpuahaama varuvata mwihua airi nraato tita tiqata, Nataa hiqarove mwiva hia vaakya veva ntaiho? timwa kyeta taqe varuvaro

²² Sekaraiaava veva ntovata mwihua taqovaro qua qiankye tura hia qio qua tura.

Mwiva hia qua tuvata mwihua tiqata, Sekaraiaava mwiqi variharo mpo inraikyavanto mwia vuqaa qovara iharoma mwia nrovanto tita viharo hia qio qua tiho, tita. Tuvoro Sekaraiaava qua qiankye tura hia qua tiraitiro, kyauquqo nraahu piaateqaro varurama.

²³ Mwiva kyaiqa varo iherava taiqa vuvaro mwiva nrumu ntantero nai mwaatani uro varurama.

²⁴ Uro varuvaro mwia nraatavanto Irisavetiva nraaqiara tuaqa hurama.

Irisavetiva nraaqiara tuaqa hiro mwiva tora hini kyauquruara nraamwuqi nraahu tuqeta kyero varurama.

²⁵ Mwiva tiqaro, Kotiva nianra po tirave. Tau-raaqama hia nraaqiara mwataraitina, kyauriqa varurave. Mate mwaa entara nte nraaqiara tuaqa hina hia kyauriraitina varuqo, tiro. Mwitaa turama.

Keviriariva nyaamwusairo tumu Mariaara timwa mwunra

²⁶ Irisavetiva nraaqiara tuaqa huvaro 6 tora nritarovaro Kotiva qaiqaa Keviriarira titovaro mwiva Nasareti mwatukya Karirini tumu ntora.

²⁷ Keviriariva Iosepira tito nraakyera qaraakya nraakye mwakyaakya timwa mwinrenro tumunrama. Iosepira okyara varirerata Ntevitira nai haivaqara kuaa okyara varurama. Iosepira tito nraakyera nrutu Mariaava.

²⁸ Kotiva titova tumu ntero verante Mariaarara tiqaro, Varirave hiaro? I kyuqema mwatai nraakyeve variaro. Nronravanto ivata variho, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Mariaava mwia qua riero nronra nraato riero tiqaro, Nataa iharove nianra mwitaa tiho? tiro.

³⁰ Mwitaa tuvaro Kotiva titova tiqaro, Mariaao, hia aatu hiante. Kotiva iara gamwateqaro variho.

³¹ E riaante. E nraaqiara tuaqa hira qoraisi nraaqiara mwata tera mwia nrutu nteqara Iesusirave qiante.

³² Mwiva nronra tuero nronra vaisima variananrove. Mwianrama Kotiva nai virini nyaamwuni varira mwia mwaaquve tivarave. Nronravanto Kotiva Ntevitiva nai haivaqava ntaqikyiani kyaiqara mwia mwianinrave.

³³ I nraaqiaravanto laikopura okyaraqaama ekyaa enta ekyaa enta ntaqikyianinrave. Mwiva ntaqikyiani kyaiqava hia taiqaaninrave, tiro.

³⁴ Keviriariva mwitaa tuvaro Mariaava mwia kyapara hiro tiqaro, Nataama kyerove mwitaa hiananrove? Hia nte qoraisi varauvave, tiro.

³⁵ Mariaava mwitaa tuvaro Kotiva titova timwa mwinro tiqaro, Kotira mwanraquravanto ivata variraro Kotira peqavanto i ntumwaqu taaninrave. E mwata terava Kotira kyaiqa nraahu varaari vaisiva varirata mwianra Kotira mwaaquve tivarave, tiro.

³⁶ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, I vataava Irisavetiva kyontaqama vivavata mwiva nraaqiara mwataaninrave. Mwi nraakyerara ehaaraqa hivave qiavaro mwiva nraaqiara tuaqa iharo 6 tora nritaraiho.

³⁷ Kotiva ekyaa kyaiqa qio nraahu vare vari-vama variho, tiro.

³⁸ Kotiva titova mwitaa tuvaro Mariaava tiqaro, Nte Kotira kyaiqa nraahu varaarivama varuqo. Qio e tinantema kyero Kotiva ni mwitaa hiarive, tiro. Mwitaa tuvaro Kotiva titova tumu ntantero vurama.

Mariaava Irisavetira uro timwa mwunra

³⁹ Kotiva tito vaisiva tumu ntantero vuvaro Mariaava qamwanrama kyero siviro Iutiaani mwatukya mpo taaqiqi vahuraqi Irisavetira timwa mwinrenro vurama.

⁴⁰ Vuva uro Sekaraiaara nraamwuqi vera ntero Irisavetira qua mwantora.

⁴¹ Qua mwante varuvaro Irisavetira vikyokyaqitairo nraaqiaravanto qakyaa huvaro Kotira mwanraquravanto Irisavetira kepukyaqama kyero kyaahaqa huvaro

⁴² Irisavetiva aakyara ntero tiqaro, Airi nraakye variavaro Kotiva i nraahuma kyugema mwataiho. E mwata tena nraaqiararavata Kotiva kyugema mwataarive.

43 I nraaqiara vunyaa vaisi kepukyavanto variqaro niqaa ntaqikiyariva varihara e mwia nrova variqarama e ni qumina nraakye nrumu taqarera nrianro.

44 E vaakya ni qua mwantaarana nte i qua rie varuqaro nraaqiaravanto ni pikyokyaqitairo qakyaah iho.

45 Nronravanto mwi mwakyaakyara timwa mwihanra e mwia quara gutaa mwitaa hiananrove qiananranra tiro, Kotiva i kyuqema mwataihara qamwateqara variaro, tiro.

Mariaava ihi tiqaro Kotira nrutu tuaaherora

46 Irisavetiva mwitaa tuvaro Mariaava Kotira nrutu tuaaheroro tiqaro,

47 Nte ntena mwutukyaqitaina Kotira nrutu tuaaherauqo.

Kotiva ni kyaahaqa hiariva variharora tiro, ni mwanraquravanto qamwateqaro variho.

48-49 Nte Kotira kyaiqa nraakye qumina nraakye varuqaro

Kotiva ni nraahu kyuqema matairave.

Kotiva kepukyavanto variqaro

nronra inraikya ni mwitaama matairara tita,

mate varihuavata, nraakiara varihuavata,

nianra Kotiva nronraqama kyero

mwi nraakyaera kyuqema mwatairave tivarave.

Kotira okyaravanto vahirero

nai avuqavuma kyero vahirave.

50 Haaruvata, matevata, qakyovata,

ta nraakye qorahuave, Kotira qua riaahua

mwihua Kotiva po tiro kyuqema nyatairave.

51 Mwihua nkyiari nyutu tuaahera kyeta ntu-
vaantuama vita
uaqia hi kyaiqara vararerata uti variavaro
Kotiva nai kyauqu kepukyaqo mwihua raaputa
mpona mpona kyairave.

52 Kotiva nronra vaisi vara mwatumwi qumina
vaisiqama tero qumina vaisi vara nronraqama
taiharo
nronraqama virave.

53 Nraataa hi vaisihua Kotiva kyara nyihata
nreta qio variarave.

Airi inraikya vataira Kotiva titaiharo
hia mpo inraikyavata vararaitiro, qati virave.

54-55 Kotiva nai kyauqu nriqigaa vatero timwa tai
quara
vataqiro viqaro tiri Isareri nraaqiara kyaahaqa
hirave.

Mwiva haaru Evarahaamunranra tiqaro,
Nte iaravata, i nraisi mwihuaravata,
ekyaa enta ekyaa enta po tina kyuqemaqina
virerave,
tu quara hia taunru kyairave, tiro.

56 Mariaava mwitaa timwa kyero Irisavetikya
variqiro viro taarampo tora vara kyero nrumu
ntantero nai mwaatani vurama.

Irisavetiva Ioninra mwatora

57 Irisavetiva nraaqiara mwataari entava nri
ntovaro mwiva mwi entara qoraisi nraaqiara
mwata kyora.

58 Mwata kyovata mwia nramwunaahuavata,
mwi mwatanaahuavata, riovaro Kotiva Irisave-
tirara kyuqe huvata mwihua uro Irisavetira-
vata variqata nraaqiara mwianra qamwatar-
erata nrunra.

⁵⁹ Mwihua nri ntovaro 8 enta nritarovaro mwi nraaqiarava qoraisi nraaqiara varuvatara tita, mwia mwamwanta toqarerata ntuvaantuama vita. Ntuviaantuama vita variqata mwihua mwia nrutu nteqata mwia qora nrutu Sekaraiaavave qiare tuvaro

⁶⁰ mwia nrova qaqaqo tiro, Nte mwia nrutu Ionivave tirerave, tiro.

⁶¹ Mwiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Hia i okyaraqwi mwi nruturu vahirama e mwi nruturu ntaaro, tita.

⁶² Mwitaa timwa kyeta mwihua Sekaraiaaraqaa kyauqu piaateqa mwia kyapara hita, E ena mwaaqu nanra nrutuve mwinanrave? tuvaro

⁶³ Sekaraiaava kyauqu piaateqaro pepaa vara mpiate tuvata pepaa vara mwuvaro Sekaraiaava mwataama kyero qara ntiro, Mwia nrutu Ionivave, tiro.

Mwitaama qara ntumwa tovata mwihua nrihanrama vita.

⁶⁴ Nrihanrama vuvaro qamwanrama Sekaraiaara nrovanto qatua vuvaro mwiva qio qua tiro. Mwiva qio qua tiqaroma Kotira nrutu tuaaherero.

⁶⁵ Mwitaa ti varuvata mwia nramwunaahua mpoqama kyeta aatu hi varurama. Mwi quava ekyaa Iutiaani vuvata

⁶⁶ nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwi nraaqiarava nataa hiari vaisivave variananrove? tita. Mwihua taqovaro Kotiva kyaahaqa hi varuvaro mwi nraaqiarava varurama.

Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa huvaru Sekaraiaava ihi tura

⁶⁷ Kotira mwanraquravanto mwia qora Sekaraiaara kepukyaqama kyero kyaahaqa huvaro mwiva Kotira qua mwataama tiro:

⁶⁸ Kotiva nronravanto tiri Isareriqaa ntaqikyivi varivave.

Nrivage mwia nrutu tuaaheraare.

Mwiva tiri nai nraakye qora kyaahaqa hiro huvantu kyarero nriho.

⁶⁹ Kotiva tiri haivaqara Ntevitira nraisi mpo vara mwaamwianrama taiharo mwi vaisiva kepukyavanto

variqaro tiri huvantu kyairage qio variare.

⁷⁰ Haaru Kotiva kyaahaqa huvata mwia kyaiqa vaisinramwu mwia qua qovarama kyeta

nraakye qora timwa nyiqata

⁷¹ Kotiva mwitaa tiho tura, Nkyi nramwutaahua nkyi ru kyevorave tinama, nte nkyi kyaahaqa hirerave.

Nkyi uaqiama nyate varihua nkyiqa ntaqikyiqi vivorave

tinama, nte nkyi huvantu kyarerave turave.

⁷² Kotiva tiri haivaqahuara tiqaro, nte nkyiara po timwa nyatena nte nkyivata variqana

qua vataura hia taunru kyarerave, turave.

⁷³⁻⁷⁴ Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero tiri haivaqara Evarahaamunranra tiqaro, Nraakiara e mwatara terahua mwihua nramwutaahua mwihua ru kyevorave tina,

mwhua nte vaitutuma nyataaninrave.

Nte mwhua vaitutuma nyataarita

mwhua hia nramwutaahua nraatu aatu hiraitita,

⁷⁵ mwhua qati variqi vqata ni puqaa variqata

ni kyaiqa nraahu kyuqema kyeta vareqata

avuqavuma kyeta nrohivarave, tiro.

⁷⁶ Sekaraiaava mwitaa timwa kyero mwiva nai nraaqiarara tiqaro,

Ni maaquo, nraakiara nraakye qoravanto iara tiqata,

Kotiva nyaamwuni variva vaisi mwia kyaahaqa hi variharo

mwiva Kotira qua ti variho tivarave.

Nronravanto nrinrenra hirara e nraante vqara mwia aanra

terama mwatenanrave.

⁷⁷ Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara uti quara nruka

nyatero mwhua huvantu nyataani quara,

e nraante timwa nyinanrave.

⁷⁸ Kotiva tiriara nronraqama kyero po tiqarora tiro, mwiva

ntuvaahaani vaisira titairaro mwiva tire vari-ananrani

tuminro

⁷⁹ tire quturahua kyokiraqi variananra

ntuvaahama timwa taananrove.

Mwiva tiri tivitairaqe tire mwaateraqaama kyeta kyuqema

variare, tiro.

Sekaraiaava mwitaa turama.

⁸⁰ Mwitaa tuvaro mwia mwaaquvanto nronra tuemwa vuvaro mwia mwanraquravantovata kepukyaqama vura. Mwiva qumina mwataqaa

variqiro viro vaisiqama viro mwiaqaatairo
mwiva Isareri mwatanaahua suqaa nri ntor.

2

Mariaava Iesusira mwatora (Matiu 1:18-25)

¹ Mwi entara Romeni mwatanaahua vunyaa
vaisivanto Sisa Okasitaasiva taakisi vararera hiro
tiqaro, Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa
nrutu vataate, tiro.

²⁻³ Mwitaa tuvata ekyaa nraakye qora nkyiari
mwaatani nrutu vatarerata nrumu ntateqata vu-
rama. Sairiniaasiva Siriaa mwataqaa ntaqikyu
entara mwihua nrutu vatorama. Nrutu varo
okyarara mwi entara tohara kyeta varora.

⁴⁻⁵ Nraakye qora nkyiari nyutu vatarerata
vuvaro Iosepivavata Nasaretisairo siviro nai
tito nraakyera Mariaaravata vita varero Kariri
mwata kyero uro Ntevitira mwatukya Vetara-
hemini Iutaa mwatani nrutu vatarero vurama.
Iosepiva nai haivaqara Ntevitira okyaravantora
tiro, mwini vurama.

Iosepiva Mariaara vita varero vuvaro Mari-
aava nraaqiara tuaqama vuva airi tora nraatara
kyero mwiva nraaqiara mwataari entava qau-
maqa huvaro

⁶⁻⁷ mwiva Iosepikyantiri Vetarahemini uro
ntora. Uro nte taqovata airi nraakye qora nrutu
vatarerata nrumu variqatama ekyaa nraamwu
piqa kyovaro Mariaava purimakauvanto kyara
nro nraamwunraqi variqaro qoraisi nraaqiara
mwia nraamwu nraaqiara mwata kyero, mwia

qapuqama kyero purimakauvanto kyara nro tanunraqi mwaati mwata tora.

Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua uro nraaqiara mwia taqora

⁸ Mariaava nraaqiara mwata tovata entaqi vaisi mponramwu mwi mwataraqaa mwukyau vahunani variqata mwihua sipisipiqaa ntaqikyi varura.

⁹ Mwiqi varuvaro Kotiva nyaamwunyaa vaisi titova mpovanto qamwanrama mwihua suqaa qovarama vuvaro Kotira kepukya inraikyavanto nronraqama kyero iteqaro ntuvaahe varuvata sipisipiqaa ntaqikyi varuhua taqeta nronraqama kyeta aatu hi varura.

¹⁰ Aatu hi varuvaro Kotiva tito vaisiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Hia aatu hiate. Nte nkyi kyuqe mwakyaakya timwa nyinrenrana tumuqo. Mwi mwakyaakya ekyaa nraakye qora rieta qamwateqatama varivarave.

¹¹ Mate nkyi haivaqara Ntevitira mwatukyaqi nraaqiara mpo mwata taiho. Mwiva nkyi kyaa-haqa hiarivave. Mwiva nronravanto Kotiva titai nraaqiaravave.

¹² Ni quara gutaave tirerata nkye vita uro taqaivaro mwi nraaqiarara mwata kyero qapuqama kyero purimakauvanto kyara nre vari tanunraqi mwaati mwata tairaro vaite varianin-rama tagevarave, tiro.

¹³ Kotiva titova mwitaa tuvata qamwanrama nyaamwunyaahua ntaqi varuhua airivanto qovarama vita variqata Kotira nrutu tuaahereta tiqata,

¹⁴ Kotiva nai virini varivave.

Tire mwia nrutu tuaahere varuro.
Mwatani Kotiva qamwata nyate vari vaisihua
mwaateraqama variate, tita.

¹⁵ Mwihua mwitaa timwa kyetama nyaamwuni
tumu ntanteta vuvata sipisipiqaa ntaqikyu vaisi-
hua nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata,
Nrivaqenramwu Vetarahemini nronravanto qua
timwa timwinra uro taqaare, tita.

¹⁶ Mwitaa timwa kyeta mwihua hianteta vura.
Nrumu taqovaro Iosepiva Mariaakyantiri
varuvaro nraaqiaravanto purimakauvanto kyara
nro tanunraqi vaite varura.

¹⁷ Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua uro mwia
taqeta tiqatama, Kotiva nyaamwunyaa vaisi
titaiva mwaa nraaqiarara mwitaa mwitaamama
timwa timwiho, tita.

¹⁸ Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua mwitaa tuvata
mwi quara riohua qikye timwa kyeta airi vu
nraato tiqata varura.

¹⁹ Mariaava mwi quara nraatoqi vatero nro-
higarovata mwianra rie varura.

²⁰ Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua nrumu
ntanteta mwihua nyaamwunyaa vaisivanto
tu quarara qutaave timwa kyeta, mwihua
vaakya taqeta rieta hurara riegata Kotira nrutu
tuaaheraqi vurama.

Iesusira nrutu ntamwa tora

²¹ Iesusira mwata tovaro 8 enta nritarovaro
qoraisi nraaqiara varuvatara tita, mwia
mwamwanta toqa kye entava nrintovata mwi
entaraqaa mwia nrutu nteqatama, Iesusivave,
turama. Haaru qumina enta, Mariaava hia
nraaqiara tuaqa hu entara Kotiva nyaamwunyaa

vaisi titova mwi nrutura mwiate tura rieqata mwi nrutura ntamwa tora.

Kotira nraamwuqi vura

²² Mariaava nraaqiara mwata tero Mosesiva mwaanra timwa to quara rieqaroma mpo entanramwu vari kyero mwiva kyotataqama quari entava nri ntovata mwivavata, Iosepivavata, Iesusira vita varetu Kotira mwinrenrata Ierusaremini vurama.

²³ Nronravanto mwaanra tu quara qara ntumwa tova mwitaama tiro: Ekyaa qoraisi nraaqiara nraamwuqama kyera mwata tenanra Kotira mwinranro mwiani vari-arive.

²⁴ Mwi entara e Kotira nraamwuqi uro ntera nyaamwa taaratana minrunra voti hira mwinranro Kotirani qiaqaa kyairaro itamwa taiqa kyaarive, tura. *(Wok Pris 12:1-8)*

Mariaakya Iosepikya mwi quara rieqatama Ierusaremini vura.

²⁵ Ierusaremini uro varuvaro mwini vaisi mpo Simioniva varura. Mwi vaisiva avuqavuma kyero nrohiqaro Kotira nrutu tuaahere varuva variqaro mwiva Isareri mwanatanaahuaqa ntaqikyiani vaisirara taqe varura. Taqe varuvaro Kotira mwanraquravanto mwivavata variqaro

²⁶ vuni mwia timwa mwinro tiqaro, E hia qati qutu vinanrave. E nronravanto titaani vaisira, Mesaiaa mwia taqera qutu vinanrave, tura.

²⁷ Kotira mwanraquravanto mwitaa tuvaro Simioniva varuvaro mwi entara Kotira mwanraquravanto mwia vitero Kotira

nraamwuqi vuvata Iesusira nrohua qohua
nkyiari mwaanra qua rieqatama Iesusira vita
vareta Kotira nraamwuqi vuvaro

²⁸ Simioniva nraaqiara mwia taqero mwia
kyavuhu kye tuteo Kotira nrutu tuaaherero
tiqaro,

²⁹ Nronrao, e haaru turava mate qutaama qo-
varama viho.

E qioma ni ena kyaiqa vaisi titairaro
ni mutukyaqitairo kyuqe hiraqe quankye.

³⁰⁻³¹ Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua
taqaate tira,

e tiri kyaahaqa hianinra mwia titaarana
nte mate ntena puqotaina mwia taqauqo.

³² Mwiva omwa votima kyero itamwaqiro vi
varirata

nkyiariara qumina mpo mwatanaa mpo
mwatanaahua

i okyara ntapihi kyeta taqevareve.

Mwi vaisiva i nraakye qora Isareri kyaahaqa
hiraro mwihua

nrutuvanto nronraqa hiarive, tiro.

³³ Simioniva mwitaa tuvata Iesusira nrohua
qohua airi nraato tita tiqata, Qikye, nanra quave
mwiva Iesusirara tiho? tuvaro

³⁴ Simioniva Kotirara aakyara ntero tiqaro, E
mwitanahuavata mwihua nraaqiara mwivavata
kyuqema nyataante, tiro. Timwa kyero mwiva
mwia nronra Mariaara timwa mwinro tiqaro,

Riaante. Kotiva titai nraaqiarava mwaava vari-
rata Isareri

vaisi mpo nramwuvanto mwiaqaatai tumu ntitaa
uaqiana

vi varivata mponramwuvanto mwia qamwata
 mwateta
 mwihua sivita kyugema varivarave.
 Kotiva nai okyara nraakye qoravanto taqaate
 tiro,
 nraaqiara mwia titaiva varirata
 nraakye qora airivanto mwia qoririma mwate-
 varave.

³⁵ Nraakye qora airivanto vu nraato tutura
 mwiva qovarama kyaananrove.

E variraro nraamwunruqa taari inraikyava
 paipa voti hiariva i mwutukya ruananrove, tiro.

³⁶ Simioniva Mariaarara mwitaa tuvaro
 poropeti nraakye Kotira qua qovarama kyeqaro
 timwa nyi varu nraakyeve Anaavavata varura.
 Mwia qova Panueriva Asara okyaravanto varura.
 Anaava qoraisi varatero 7 ihi vara kyovaro

³⁷ mwia vaativanto qutu vuvaro mwiva
 mwiaqaatairo tetoqagama kyero variqiro viro
 kyontaqama viro airi ihi 84 ihi vara kyero, mwiva
 mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi uro
 nteqaro entaqivata, iheravata, Kotira nrutu
 tuaahereqaro kyara aurama tero Kotirara
 aakyara ntamwaqiro vi varura.

³⁸ Mwitaa huvara tiro, mwi entara Anaava
 Kotira nraamwuqi vera ntero Iesusira taqero
 nraaqiara mwianra rieqaro Kotirara kyugeve
 tura. Mwitaa tuvata mpo uhua mwini varita
 Kotiva mwihua kaahaqa hirata Ierusalemiqi
 kyugema varirara vekya varura. Mwi nraakye
 qorahua varuvaro Anaava Iesusira okyarara mpo
 qua mpo qua mwihua timwa nyunra.

Nasaretini tumu ntanteta vura

³⁹ Anaava mwitaa tuvata Iosepikya Mariaakya nronravanto mwaanra qua tura rieqata ekyaa mwi kyaiqara vara taiqa kyeta, mwitanahua nraaqiara mwiavata viteta tumu ntanteta nkyiari mwaata Kariri mwata Nasaretini vurama.

⁴⁰ Mwini varuvaro nraaqiara mwiva nronra tuero kepukyaqama viro varuvaro mwia vu nraa-tovanto kyuqema vahuvaro Kotira kyuqe huva mwiavata vahura.

Iesusiva 12 ihi vara kyero Kotira nraamwuqi vura

⁴¹ Iesusira nrohua qohua mpo ihi mpo ihiqu Ierusalemmini uro variqata vekyahu nyato entaraqaa kyara nreta tumu ntantegata nkyiari mwaatani vivi hurama.

⁴² Iesusiva 12 ihi vara kyovaro vekyahu nyato kyarara nre entava nri ntovata Mariaakya Iosepikya Iesusiravata viteta nauqaa hunte Ierusalemmini mwi kyarara nranrenrata vurama.

⁴³ Uro mwini mpo entanramwu variqata mwi kyarara nramwa kyeta tiqata, Kyai teta mwaatani tumu ntante quare, timwa kyeta vuvaro Iesusiva nraahu Ierusalemmini varuvata mwia nrohua qohua hia mwianra riaraitita vita.

⁴⁴ Mwitanahua tiqata, Mwiva vaakyama mpo hiahua kyapata viho, timwa kyeta aanraqaa kuaa enta uro vaiteta tiqata, Kyaiqe mwia puaama kyeta taqaare, timwa kyeta nkyiari nramwu-naahuaqi puaama kyeta taqovaro

⁴⁵ hia mwihua utaqi huvata Mariaakya Iosepikya nrumu ntanteta Ierusalemmini mwianra puua hirerata vurama.

⁴⁶ Ierusaremini nrumu ntanteta uro taarampo enta mwianra puaamaqi vita taqovaro mwiva nraamwu nronra Kotira nraamwuqi variqaro nronra vaisi Iutaa mwaanra okyara timwa nyi varu vaisihua utaqaa mwatakyaa viro variqaro vaisi nronra mwihua qua riegqaro mwihua kya-para hi varura.

⁴⁷ Iesusiva nronra vaisinramwu utaqaa mwatakyaa viro varuvata nronra vaisinramwu qua tuvaro Iesusiva mwihua qua riegqaro mwiva nkyiari timwa nyuvata mwihua tiqata, Qikye, nronra tuaahua qiantema kyeru mwaa nraaqiarava qua ti variho, tita.

⁴⁸ Mwihua mwitaa ti varuvata mwia nrohua qohua nri nteta taqovaro Iesusiva vaisi nronranramwu utaqaa mwatakyaa viro varuvata mwitanahua tiqata, Qikye, mwiva vaisi nronra utaqaa variqaroma qua ti variho, timwa kyeta mwia nrova tiqaro, Ni maaquo, nanraqamave tiritana mwitaama timwa taaro? Tiretana i nrohua qohua iara nronra vu nraato tita i puua hirerata nrunro, tiro.

⁴⁹ Mwia nrova mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Nkyetana nanraqamave nianra puua hi variavo? Nkyetana hiave ntapihavo? Nte ntena kora kyaiqa vare variarivama varuqo, tiro.

⁵⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua hia mwi quara okyara ntapihura.

⁵¹ Hia ntapihuvuaro Iesusiva mwiaqaatairo siviro nai nrohua qohua vatama kyeru nrumu ntantero Nasaretini uro variqaro mwitanahua qua riemwaqiro viqaro hia mwitanahua qua raaqiraitiro varura. Mwia nrova Iesusiva tu

qua qianinra nai nraatoqi vatero nrohiqaro riemwaqiro vura.

⁵² Iesusiva nronra tuemwa vuvaro mwia vu nraatovanto ntapihi vuvaro kyuge vu nraato vahuvaro Kotira mwutukyavantovata nraakye qora mwutukyavantovata mwianra vahurama.

3

Ioniva nraakye qora mwakyaakya timwa nyunra

(Matiu 3:1-12; Maaki 1:2-8; Ioni 1:19-28)

¹ Romeni mwatanaahua vunyaa vaisi Taiperi-aasi Sisaava ntaqikyiqi viqaroma 15 ihi vara kyovaro mwi entara Pontiaasi Pairaativa kirapava vunyaava Iutia mwataqaa ntaqikyiki varuvaro Herotiva Kariri mwataqaa ntaqikyiki varuvaro Herotira qatavanto Piripiva Ituriaa mwataqaa-vata Terekonaitisi mwataqaavata ntaqikyiki varu-varo Raiseniaasiva Apirini mwataqaa ntaqikyiki varura.

² Mwitaa huvaro Anaasivavata Kaiapaasi-vavata nronraqama vita Kotira nraamwuqi variqata Kotira kyaiqa vare varu vaisihuaqaa ntaqikyiki varura. Mwi entara Sekaraiaara mwaagu Ioniva qumina mwata, hia vaisivanto varunani varuvaro Kotiva mwianra ni qua timwa nyiante tuvaro

³ Kotiva tuntema kyero Ioniva Iotaani nramanrivanto tumunani viro nrinro hiqaro qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Uaqia hi aanranra qaqira kyeta nramanri varaivaro Kotiva nkye uaqia hi inraikyara utua

quara nruka nyataarive, tiro. Ioniva mwitaa ti varura.

⁴Haaru qumina vakya Kotiva kyaahaqa huvaro poropeti vaisi Aisaiaava mwitaama tiro:

Mpovanto qumina mwatani variqaro aakyara ntero tiqaro,

Nronravanto quaninra aanra terama mwateta mwia aanra ntapihi mwataivaro mwiva mwivauma qio quarive.

⁵Nkye nrunro aakuntu vahianinraqi quvu ntahirama kye,

taaqi nronrave, taaqi patave, nkye mwia teqa kyaivaro

aanravanto ntapihi vahiarive.

Aanra vi nteqe nri nteqe hianinra teqa kyaivaro kuaavau ntapihi kyero vahiarive.

Aanra uaqia hiro ori uvi auquqa hiariva vahianinra

teqa kyeta kyuqema taivaro vahiarive.

⁶Ekyaa mwata maata vahintema varihua

Kotiva mwitaama kyero nraakye qora huvantu nyatero

sitaaninra mwia okyara taqavarave, tura. (*Aisa-iaa 40:3-5*)

Asaiaava haaru qumina vakya mwi quara tuvaro Ioniva nri ntero qutaa mwi quara turama.

⁷Ioniva mwitaa ti varuvata nraakye qora airivanto nramanri vararerata nruvaro Ioniva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye quaiha uaqia hira nraaqiarama variavo. Kotira raraqa taiharo nraakye qora rirero uti variho. Tava nkyiara tiqaro, Nkyivata ruarivaarave. Hiante aatu quate, tihatave nkye mwaini nte hunani nriavo?

⁸ Nkye qutaaqama kyeta uaqia hi kyaiqara qaqira kyaivera, nkye mpo kyuqe kyaiqa nraahu varaivaqe taqaare. Nkye nkyeta tiqata, Evara-haamuva tiri haivaqavave, tiri tiqovave, varurara tita, tire mwia nraaqiaravanto variqata tire qio varuro, tivorave. Kotiva mwitaa hiataa hiraro mwiva qioma nkyi qaqira kyero ori mwaahua tuqasaa kyairata vaisi varita Evarahaamunra nraaqiara varivarave.

⁹ Kotiva kyatari tuqirero kyaari kyatari okyaraqi terama taiho. Hia tamwa kyuqera riaaninra teqa kyero qiaqi kyairaro itamwa kyaananrove, tiro.

¹⁰ Ioniva mwitaa tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata, Qikye, mwi quara rieta tire nataave hiananrave?

¹¹ tuvaro mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto sioti taaratana vaterava hia vataaninravata mpoku mwiate. Kyara vaterava hia vataaninravata ntainra kyera mwiate, tiro.

¹² Mwitaa tuvata taakisi vare varuhua nramanri vararera nruhua mwia kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variarao, mpo tire? Nataave hiananrave?

¹³ tuvaro Ioniva mwihuavata timwa nyinro tiqaro, Nkye taakisi vareqata kirapara qua rieqata ntapihi kyeta taakisi varaate. Hia nkyeta riemwa kyeta mpoqiavata varaate, tiro.

¹⁴ Ioniva mwitaa tuvata qaami vaisivanto mwia kyapara hita tiqata, Mpo tire? Tire nataave hiananrave? tuvaro Ioniva mwihua timwa nyinro tiqaro, Hia uro mporara i ntuqutu kyaarorave munima timwiate qiate. Hia unra timwa kyeta

mporaqaa qua vataate. Nkye qaami kyaiqa vareqata munima varera mwianra qiove qiate, tiro.

¹⁵ Ioniva mwitaa tuvata nraakye qora mwihua Kotiva titaani vaisira Mesaiaa mwia vekyaqa hiqata varuhuara tita, mwihua nkyiari rieta tiqata, Mwaa vaisivave Mesaiaavanto tiri kyahaqa hiariva variananrove? tita.

¹⁶ Mwihua mwitaa ti varuvaro Ioniva riero mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nte qumina nramanri nkyi nyi varuqo. Nronravanto ni nraataariva ni naakiara nri variho. Nte qumina vaisivantora tina, nte mwiva kyuqu nraamwu rupa tai kyaantara hiam a qio huvantu mwataaninrave. Nkye nramanri varaantema kyero mwiva Kotira mwanraquravata, qiavata, nkyi nyiananrove.

¹⁷ Mwiva nai kyavoi kyauquqi tu varero kyakuma voti hira ntitatama kyero nronra mwia vaqitaqiro uro nai kyara nraamwuqi vatero kyapivata mwanrevata vaqitaqiro uro hia qipa quani qiaraqi tuto kyairaro itamwa kyaananrove, tiro.

¹⁸ Mwitaa timwa kyero nraakye qoravanto ntapihi kyeta mwia qua riaate tiro, Ioniva mpo qua mpo qua mwihua timwa nyinro. Iesusiva nrhani quara kyuqe qua mwihua timwa nyunra.

Herotiva Ioninra karavuqi kyora

¹⁹ Herotiva Kariri mwataqaa ntaqikiyi varuvaro Ioniva Herotira inronra hiro tiqaro, Herotiva hia nai qata nraata Herotinamainra varaataarave. Mwiva mwi kyaiqaravata uaqia hi kyaiqara kyaatavata uti varivave, tiro.

²⁰ Ioniva mwitaa tuvaro Herotiva mwia kyaara Ioninra karavugi kyora. Mwitaa hiqaro Herotiva uaqia hi kyaiqara mpoqiavata utura.

*Ioniva Iesusira nramanri mwunra
(Matiu 3:13-17; Maaki 1:9-11)*

²¹ Ioniva nramanri nyi varu entara mwiva Iesusiravata nramanri mwunra. Iesusiva nramanri varero Kotirara aakyara nte varuvaro nyaamwuvanto qatua vuvaro

²² Kotira mwanraquravanto nyaamwusairo nyaamwa minrunra votihuva tuminro Iesusiraqaa tumu vahuvaro quavanto nyaamwusairo mwitaama tiro:

E ni maaquvanto variaro.

Ni mutukyavanto iara vaiho.

Nte iara qamwateqana varugo, tiro. Tura.

*Iesusira haivaqahua nyutu
(Matiu 1:1-17)*

²³ Iesusiva 30 ihi vara kyero mwiaqaatairo nai kyaiqa toharama

kyero varaqiro vuvata nraakye qoravanto mwianra Iosepira mwaaquve tura.

Iosepiva Hiraira mwaaquvanto varuvaro

²⁴ Hiraiwa Mataatira mwaaquvanto varuvaro

Mataativa Rivaira mwaaquvanto varuvaro

Rivaiva Merakaira mwaaquvanto varuvaro

Merakaiva Ianainra mwaaquvanto varuvaro

Ianaiva Iosepira mwaaquvanto varuvaro

²⁵ Iosepiva Matataiaasira mwaaquvanto varuvaro

Matataiaasiva Emosira mwaaquvanto varuvaro

Emosiva Neaminra mwaaquvanto varuvaro

Neamiva Esaraira mwaaquvanto varuvaro
 Esaraiva Nakaira mwaaquvanto varuvaro
 26 Nakaiva Meatira mwaaquvanto varuvaro
 Meativa Matataiaasira mwaaquvanto varuvaro
 Matataitaasiva Semeninra mwaaquvanto varu-
 varo
 Semeniva Iosekira mwaaquvanto varuvaro
 Iosekiva Iotaara mwaaquvanto varuvaro
 27 Iotaava Ioanaaninra mwaaquvanto varuvaro
 Ioanaaniva Resaara mwaaquvanto varuvaro
 Resava Serapaperira mwaaquvanto varuvaro
 Serapaperiva Siaritierira mwaaquvanto varu-
 varo
 Siaritieriva Neraira mwaaquvanto varuvaro
 28 Neraiva Merakaira mwaaquvanto varuvaro
 Merakaiva Etaira mwaaquvanto varuvaro
 Etaiva Kosaaminra mwaaquvanto varuvaro
 Kosaamiva Erametaaminra mwaaquvanto varu-
 varo
 Erametaamiva Eaara mwaaquvanto varuvaro
 29 Eaava Iosuaara mwaaquvanto varuvaro
 Iosuaava Eriesaara mwaaquvanto varuvaro
 Eriesaava Ioriminra mwaaquvanto varuvaro
 Iorimiva Mataatira mwaaquvanto varuvaro
 Mataativa Rivaira mwaaquvanto varuvaro
 30 Rivaiva Simioninra mwaaquvanto varuvaro
 Simioniva Iutaara mwaaquvanto varuvaro
 Iutaava Iosepira mwaaquvanto varuvaro
 Iosepiva Ionaaminra mwaaquvanto varuvaro
 Ionaamiva Eraiakiminra mwaaquvanto varu-
 varo
 31 Eraiakimiva Meriaara mwaaquvanto varuvaro
 Meriaava Menaanra mwaaquvanto varuvaro
 Menaava Matataara mwaaquvanto varuvaro

Matataava Netaaninra mwaaquvanto varuvaro
 Netaaniva Ntevitira mwaaquvanto varuvaro
³² Ntevitiva Iesira mwaaquvanto varuvaro
 Iesiva Ompetira mwaaquvanto varuvaro
 Ompetiva Mpoaasira mwaaquvanto varuvaro
 Mpoaasiva Saramoninra mwaaquvanto varu-
 varo
 Saramoniva Nasoninra mwaaquvanto varuvaro
³³ Nasoniva Aminantaapira mwaaquvanto varu-
 varo
 Aminantaapiva Atimininra mwaaquvanto varu-
 varo
 Atiminiva Anainra mwaaquvanto varuvaro
 Anaiva Hesaroninra mwaaquvanto varuvaro
 Hesaroniva Peresira mwaaquvanto varuvaro
 Peresiva Iutaara mwaaquvanto varuvaro
³⁴ Iutaava Iaikopura mwaaquvanto varuvaro
 Iaikopuva Aisaakira mwaaquvanto varuvaro
 Aisaakiva Evarahaamunra mwaaquvanto varu-
 varo
 Evarahaamuva Teraara mwaaquvanto varuvaro
 Teraava Nehora mwaaquvanto varuvaro
³⁵ Nehova Seraakira mwaaquvanto varuvaro
 Seraakiva Riura mwaaquvanto varuvaro
 Riuva Perekira mwaaquvanto varuvaro
 Perekiva Ipaara mwaaquvanto varuvaro
 Ipaava Siraara mwaaquvanto varuvaro
³⁶ Siraava Kenaaninra mwaaquvanto varuvaro
 Kenaaniva Apaakisatira mwaaquvanto varuvaro
 Apaakisativa Seminra mwaaquvanto varuvaro
 Semiva Noanra mwaaquvanto varuvaro
 Noaava Remekira mwaaquvanto varuvaro
³⁷ Remekiva Metusaraara mwaaquvanto varu-
 varo

Metusaraava Inokura mwaaquvanto varuvaro
 Inokuva Ieretira mwaaquvanto varuvaro
 Ieretiva Mahararira mwaaquvanto varuvaro
 Maharariva Kenaaninra mwaaquvanto varuvaro
 Kenaaniva Inosira mwaaquvanto varuvaro
³⁸ Inosiva Setira mwaaquvanto varuvaro
 Setiva Ataamunra mwaaquvanto varuvaro
 Ataamuva Kotira mwaaquvanto varura.

4

*Saataaniva Iesusira mwataara hura
 (Matiu 4:1-11; Maaki 1:12-13)*

¹ (Ioniva Iesusira nramanri mwi kyovaro mwiaqaatairo) Kotira mwanraquravanto Iesusira aqi piqa kyovaro Iotaani nramanri kyero nrumu ntantero vuvaro Kotira mwanraquravanto mwia vitero hia vaisivata varura qumina mwataqaa uro kyora.

² Uro kyovaro Iesusiva 40 enta mwini varuvaro Saataaniva Iesusiva mwia quara eo tiro mwia vataqiro quarive tiro, Iesusira mwataara hura. Iesusiva mwi entara variqiro viqaro hia kyara nrovaro nraataa huvaro varura.

³ Iesusira nraataa huvaro varuvaro Saataaniva nri ntero tiqaro, E qutaa Kotira mwaaquvanto varirera, ori mwaahuara tirata mpereti tuemwa vivara nraante, tiro.

⁴ Tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiho: Vaisivanto hiama kyara nraahu nramwaqiro viqaro qati variqiro quananrove, turave, tiro. (Lo 8:3)

⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro Saataaniva mwia vitaqiro uro veraraqaa vatero gamwanrama kyero vaisivanto ekyaa mwata maataqa ntaqikiyi varura, ekyaa mwi mwatara mwia nraamwutero tiqaro,

⁶ Mwaa inraikyara ekyaa ni mpiharo nini nraahuma vaiho. Nte mwaa inraikyara vaisi mpo mwiataa hiraqe qioma mwianinrave. Nte qioma mwaa inraikyara i mwianrinro i nrutuvanto nronraqama virara e mwi inraikyaraqaa ntaqikiyigira vinanrave.

⁷ E ni nutu nraahu tuaahera matairera, nte qioma ekyaa mwaa inraikyara i mwianinrave, tiro.

⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiho:

Kotiva nronravanto varirara tira,
e mwia kyaiqa nraahu vara mwatera
mwia nrotu nraahu tuaaheraante, turave, tiro.

(Lo 6:13)

⁹ Mwitaa tuvaro Saataaniva mwia vita varero Ierusaremini vuva uro Kotira nraamwu qiataqaa nai nyaamwuni vahuraqa kyero tiqaro, E qutaa Kotira mwaaquvanto varirera, mwaaqaataira kyavuhu vira mwatasata mpuamu ntaante.

¹⁰ Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiho:

Kotiva tirata nyaamwunyaahua iqaa kyuqema ntaqikiyivarave, turave.

¹¹ Qaiqaavata tiqaro,
E ena kyuqu oriqa ntuteqa kyerorave tita,
nyaamwunyaahua nkyiari kyauquqotaita i tu
vareta

vivarave, turave, tiro. *(Ihi 91:11-12)*

¹² Saataaniva mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro,

Qaqao, Kotira mpukuqi vahi quava tiqaro,

Nronra Kotiva i mwanriqavanto varirara tira, e hia mwia

mwataara hiante, turave, tiro. *(Lo 6:16)*

¹³ Mwitaa tuvaro Saataaniva Iesusira qumina mwataara hi taqero, kyai qaiqaa mpo enta mwia mwataara hiankye timwa kyeru, Iesusira qaqira mwini kyeru vurama.

Iesusiva Karirini nai kyaiqa toharora

(Matiu 4:12-17; Maaki 1:14-15)

¹⁴ Saataaniva vuvaro Kotira mwanraquravanto Iesusira kepukya mwuvaro mwiva nrumu ntantero Karirini uro varura. Mwini uro varu quara ekyaa mwi mwataraqaa varu nraakye qorahua riemwa ntora.

¹⁵ Iesusiva mwihua mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi vera ntero variqaro qua timwa nyi varuvata nraakye qoravanto mwia nrutu tuaahereta mwia qamwata mwatora.

Nasaretinyaahua mwia qoririma mwatora

(Matiu 13:53-58; Maaki 6:1-6)

¹⁶ Iesusiva Karirini uro nrohiqaro nai tau-raa nraaqiarakyaa varu mwatukyara Nasaretini uro ntero mwaanra tu entaraqaa mwaanra nraamwuqi nauqaa huntema kyeru mwiqi viro. Mwiqi variqaro mwiva Kotira mpuku kyaara ntirero sivuvaro

¹⁷ Aisaiava qara ntumwa to mpukura mwuvaro Iesusiva mpuku ququrama tora huvantu

kyero mwaa quara qara ntumwa tora puaama
kyero kyaara ntiro tiqaro,

¹⁸ Nte kyuqe mwakyaakya vehi nraakye qora
timwa nyinrenra huqaro nronravanto ni qi-
ataqaa

vahamwenra qu mateqaro ni nronraqama kyero
mwaa mwi vaisivave timwa kyero ni mwatama
taihana

nruqanro mwia mwanraquravanto nivata
variqaro

ni kyaahaqa hi variho.

Mwiva ni titero mwitaama nraakye qora timwa
nyiante

turave.

Rupataa nraakye qorahua qioma qati vivarave,
qiante.

Vu qipa vihua vu ntapairi kyeta taqaate, qiante.

Uaqiama nyataavata muaanraqi variahua

qioma qati vivarave, qiante.

¹⁹ Nronravanto nraakye qora kyaahaqa hiqaro
qamwata nyataari entava nri ntaaninra

mwianra nraakye qora timwa nyiante.

Mwitaama kyera timwa nyiante, turave, tiro.

(Aisaiaa 61:1-2)

²⁰ Aisaiaava qara ntumwa to quara Iesusiva
kyaara ntumwa kyero mwiaqaatairo mpuku

ququrama kyero vaisi viti mwinro uro
mwatakyaa viro. Iesusiva mwatakyaa viro

varuvata mwaanra nraamwuqi varuhua mwia
nraahu taqe varuvaro

²¹ Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro,
Vaakya kyaara ntuqata rias quava mate qutaa
mwivauma vaiho, tiro.

²² Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwianra tiqata, Iesusiva vaisi kyugevave. Qikye, mwia nroqitairo kyuge qua nriho, tita. Mwitaa timwa kyetavata qaiqaa mwianra tita, Qaqao, mwiva Iosepira mwaaquvantoma variho, tita.

²³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Nraakye qora mpo quaqaa ntumwa kyeqata qia quaraqitaita nkye nanra quave nianra tivarave? Mwihua mpo qua tiqata, E totaavanto hirera, enavanto ena mwamwanta kyaahaqa hiante, qia quarave nianra tivarave? Nkye qaiqaa mwaa quarave nianra tivarave? Kapenaamini variqara nronra kyaiqa varaaro qiavata riaunanra e mwaaqi ena mwatukyaqivata variqara mwi kyaiqara varaanteve, tivarave. Nkye nianra mwitaave tivarave? tiro.

²⁴ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Poropeti vaisivanto nai mwaatani varirata mwia nramwunaahua hia mwia qua rieverave.

²⁵ Riaivaqe nte nkyi timwa nyiankye. Haaru nkyi haivaqava Iraisava qati varu entara mwaini Isareri mwatani huari nronraqama kyero itamwaqiro vuvuro taarampo ihi 6 torara hia vati ntuvuro hia mwi mwataraqaa kyaravata vahuvata mwi entara tetoqa nraakye airinramwuvanto varurave.

²⁶ Mwihua varuvuro Kotiva hia Iraisara mwi nraakye hua varunani titaraitiro, mwiva Iraisara titovuro mwiva mpo mwatanaa nraakye tetoqavanto Sarepaati mwatukya Saitoni mwaatani varura kyaahaqa hirero vurave.

27 Haaru nkyi haivaqava mpo, Iraisava poropeti vaisivanto varu entara Isareri mwatani vaisi airinramwu rumpuaravanto mwamwanta nramwaqiro vuhua varuvaro Iraisava hia mwihuaqitairo vaisi mpo kyaahaqa hiraitiro, mwiva mpo mwatanaa vaisi, Neamaaninra nraahu Siriaa mwatanyaana, kyaahaqa huvaro mwia rumpuaravanto tavanta vurave, tiro.

28 Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra nraamwuqi varuhua mwi quara riovaro mwihua raraqaa tovata

29 sivita Iesusira ntavaaqavu kyora. Nasreti mwatukya mwiva taaqigaa vahuvatara tita, mwihua mwia ntanrauqita uro okaiqi tuto kyarera huvaro

30 Iesusiva nraakye qora uta mwiaqaa vitarero qati vivura.

*Vaanavanto utaqi varu vaisira qua
(Maaki 1:21-28)*

31 Iesusiva vuva Karirini vau mwatukyara Kapenaamini uto ntero mwini variqaro mwaanraqaa nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyi varuvata mwihua Iesusira qua rieta

32 qikye tita, Mwiva nronra vaisi votima kyero kepukya qua timwa timwi variho, tita.

33 Mwitaa ti varuvaro vaana uaqia hu in-raikyava mwia utaqi varu vaisiva paatiro aak-yara ntamwa kyero tiqaro,

34 Iesusio, e Nasaretinyaavave. E tiri nataa hirerarave nrianro? E tiri uaqiama timwa tarerarave nrianro? Nte i ntapihi kyauqo. Kotiva i titaihara e Kotira kyaiqa nraahu vare variarave, tiro.

³⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva vaana mwia inronra hiro tiqaro, Tirema variante. Mwi vaisiraqitaira nritarera quante, tiro.

Mwitaa tuvaro vaana mwiva nraakye qora suqaa mwi vaisira vara kyero tuto kyovaro mwiva mwatasata tumu ntuvoro vaana mwiva hia vaisi mwia riraitiro, mwiaqitairo nritarero qatinani viro.

³⁶ Vaanavanto nritarero qatinani vuvata mwiqi varuhua nrinraama vita kyauqu ntukikinraaqa teta nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwiva nataama kyero mwitaa tiharove nritaraiho? Mwiva nronra vaisi votima kyero kepukya qua ti varihata vaanavanto mwia qua rieta mwihua nritareta vi variarave, tita.

³⁷ Mwihua mwitaa timwaqita vita nrita huvata ekyaa mwi mwatara vara ututu varuhua mwi quara riemwa ntora.

*Pitaara nrinraatarara kyaahaqama kyora
(Matu 8:14-15; Maaki 1:29-31)*

³⁸ Iesusiva mwaanra nraamwuqitairo veva ntero Saimoninra nraamwuqi uro varuvaro Saimoninra nrinraatarara nriqa vuvaro mwia mwamwanta qiara utovaro varuvata mwihua uro Iesusirara mwia kyaahaqa hianta tuvaro

³⁹ Iesusiva uro nraakye mwia nraaqani siviro variqaro nriqa vu inraikyara mwia titovaro mwiva taiqa vuvaro nraakye mwiva siviro qamwanrama kyero kyara mwihua nyunra.

*Iesusiva nriqavu nraakye qorahua airi
kyuqema nyatora
(Matu 8:16-17; Maaki 1:32-34)*

40 Mwitaa huvaro huarivanto mpuani qio vi varuvata mwi mwatanaahua nkyiari nramwunaahua mpo qara mpo qarama kyero nriqa vuhua sita vareta Iesusiva varunani uro kyovaro mwiva nai kyauqu kuaa kuaa mwihuaqaa vatovata ekyaa mwihua kyugema vura.

41 Vaanavantovata airi nraakye qora utaqitaita nritare viqata aakyara nteta tiqata, E Kotira mwaquvanto variaro, tita. Mwihua mwitaa tiqata Iesusiva Mesaiaavanto varura mwia okyara ntapihi kyovarora tiro, Iesusiva mwihua inronra hiro tiqaro, Tirema variate, tiro. Tura.

*Iesusiva Iutaa mwatanaahua qua mwakyaakya timwa nyunra
(Maaki 1:35-39)*

42 Mwia qanranraa qaata tovaro Iesusiva mwi mwatukyara kyero qumina mwatani vuvata nraakye qoravanto mwia puua hirera vuhua uro mwia puuama kyeta Iesusiva hia mponani quarive tita mwia antuovaro

43 Iesusiva qaqaqo tiro, Nte Kotiva ntaqikyiani mwakyaakya kyuqera mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqana timwa nyinrenrave. Kotiva mwi kyaiqarara ni titaihana nte tumuvave, tiro.

44 Mwitaa timwa kyero Iesusiva vuva uro Iutiaani nrohiqaro mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi uro variqaro mwakyaakya timwa nyi varura.

5

Iesusiva tuvaro Saimoni Pitaava tavukya airi varora

(Matiu 4:18-22; Maaki 1:16-20)

¹ Mpo enta Iesusiva Kenesareti rumpua tokyasataa siviro varuvata nraakye qora airivanto Kotira qua riarerata nai rataaqi nai rataaqi hi varuvaro

² Iesusiva taqovaro mpotu taaratana nramanriqitai ventaqi nrumu tokyani vatova vahura. Tavukya kyaiga vare varuhua mpotu mwia mwini kyeta vahe haqirarerata vuvaro mpotu-vanto mwini vahuvaro

³ Iesusiva vuva uro Saimoninra mpotuqi mwaanri ntero variro Saimoninranra tiqaro, Venta kyairaro pataqia nramanriqi uromwi vahiarive, tiro. Mwitaa tuvaro venta kyovaro Iesusiva mpotuqi mwatakyaa viro variqaro nraakye qora mwakyaakya timwa nyinro.

⁴ Iesusiva mwakyaakya timwa nyi taiqa kyero mwiva Saimoninranra tiqaro, Nkyenramwu mpotu ventaqita rumpua utani uro kyetama vahe ntamwa kyetama tavukya varaate, tiro.

⁵ Mwitaa tuvaro Saimoniva qaqaao tiro, Nnon-rao, tirenramwu entaqi gumina kepukyaqama kye kyaiga utuqi vita hia tavukya mpokuvata varaunanrave. Qio e mwitaa qiarata tire vahe vara kyeta tuto kyarerave, tiro.

⁶ Saimoniva mwitaa timwa kyero mwivavata mpo uhuavata vahe nramanriqi kyovaro tavukya airivanto vaheqi viqetovaro muaanra ntovaro vahevanto ntupema virera utuvata

⁷ mwihua nkyiari henahua mpotu mpoqi varuhuara kyauqu kyaakymwu huvata nrumu mwihua kyaahaqa hita tavukya mwia pati mwaanri mpotu taara mwitana piqa kyovaro mpotutana muaanra nteqaro nramanriqi vi quaqara hi varura.

⁸ Saimoni Pitaava taqovaro mwitaama vahuvaro mwiva uro Iesusira vuqaa tumu ntiro tiqaro, Nronrao, nte uaqia hi kyaiqara uti varuvave. E ni kyera quante, tiro.

⁹ Mwitaa timwa kyero mwivavata mwiavata varuhua tavukya airi varorara rieqata airi nraato ti varura.

¹⁰ Sepetira mwaaqutana Iemisikya Ionikya Saimoninravata kuaa kyaiqa mwia vare varutana tavukya airi varora mwianra kyauqu ntukikinraaqa teta airi nraato ti varura. Mwitaa huvaro Iesusiva Saimoninra timwa mwinro tiqaro, Hia aatu hiante. Mate mwaa iheraraqataira e tavukya varaarantema kyera nraakye qoravata sitenanrave, tiro.

¹¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mpotu ntanrauqita uro nramanri tokyani vateta ekyaa inraikya qaqira kyeta Iesusira vataqita vura.

Iesusiva tauma rumpuaravanto uaqiama kyo vaisira kyuqema kyora

(Matu 8:1-4; Maaki 1:40-45)

¹² Mpo enta Iesusiva mwatukya mpoqi uro varuvaro tauma rumpuaravanto uaqiama kyo vaisiva mwini varuva Iesusira taqero uro mwia vuqa tumu ntiro nai viri mpiami mwataqi vatero

po tiro tiqaro, Nronrao, e ni kyaahaqa hiataa hirera, e qioma ni mamanta kyuqema matenanrave, tiro.

¹³ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai kyauqu mpiami mwia mwamwantaqa vatero tiqaro, Nte mwitaa hiataa ihana mwitaama mwatererave. Nte iara kyuqema quante tuqo, tuvaro tauma rumpuara-vanto mwia mwamwanta nre varuva qamwan-rama tavanta vuvaro mwiva qio varura.

¹⁴ Qio varuvaro Iesusiva mwianra kepukyaqama kyero tiqaro, Hia mpohua timwa nyinraitira, viraro Kotira kyaiga vara mwate variari vaisiva i mwamwanta taqaarive. Mwiaqaataira e Mosesira mwaanra qua rieqarama munra quani qiara qurairata nraakye qoravanto iara tiqata, Qutaama mwia mwamwantavanto kyuqema viho, qiate, tiro.

¹⁵ Iesusiva qao tuvarovata mwi quava viro nrinro huvata nraakye qora airivanto mwi quara rieta tiqata, Kyai tirevata Iesusiva vari-nani uro mwia qua riararo mwiva tirivata kyuqema timwataarive, timwa kyeta mwiva hu-nani nrumu ntuvaantua hura.

¹⁶ Mwitaa huvaro Iesusiva mwihua kyero Kotiravata qua tirero mpo nani hia vaisivata varunani uro varurama.

Mwamwanta hia qakya hu vaisira Iesusiva kyuqema kyora

(Matiu 9:1-8; Maaki 2:1-12)

¹⁷ Mpo enta Iesusiva mwakyaakya timwa nyi varuvata Parisinramwuvata, mwaanra okyara tuhuavata, mwia qua riarerata ntuvaantuama vita varura. Mwihua ekyaa Kariri mwata

hini hini vahu mwatukyaraqinaahuave, Ierusaleminyaahuave, hisai hisaita nrumu mwatakyaa vita varuvaro Kotiva Iesusira kepukyaqama kyovaro mwiva nraakye qora nriqa vuhua kyugema nyataariva varura.

18 Varuvata vaisi mponramwuvanto nkyiari hena vaisi mpo mwia mwamwanta hia qakyaa hura taintamaqita nri nteta tiqata, Kyai nraamwuqi vera nteta Iesusira vuqaa kyaare, timwa kyeta taqovata

19 nraakye qora airivanto varuvata mwihua nraamwu utaqi vera nteva hia qioqa hura. Hia qioqa huvata mwihua qaqira kyeta nraamwu qi-ataqa mwi vaisira vara mwaanri vateta nraamwu qiata mwia mpona ntapairi kyeta vaisi mwia taintaqa vaateta kyaantaqo rupa kyeta qakyoma kye kyaqi vuvaro Iesusira nraaqani uto vahura.

20 Mwia viteta nru vaisihua kepukyaqama kye rieta tiqata, Qioma Iesusiva mwi vaisira kyugema kyaananrove, tura Iesusiva ntapihi kyero mwiva mwamwanta hia qakyaa hu vaisira mwianra tiqaro, Ni maaquo, e Kotira qua nteqa kyaananra nte i nrukama mwatauqo, tiro.

21 Mwitaa tuvata mwaanra okyara tu vaisihua-vata, Parisi vaisinramwuvata, qaqaqo tita nkyiari nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwaa ta vaisivave? Mwiva mwitaa tiqaro mwiva Kotira uaqiama mwate variho. Hiama qumina vaisi mpovanto nai hena vaisiara tiqaro, E Kotira qua nteqa kyaananra nrukama mwatauqo, qiananrove. Kotiva nraahuma qio mwitaa qiananrove, tita.

²² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua su nyaatoqi mwi quava vahura taqero mwihua kya-para hiro tiqaro, Nanraqamave nkye mwitaama kyeta riaavo?

²³ Nkye nianra tiqata, Mwiva qumina vaisi variqarora tiro, hiama qio nai hena vaisivanto Kotira qua nteqa kyaaninra nruka mwataanarove, qiarave. Qio mpo kyaiqa mpo? Qiove nte mwaa vaisira kyugema kyaaninrave? Nkye ni timwa mpivaqe riaankye, tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaama kyero mwihua kyaparama nyatero mwihuara tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqaro ni nronraqama kyaihana nte qioma mwatani variqana vaisivanto Kotira qua nteqa kyaaninra nruka mwataaninrave. Nkye ni quara qutaa quave qiate tina, nte vaisi mwaanra mwaa quara tirerave, tiro. Mwitaa timwa kyero mwamwanta hia qakyaa hu vaisirara tiqaro, Sivira ena taintavata varera ena mwaatani quantema tuqo, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro mwi vaisiva mwihua su mwiaqaa siviro nai taintavata tu varero Kotira nrutu tuaaheraqiro viqaro nai mwaatani vura.

²⁶ Mwiva vuvata mwiqi varuhua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqa teta mwihua aatu hita Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Qikye, nataa hi kyaiqarave? Tire mate nraahumwa mpo qara hi kyaiqara taqauro, tita. Mwitaa turama.

*Iesusiva Rivaira nraanronra
(Matiu 9:9-13; Maaki 2:13-17)*

²⁷ Iesusiva veva ntero taqovaro taakisi vare varu vaisiva mwia nrutu Rivaiva taakisi vare

varu nraamwunraqi mwatakyaa viro varuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, E ni naakiara nriante, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro Rivaiva siviro ekyaa nai kyaiqa varo inraikyara kyero Iesusira nraakiara vurama.

²⁹ Rivaiva nai nraamwuqi Iesusirani kyara uta mwatovata airi vaisi taakisi vare varuhuavata, mpo vaisinramwuvata, ntuvaantuama vita mwia nraamwuqi mwatakyaa vi variqata kyara nre varura.

³⁰ Mwiqi varuvata Parisi vaisinramwuvata, mwaanra okyara tu vaisinramwuhua Parisi qua riohuavata, mwihua uro nteta Iesusira nraaqiaranramwuanra nrtutu nraunru/nrunru nraanru tita tiqata, Qaqao, nkye nataamaqive taakisi vare varia vaisihuavata, Kotira qua raaqute varia vaisihuavata, kyara nre variavo? tita.

³¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Qati vari vaisiva hia totaava hinani virave. Nriqa vi vaisiva nraahu totaava hinani virave.

³² Tire avuqavuma kye nrohi varurahuave qia nraakye qorahua. hia nte mwihuara qora aanra qaqira kyaate tirera tumuvavauma iho. Nte uaqia hia nraakye qorahua nyaanranrenra tumu-vave, tiro.

Kyara aurama terara tura

³³ Mwitaa tuvata mwihua Iesusirara tiqata, Ion-inra vataqi nrohi varuhuavata, Parisi vaisi qua rie variahuavata, kyara aurama teqata Kotirara aakyara nte variavo. I vataqi nrohi variahua

hia mwitaa hiraitita, qatima kyaravata nramanrivata nre variavo, tuvaro

³⁴ Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nraakye vararera hiari vaisiva nai vataahuavata varirata qiove nkye mwihuara kyara auramate variate tivarave? Hiama qio mwitaa tivarave.

³⁵ Mpo enta nri ntairaro nraakye varaani vaisira nai vataahuaqaataita qatinani vara kyai-vata mwi entaraqaataitama mwia vataahua ntateqata kyara aurama tevarave, tiro.

³⁶ Mwitaa timwa kyeru Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyeru mwihua timwa nyinro tiqaro, Mpovanto tuavaaga nrihi nrahitu quaninra haqira hirero hiama tavuna qaraakya toqa kyeru mwiaqaa taqaqautero haqiraananrove. Mpovanto mwitaa hirera, mwiva qaraakya tavuna uaqiama kyaananrove. Qaraakya tavuna toqa taarivavata haaruanaa tavunavantovata hia kuaa qarama vahiananrove.

³⁷ Nte qaiqaa tinerave. Uaini qaraakya tati kyeru hia mpovanto memenra pahiqo ututaira haaruaa taqu vara kyeru qaraakya uaini mwia mwiqi raurirave. Memenra pahi mwiva nraahaqama viraqa mwiva mwitaa hiraro uainivanto kepukya uaini utu viqaro memenra pahi nrahitu kyaananrove. Mwitaa hiraro uainivanto qumina rauru viraro memenra pahivantovata uaqiama quananrove.

³⁸ Hia mwitaa hiraitita, qaraakya uaini qaraakya taquqi rauruarave.

³⁹ Haaruaa uaini nranra hiva hiama qaraakya uainianra mwia mwutukya vahiananrove.

Mwiva tiqaro, Haaruaa uaini mwiva qiove, tirave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

6

*Iesusiva mwaanra tu entara okyarara tura
(Matu 12:1-8; Maaki 2:23-28)*

¹ Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata aakyo utaqi kyakuma voti hira uiti tutoraqi nrohi varura. Nrohiqatama mwia nraaqiaranramwu uiti tamwa nteqa kyeta kyauquqi ntautiqama kyeta mwia uru nre varura.

² Nre varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwihua taqeta qaqaqo tita, Mwaanra entaqaqaa qao timwa tai inraikyarama mwinramwuhua uti variavo, tita.

³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Ntevitivavata, nai mwia vatama kye nruhuavata, kyara nraataa huvata mwihua mwitaa hu quara nkye hiave qaraqiki kyaara ntumwa kyeta riaavo?

⁴ Mwi entara Ntevitiva Kotira nraamwuqi vera ntero mpereti Kotirani vatora vara kyero nre-qanro nteqa kyero mwiaavata nruhua hini nyuvata nronrave. Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua nraahu mwi kyarara nraataara vahuvaro Ntevitiva qumina vaisivanto nreqaro mwi quara nteqa kyorave, tiro.

⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni mwatani mwatatai nraaqiarara nronraqama kyaihana variqana nte

mwaanra entaqaa ntaqikiqana ntena kyakya hi-ani kyaiqara qioma varaaninrave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Mwaanra entaqaa Iesusiva vaisi mpo kyauqu kyugema kyora

(Matiu 12:9-14; Maaki 3:1-6)

⁶ Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva mwaanra nraamwuqi uro variqaro mwakyaakya timwa nyi varuvaro vaisi mpovanto mwia kyauqu kyaatuta kukokaqama vu vaisiva varura.

⁷ Mwi vaisiva varuvata mwaanra okyara tu vaisinramwuhuavata, Parisi vaisinramwuvata, variqata Iesusiraqaa qua vatarerata uti variqata qua puua hita tiqata, Kyai variqata taqaararo Iesusiva mate mwaanra entaqaa vaisi kyauqu kukoka mwia kyugema kyairera, mwia kyaara mwiaqaa qua vataare, timwa kyeta mwihua Iesusira apeqa hi varura.

⁸ Apeqa hi varuvaro Iesusiva mwihua nkyiari su nyaatoqi riemwa to quara ntapihi kyero kyauqu kukoka mwianra tiqaro, Sivira mwaini vaisi utaqaa nrumu variante, tuvaro mwi vaisiva siviro vaisi utaqaa varuvaro

⁹ Iesusiva mwihuara tiqaro, Nte nkyi kyapara hiarita nkye mwia hiniqama ni timwa mpiate. Tire teta mwaanra qua rieqatama mwaanra entaqaa nanra nanra kyaiqave qio varaananrave? Tire mwi entaraqaa vaisi mpo kyaahaqave hiananrave, mwia uaqiamave mwataanarave? Mwaanra entaqaa tire vaisi mpo kyaahaqa hiararo mwiva qative variananrove, tire mwia ruve kyaananrave? tiro.

¹⁰ Mwitaa timwa kyero Iesusiva ekyaa vaisi mwiqi varuhua itutuma kyero taqero mwi vaisirara tiqaro, Ena kyauqu tutuante, tiro. Mwitaa tuvaro nai kyauqu tutu kyovaro mwia kyauquvanto qamwanrama kyero naitarama vahura.

¹¹ Mwia kyauqu naitarama vahuvata mwihua mpoqama kyero raraqa tovata mwihua nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Tire Iesusira nataamave kyaananrave? tita. Mwitaa turama.

Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu mwatama kyero sitora

(Matiu 10:1-4; Maaki 3:13-19)

¹² Mwi entara Iesusiva Kotiravata qua tirero taaqiqaa mwaanri ntero mwiaqaa uro variqaro entaqi Kotiravata qua timwaqiro vi varuvaro

¹³ qaatata vuvaro mwiva mwiavata nrohu vaisihua nyaanrama kyero mwihuaqitairo vaisi 12 nramwu sita kyero mwihua nronraqama kyero mwihuara tiqaro, Nkye *aposerive*. nkye ni qua uro timwa nyi vaisihuama varivarave, tiro.

¹⁴ Iesusiva mwaa vaisinramwuhua sitero: Saimoninra. Iesusiva mwia mpo nrtutu nteqaro Pitaavave tura, Enturura. mwiva Saimoninra qata, Iemisikya Ionikya,

Piripira,
Patoromiunra,

¹⁵ Matiura,

Tomaasira,

Iemisira. mwia Arapiasira mwaaqu,

Saimoninra. mwia nrtutu mpo Seriotira,

16 Iutaasira. mwia qora nrutu Iemisira,
Iutaasi Isikeriotira. mwiva nraakiara Iesusira
qovarama kyaariva varura.

*Iesusiva airi nraakye qora kyaahaqama nya-
tora*

(Matiu 4:24-25; Maaki 3:7-12)

17 Iesusiva mwi vaisinramwuhuavata sitero
taaqiqaatairo uro ntantero tumu tunrenra sata
siviro varura. Varuvata mwia vataqi nrohuhua
airivanto mwini varuvata airi nraakye qora Iu-
tia mwata mpo mwatukya mpo mwatukyaqi-
taitave, Ierusaremisaive, vevara nampisini Ta-
iaa mwatukyave, Saitoni mwatukyave, mponatai
mponatai mwihua ntuvaantuama vita

18 Iesusira qua rieta Iesusiva mwihua nriqa
quani inraikyaravata taiqa kyaarive tita mwihua
nrumu ntuvaantua hita varura. Vaanavantovata
varu vaisihua mwihuavata nri ntovaro Iesusiva
vaana titamwa kyero mwihua kyuqema kyora.

19 Iesusiva mwihua kyaahaqa huvaro mwia
kepukyavanto airi nraakye qora kyaahaqama
nraahu kyovatara tita, ekyaa nraakye qoravanto
mwia kyaatu kyarerata uti varura.

*Iesusiva qamwateta ntateta hirara timwa
nyunra*

(Matiu 5:1-12)

20 Iesusiva nai vataqita nrohuhua taqero mwi-
huara tiqaro,

Nkye vehi nraakye qora variahua nkye
qamwataate.

Kotiva nkyiqa ntaqikiyi varirata

nkye mwia nraakye qora varivarave.

²¹ Mate kyara nraataa ihata varia nraakye qorahua

nkye qamwateqata variate.

Nkye nraakiara kyara vikyokyama nrevarave.

Mate ntate varia nraakye qorahua

nkye qamwateqata variate.

Nkye nraakiara raihiqata varivarave.

²² Nkye ni mwatani mwatatai nraaqiarara ni pataqita vi varivata mwihua mwia kyaara nkyi nramwutaaqa hivarave, nkyi qoririma nyatevarave, nkyiara uaqia hi quara tivarave, nkyiara uaqia hi kyaiqara vare variavo tivarave. Nkyiara mwitaa mwitaa tivata nkye qamwateqata nraahu variate.

²³ Mwihua nkyi mwitaa hiara mwianra nkyini nronraqama kyero nyaamwuni kyooqaa vahirara rieqatama mate nkyi mwutukyavanto kyuge hirata nronraqama kye qamwataate. Haaru mwihua haivaqahuavata poropeti vaisinramwu kuaa qarama kyeta uaqiama nyatorave.

²⁴ Nkye airi inraikya mate mwaa vateta mwianra qamwataahua nkyiara po kye tuqo.

Nkye ekyaarama qamwataavo.

²⁵ Nkye mate mwaa entara

kyara nraavaro vikyokya ihata variahuave.

Po, nraakiara nkyi kyara nraataa hiananrove.

Nkye raihiqata variahuave.

Po, nkye nraakiara nkyi mwutukyaqitairo uaqia hirata

ntateqata varivarave.

²⁶ Mate mwaa entara nraakye qora

nkyi qamwata nyateqata nkyi nyutu tuaaher-aahua,

nte nkyiara po tuqo. Nraakiara nkye taqevrave.
Haaru mwihua haivaqahua unra qua tu poropeti-
hua
kuaa qarama nyatorave.

*Nkyeta nramwutaahuara mwutukya vahirata
variate tura*

(Matiu 5:38-48)

²⁷ Mate nkye ni qua rie variahua nte nkyi timwa nyinrenrave. Nkye nkyeta nramwutaahuara mwutukya vahirata variate. Nkyi uaqiama nyaterara nraahu rie vaisihua varivata nkye mwihuama kyugema nyataate.

²⁸ Nkyiara qoraqama quate tiqata nkyiara uaqia hi quara ti vaisihua, nkye mwihuara rieqata Kotirara aakyara nteqata, Kotio, mwihua kyugema nyataante, qiate. Nkyi qoraqama nyatehuara rieqatama Kotira nraanraivaro mwiva mwihua kyaahaqa hiarive.

²⁹ Mpovanto nkyi nraatokyai ntuteqa kyairera, tuqasaa kyaivaro hini nraatokyavata ntuteqa kyaarive. Mpovanto nkyi vaaqatua varero mwiva nkyi tuapakyaaravata vararera hirata hia qao qiate.

³⁰ Mpovanto mpo inraikyara nyaanru tirata qati nraahu mwiate. Mpovanto nkye vate inraikyara varairera, hia qaiqaa tita timwiate qiate.

³¹ Nkye mpohuara tiri mwitaa mwitaama timwataate tiqata vu nraato tintema kyeta kuaa qarama kye nkyiarivata mwitaa mwitaama nyataate.

³² Nkyiara mwutukya vahiarihua hia mwihuara nraahu nkyi mwutukya vahiarive. Nkyiara mwutukya vahiarihuara nraahu nkyi

mwutukya vahirera, nanra kyuqe inraikyave Kotiraqaatai varevara? Hiamu mpo inraikyave varevarave. Nkye ntapihiarave. Uaqia hi kyaiqara uti variahua mwihua variqata nkyiariara mwutukya vahi vaisihua mwihuara nraahu mwutukya vaihata variarave.

³³ Nkye nkyita kyuqema nyataahuara nraahu kyuqema nyataivera, nanra kyuqe inraikyave Kotiraqaatai varevara? Hiamu mpo inraikyave varevarave. Nkye ntapihiarave. Uaqia hi kyaiqara uti variahuavata mwitaa hiarave.

³⁴ Nkye tiqata, Ina mwinrenrave timwa kyero iqitai quaahaqa varero qamwanrama ina varaqi nrumu mwiani vaisira mwia nraahu mwivovave. Nkye mwitaa hivera, nanra kyuqe inraikyave Kotiraqaatai varevara? Hiamu mpo inraikyave varevarave. Nkye ntapihiarave. Uaqia hi kyaiqara uti variahuavata nkyiari hena vaisi nyita tiqata, Mwihua kuaa qarama kye tita timwivarave, qiarave.

³⁵ Hia nkye mwihua hiante hiante. Nkye nkyeta nramwutaahuara mwutukya vahirata mwihua kyuqema nyataate. Mpohua nkyiara munimave, mwitaa inraikyave, timwivaqe nraakiara nkyita nyianre, tivera, nkye apiara votima kye nyiate. Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva mwia qiata kyuqema kyero nkyi kyooqaa nyiananrove. Hia mpo vaisiara kyuqeve ti variahuavata, uaqia hi kyaiqara uti variahuavata, mwinro mwaanro mwitanahua Kotiva kyuqema nyate varirave. Kotiva kyuqe kyaiqa mwitaama kyero vare varirara tita, nkyevata mwitaa hivera, nkye qutaa Kotiva

nyaamwuni varira mwia nraaqiarama varivarave.

³⁶ Nkyi sova Kotiva po kye timwa nyate varintema kyeta nkyevata po kye timwa nyateqata variate.

*Nkye ko riasa vaisihua variantema kyeta varivorave tura
(Matu 7:1-5)*

³⁷ Nkye hia mpohua kyaiqara pupiteqata hia kyuge hi kyaiqarave qiate. Nkye mwitaa tivaro Kotiva nkyita kyaiqaravata hia kyuge kyaiqavema qiananrove. Nkye hia ko riasa vaisihua votima kye variqata mporara tiqata, Iqaa qua nronra vahiananrove, qiate. Nkye mwitaa tivaro Kotiva nkyitaravata tiqaro, Nkyiqa qua nronra vahiananrove, qiananrove. Nkye mpohuara tiqata, Nkye tiri uaqiama timwataa quara qaqira kye hia mwianra riemwaqi virerave, tivera, Kotivavata nkyitara tiqaro, Nkye ni qua nteqa kyaa quara qaqira kyena taunru nyataaninrave, qiananrove.

³⁸ Nkye mpohua nyivaro Kotiva nkyitavata nyianrive. Mwiva rauru kyero raturu kyairaro itomwi viraro mpoqiavata kyoku kyairaro musaaqiro qatinani rauruananrove. Nkye nataama tukya mpohua nyinra mwi tukyaraqama Kotiva nkyitavata nyiananrove, tiro.

³⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro, Vu qipa quari vaisiva hiama qio nai henanra vu qipa quaninra

kyauqu tuvare viqaro aanra nraamwu taananrove. Mwiva mwitaa hirera, mwitanahuaqama ontiqu tumu ntivarave.

⁴⁰ Qua riemwaqiro vi vaisiva hiama nai mwia qua timwa mwi vaisira nraatarero. Qua riemwaqiro vi vaisiva riemwaqiro viro ekyaa okyara taqero mwiaqaatairo mwitanahua kuaa qarama varivarave.

⁴¹ E nanraqamave mwata mwumwuvanto ena qata vakyaa vuqi viqe taira taqeqara ina vuqi kyatari aka nronravanto viqe taira hia taqera hiaro?

⁴² Kyatari aka nronravanto i vuqi viqetero vaihara nanraqamave ena qata vakyaara tiqara, Ni katao, kyai i vuqitaina mwata mwumwu venta kyaanke, ti variaro? E kyuqe kyaiqa varauqo tiqara unra uti variaravave. Ena vuqitaira kyatari aka nraante venta kyera, mwiaqaataira kyuqema kyera taqeqarama ena qata vakyaa vuqitairavata qio mwata mwumwu venta kye-narave.

Uaqia hi kyatariva uaqia hi tamwanra nraahu riairave tura

(Matiu 7:16-20, 12:33-35)

⁴³ Kyuqe kyatarivanto hia uaqia hi tamwanra riairave. Uaqia hi kyatariva hia kyuqe tamwa riairave.

⁴⁴ Vaisivanto kyatari tamwa taqeqaro mwi kyatarira ntapihi kyero nrutu ntairave. Vaisivanto fiki hiqirero mwiva hia auqu vataa kyatariqaatairo hiqirave. Mwiva uaini kyuqera hiqirero mwiva hia mwaahiqaatairo hiqirave.

⁴⁵ Kyuqe vaisivanto mwia mwutukyaqi kyuqe kyaiqa varaariva piqaiharora tiro, mwi vaisiva kyuqe kyaiqa nraahu vare varirave. Uaqia hi vaisiva mwia mwutukyaqi uaqia hi kyaiqara utu-ariva piqaiharora tiro, mwiva uaqia hi kyaiqara nraahu uti varirave. Nrovanto mwaatira mwutukyaqi piqai inraikyara mwia nraahu timwa qoqa hirave.

Nraamwu taaratanaqaa qua ntumwa kyero tura
(*Matiu 7:24-27*)

⁴⁶ Nkye nanraqamave nianra nronrao, nronrao, tiqatavata hia ni qua riaavo?

⁴⁷ Nte hunani nrinro ni qua riero nte tunte tunte hiani vaisira okyara nkyi timwa nyinrenrave.

⁴⁸ Mwi vaisiva nraamwu kepukyaqama kyero hoqa tai vaisira votima kyeroma variananrove. Mwiva nraamwu hoqarera hiro mwata quvuqiro viro uto oriqa nraamwu tura ratero nraamwu hoqa tairave. Mpo enta vati humwunravanto nraamwu vara kyarera utiharo nraamwu mwia kyuqema kyero hoqa taivara tiro, kepukyaqama kyero vahirave.

⁴⁹ Ni qua riero qaqira kyero hia nte tunte tunte hiari vaisiva, mwiva nraamwu uaqiama kyero hoqa taira votima kyeroma variananrove. Mwi vaisiva mwata quvu kyero hia ori mwataqaa nraamwu tura rataraitiro, verasata rakyero hoqa taiharo vati humwunravanto nraamwu mwia vara kyaiharo ntaputama viro uaqiama virarama tuqo, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

7

*Iesusiva qaami vaisi kyaahaqa hura
(Matiu 8:5-13)*

¹ Iesusiva mwi qua mwakyaakyara timwa nyi taiqa kyero mwiva mwihua kyero Kapenaamini vura.

² Mwini vuvaro Romeni vaisi ntaqu vaisihua 100 nramwuqaa ntaqikiyi varura mwia kyaiqa vaisi nriqa vuvaro mwiva qutuariva qaumaqa hura. Mwitaa huvaro nronra vaisi mwia mwutukyavanto nai kyaiqa vaisiara mpoqiavata vahuvaro variqaro

³ mwiva Iesusirara riero Iutaa nronra vaisinramwu sitero tiqaro, Nkye uro Iesusirara nrinra ni kyaiqa vaisi kyuqema mwataante qiate, tuvata

⁴ mwinramwuhua Iesusiva varunani uro nte-tama po kye tita tiqata, Romeni vaisi mwiva kyuqe vaisivantove. E mwia uro kyaahaqa hi-ante.

⁵ Mwi vaisiva tiri Iutaa nraakye qorara mwutukya vaiharo variqaro mwiva naivanto mwaanra nraamwu mpovata hoqa timwa tairave, tita.

⁶ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihuavata vuva nraamwu qaumato uro ntovaro Romeni vaisi mwiva nai vataahua sitero tiqaro, Nkye uro Iesusira timwa mwiqata mwitaa qiate, Nronra vaisio, e qumina mwaini toqaamwu tu kyera nrinronrave. Nte kyuqe vaisi variariravauma e ni nraamwuqi qio nrinanrave.

⁷ Nte kyuqe vaisi variqanavauma e hinanrani qio quaninrave. E mwini variqara qua nraahu tiqara, E kyuqema quante, tiraro ni kyaiqa vaisi-vanto kyuqema quarive.

⁸ Nte qaami vaisi variqana nte niqaa ntaqiki varia vaisihua qua rie varurave. Ntevata ntaqua vaisihua mponramwuqaa ntaqiki varurave. Nte mwihuaqitaina vaisi mpora quante tuqaro mwiva virave. Nte vaisi mpora nriante tuqaro mwiva nrinrave. Nte ntena kyaiqa vaisiaravata mwitaa mwitaa hiantu tuqaro mwiva ni qua riero mwitaa hirave, timwa kyero mwihua sitovata vita.

⁹ Vuhua uro Iesusira mwi quara timwa mwuvaro Iesusiva nrihanrama viro tuqasaa viro nraakye qora mwia vataqita nruhuara tiqaro, Nte nkyi timwa nyuqo. Mwi vaisiva mpo mwatanaava eqero nronraqama kyero nianra mwiva ni kyaahaqa hiananrove tihana taqauqo. Hia nte nkyi Isareriqitairovata mpovanto mwitaama kyero qua ti vari vaisira taqaurave, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvata Romeni vaisi mwiva sitohua nrumu ntanteta uro taqovaro mwia kyaiqa vaisivanto kyugema viro nraamwuqi varura.

Tetoqa nraakye mwaaquara tura

¹¹ Mwia nraakiara pataqia vari kyero Iesusiva mpo mwatukya mwia nrutu Nenini vuvata mwia nraaqiaranramwuvata airi nraakye qoravantovata mwia vataqita vura.

¹² Iesusiva uro mwi mwatukyara nronraanrana taqovata mwi mwatukyaraqitaita nraakye qoravanto qutu vu vaisira quntarerave timwa kye vareta nrunrama. Tetoqa nraakye mwaaqu kuaqiavanto varuva qutu vuvata airi nraakye qoravanto mwi nraakyaera vatama kyeta nruvaro

¹³ nronravanto Iesusiva mwi nraakyera taqo-varo mwia mwutukyavanto mwianra ua huvaro mwianra tiqaro, Hia ntataante, tiro.

¹⁴ Mwitaa timwa kyero uro kikera/ tainta tu varovata vaisi mwia varohua mwiaqaa ra kyeta varuvaro Iesusiva tiqaro, Qaraakya vaisi mwaavao, nte iara siquante tuqo, tuvaro

¹⁵ qutu vu vaisiva siviro mwaamwianra viro quavata tuvaro Iesusiva mwi vaisira nai nronra mwinro.

¹⁶ Mwitaa huvata mwihua ekyaa mpoqama kyero nyaatuqa tovata Kotira nrtu tuaahereta tiqata, Poropeti vaisi nronravanto tiri utaqa qovarama viho. Kotiva hia tiri nai nraaqiaranramwuanra taunru kyaiho, tita.

¹⁷ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusira mwakyaakya mwiva ekyaa Iutaa mwatanivata, Iutaa vara ututu vahu mwatukyaranivata, mwi quava viro nrinro huvata ekyaa riemwa ntor.

Nramanri nyi varu vaisiva Ioniva nai nraaqiara taaratana sitovata uro Iesusira kyapara hura (Matiu 11:2-19)

¹⁸ Iesusiva mwitaamaqiro viqaro mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varuvata Ioninra nraaqiaranramwuvanto uro Ioninra timwa mwuvaro mwiva nai nraaqiara taaratana nyaanrama kyero tiqaro,

¹⁹ Nkyetana uro nronra vaisi mwia kyapara hiqata mwitaama qiate, Nraakiara nrinrenra hiarava qutaa e mwivave hiaro? Tire qati nraahuve vaisi mpo vekya variananrave? qiate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwitana sitovata

²⁰ mwitanahua vuhua Iesusiva varunani uro nteta tiqata, Ioniva nramanri nyi variva tiritana titero tiqaro, Iara mwia mwitaama kye uro ntumwa hiamwa hiате, tiho, Nraakiara nrinrenra hiarava qutaa e mwaa mwivave? Tire qati nraahuve vaisi mpo vekya variananrave? qiate, tihata nrunro, tita.

²¹ Mwitanahua mwitaa tuvaro mwi entara Iesusiva nraake qora airi nriqa vuhuave, vaanavanto utaqi varuhuave, mwihua kyuqema nyatero vu qipa vuhua airi mwiva ntapairi kyova varura.

²² Mwiva variqaro Ioniva sito vaisitana timwa nyinro tiqaro, Nkyetana mwaini nrumu variqata taqaarave, riaarave, nrumu ntanteta uro Ioninra timwa mwiate. Vu qipa vihua qaiqaa taqe variavo. Kyuqu uaqiama vihua qati nrohi variavo. Tauma rumpuaravanto utihua tavanta vihata qati variavo. Nraato tita vihua qaiqaa qua qatima riaavo. Qutu quahua sivita qatima variavo. Vehi nraake qoravanto Kotira qua mwaanra kyuce qua mwaanra nrumu riaavo. Ekyaa mwi quara uro Ioninra timwa mwiate.

²³ Nianra hia taara vu nraato tiraitiro, kepukyaqama kyero kuaа vu nraato nraahu tuqiro vi variariva, mwivama qamwateqaro variananrove, tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa tuvata Ioniva sitotanhua nrumu ntanteta vuvaro Iesusiva nraake qora ntuvaantuama vita varuhua Ioninranra timwa nyinro tiqaro, Nkye haaru nanra inraikya taqarerata qumina mwataqaa vurave? Toqavanto tiharo omwa ahikyavanto hini viro hini nrinro hira taqarerata vurave iho?

²⁵ Nkye hia mwia taqarera vurave. Nkye nanra inraaikya taqarerata vurave? Tuavaaqa kyuqera ututo vaisira taqarerata vurave iho? Qaqao, tuavaaqa kyuqera uti varia vaisihua hia guminasata variarave. Mwi vaisihua nronra vaisi vuni variahua nraamwuqi nraahu variarave.

²⁶ Nkye nanra inraikya taqarerata vurave? Kotira qua qovarama kyora poropeti vaisi taqarerata vurave? Qutaave, mwia taqarerata vurave. Qio kyai nte nkyi timwa nyianrita riaate. Nkye mwi entara poropeti vaisi nraatara kyai vaisira taqorave.

²⁷ Kotira mpukuqi Kotiva Ioninranra mwitaama tiro:
Taqante, ni qua timwa nyiani vaisira nte titaariro
mwiva nraante i vuni viqaro i aanra
terama mwataanrove, turave, tiro. (*Marakai 3:1*)

²⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihuara tiqaro, Kyai nkyi timwa nyianrita riaate. Mwatani mwatataa nraakye qorahua variavaro Ioniva ekyaa mwihua nraatara kyaivama var-iho. Ioniva mwitaama variharo nraakiara Kotiva ntaqikyiani nraakye qorahuaqitairo pataqia variariva mwiva nraahuma Ioninra nraatara kyaananrove, tiro.

²⁹ Iesusiva mwitaa tuvata gumina nraakye qoravata, taakisi vare varuhuavata, mwihua Ioniva nramanri nyuhuara tita, mwihua Iesusira qua rieta tiqata, Qutaaqama kyero Kotiva avuqavu hi varivave, tita.

³⁰ Mwihua mwitaa tuvata Parisinramwuvata mwaanra okyara ti varuhuavata, mwihua hia

Ioniva tiri nramanri timwianrive tuhuara tita, mwihua Kotiva hinani vi aanranra mwoqa mwunra.

³¹ Mwihua mwitaama varuvaro Iesusiva tiqaro, Mate mwaa entara varia nraakye qorahua nanra inraikya votima kyetave variavo? Kyai nkyi timwa nyiankye.

³² Mwihua nraaqiaranramwuvanto mwatukyaqaa tutiqarerata mwatakyaa vita variantema kyeta variavo. Nraaqiara mwihua tutiqeqata nkyiari henahuara tiqata, Tire ntoma vaara vuata varurata nkye ihi ntaataara vaihatama nkye hia ihi ntaavo. Tire tutiqeqata nkye ntate ihira turata nkye ntataataara vaihatama nkye hia ntataavo, qiarave. Mate mwaa entara variahua mwihua votima kyeta variavo.

³³ Ioniva nramanri nyinrenro nri ntero mwiva kyara aurama tero uainivata hia nrovata nkye mwianra vaana kyapata varivave qiarave.

³⁴ Nte mwatani mwata taiva nri ntena, nte kyaravata nramanrivata nrena nruqatama nkye tiqata, Mwi vaisira taqaate. Mwiva inraanrama kyero kyara nre varivave. Mwiva uaini nre-qanro ueraqama vi varivave. Mwiva taakisi vare variahuavata, uaqia hia vaisihuavata, totiqā hi varivave, qiarave.

³⁵ Qio quavanto kyuqe qua vahirera, mwi quara riemwaqiro quariva taqairaro kyuqe qua nraahu vahiananrove, tiro. Mwitaa turama.

Iesusiva Parisi vaisi nraamwuqi vuvaro nraakye mpovanto Iesusiraqaa vahamwenra qu mwatora

³⁶ Mpo enta Parisi vaisi mpovanto Iesusirara tiqaro, Nrinra ni nraamwuqi kyara nraante, tuvaro Iesusiva mwia nraamwuqi kyara nranrenro vuva uro mwia nraamwuqi mwatakyaa viro kyara nre varura.

³⁷ Mwiqi nre varuvaro mwi mwatukyaraqi nraakye mpovanto airi vaisivata api nrohi varu nraakyeva Iesusiva Parisi vaisi mwia nraamwuqi kyara nre varurara riora. Riero mwiva ori taqu vahamwenra kyuqe mwunta vura varero uro

³⁸ Iesusiva kyuqu tututero kyara nre varura mwia kyuqu tarani variqaro ntate varuvaro mwia nruqunruvanto Iesusira kyuquqaa tumu ntuvoro nai qiata kyaahiqo nruka kyero mwia kyuqu mota kyero vatero vahamwenra kyuqe mwunta vura mwia Iesusira kyuquqaa qu mwatero.

³⁹ Qu mwate varuvaro Parisi vaisi mwiva Iesusirara nrinra ni nraamwuqi kyara nraante tuva taqero nai riero tiqaro, Iesusiva poropeti vaisivanto varitirio, mwiva mwia tu varai nraakye okyara ntapihiro mwiva uaqia hi kyaiqara utiravata ntapihitirio, tiro.

⁴⁰ Parisi vaisi mwiva mwitaama riovaro Iesusiva mwianra tiqaro, Saimonio, nte qua mpo i timwa mwinrenrave, tuvaro Saimoniva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, qio timwa mpiraqe riaankye, tiro.

⁴¹ Tuvaro Iesusiva timwa mwinro tiqaro, Vaisi taaratanavanto kuaa vaisi mwiaqaataita munima vararera huvaro mwiva vaisi mpo 100 kinna mwinro vaisi mpo mwia 10 kinna mwunrave.

⁴² Nyuvata mwitanahua mwi munimanra nramwa kyeta nai mwiva hia qioqa huvata varuvaro mwiva mwitanahuara tiqaro, Hia nkyitana nyitau munimanra nina mpiate qianinrave. Qaqirama kyauqo, turave, tiro.

Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva Saimoninra kyapara hiro tiqaro, Mwitanahuaitairo tavave munima nyi vaisira mwianra nronraqama kyero qamwataanarove? tiro.

⁴³ Iesusiva mwitaa tuvaro Saimoniva tiqaro, Qio munima nronraqama kyero varai vaisivama nronraqama kyero mwianra qamwataanarove, tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Ntapihi kyerama tira hiaro, tiro.

⁴⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tuqasaa viro Saimoninranra tiqaro, Mwaa nraakyeera taqaante. Nte i nraamwuqi nrumu varuqara e hia nramanriqotaira ni kyuqu hiqama mataararo mwaa nraakyevea nai nruqunruqotairo ni kyuqu hiqama materoma nai qiata kyaahiqotairo ni kyuqu nruka mataiho.

⁴⁵ Ni qua mwanteqarama e hia ni motaararo mwaa nraakyevea nte nri ntauraqaatairo ni kyuqu motaqiro vi variho.

⁴⁶ E vahamwenra hia ni qiataqaa qu mataararo mwaa nraakyevea vahamwenra mwunta vira ni kyuquqa qu mate variho.

⁴⁷ Mwianra rieqanama nte iara mwataama tina. Nraakye mwaava Kotira qua airi qua nteqa kyaihana nte ekyaa mwi quara nruka mwataurara tiro, mwiva nronraqama kyero ni qamwata mate variho. Nte vaisi mpo qora qua pataqia

nruka mwataariva mwiva ni pataqia qamwata mataananrove, tiro.

⁴⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nraakye mwia timwa mwinro tiqaro, E Kotira qua nteqa kyaananra nrukama mwatauqo, tiro.

⁴⁹ Iesusiva mwitaa tuvata nraamwu mwiqi kyara nranrenrata nrumu varuhua nkyiari nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwaa ta vaisiva variqarove Kotira qua nteqa kyaananra nruka mwatauqo tiho? tita.

⁵⁰ Mwihua mwitaa ti varuvaro Iesusiva nraakye mwianra tiqaro, E nianra qutaaqama kye rieqara ni kyaahaqa hiarivave qiararoma Kotiva i vitaiho. I mwutukya qihaakyama vahirara quante, tiro. Iesusiva turama.

8

Nraakye mponramwuvanto Iesusira vataqi vura

¹ Mwia nraakiara mpo enta Iesusiva mwatukya mpoqi mpoqi nrohiqaro Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara kyuqe qua timwa nyiqiro vura. Mwia nraaqiara 12 nramwuvanto mwia vata vuvata

² nraakye mponramwuvantovata mwia vata vurama. Nraakye mwinramwuhua tauraa vaanavanto mwihuavata varuhuave, nriqa vuhuave, varuvaro Iesusiva mwihua kyugema nyatovata mwihua Iesusira vataqita vurama. Mariaava mwianra Makataranyaavave tura tauraa Iesusiva mwiaqitairo vaana 7 nramwu titovata nritare vu nraakyeve varuvaro

³ nraakye mpo Iohaanaanra mwia vaativanto Kusaava vaisi nronravanto variqaro Herotira opisi nraamwuqi kyaiqa vare varura. Nraakye mpo Susaanaavavata, airi nraakyevata, Iesusira vataqi viqata nkyiari munima kyeqata Iesusir-avata mwia nraaqiaranramwuvata kyaahaqamaqita vurama.

Kyara humwu iso quaraqaa ntumwa kyero tura (Matiu 13:1-9; Maaki 4:1-9)

⁴ Mwatukya mpoqi mpoqitaita nraakye qora Iesusiva hunani nrumu ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro,

⁵ Vaisi mpovanto kyara vara tirero humwu isaqiro vurave. Mwiva isaqiro vuvaro mpo-huva aanraqa tumu ntuvata vaisivanto vita nrita hiqata kyugu nte kyovaro nyaamwavanto nrumu nramwa kyorave.

⁶ Humwu mponramwuvanto ori mwataqaa tumu ntuva qamwanrama qupiqa viro aahara mwataqaara tiro, aaharama vurave.

⁷ Humwu mponramwuvanto uakukya uvi auqu vahuraqi tumu ntuva uakukya kyapata qupiqo-varo uvi auqu vahu uakukyava ntumwaqu kyovaro hia qupiqorave.

⁸ Humwu mponramwuvanto mwata kyuqeraqi tumu ntuva kyuqema kyero qapiqero uro tamwa airi riemwa torave, tiro. Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkyi nyaato vahirera, mwaa quara okyara ntapihi kyeta ri-aate, tiro.

⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyapara

hita tiqata, Vaakya mpo quaqaa ntumwa kyera qiananra mwia okyara tiri timwa timwinraqe tire riaare, tuvaro

¹⁰ Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara uqeta taira, mwi quara Kotiva nkyiara mwihua qati kyairata mwi quara okyara riaate timwa kyero, qumina nraakye qorara mwi quara okyara hia vutu kyera timwa nyiante tirara tina, nte mpo quaqaa ntumwa kyena mwihua timwa nyunrave.

Nte mpo quaqaa ntumwa kyeqana

mwihua timwa nyianrita mwihua taqeqatavata hia ntapihi kyeta taqeqavarave.

Mwihua mwi quara rieqatavata

hia mwia okyara ntapihivarave. *(Aisaiaa 6:9)*

¹¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Vaakya mpo quaqaa ntumwa kyena timwa nyunra mwia okyara timwa nyinrenrave. Humwukyanaa mwia Kotira quama vaiho.

¹² Humwu aanraqaa tumu ntu quara mwia okyara vahirero vaisi mponramwuvanto Kotira qua riaavaro Saataaniva nri ntero tiqaro, Mwihua huvantu kyero sitaankyorave, timwa kyero mwihua su nyaato mwutukyaqitairo mwi quara ntavihi kyero varairave.

¹³ Humwuvanto ori mwataqaa tumu ntiro vahura, mwia okyara vahirero nraakye qoravanto Kotira qua rieta mwi quarara pataqia qamwata kyeta variavaro quavanto hia mwihua utaqi tuqa tuta kyero vaihata mwihua Kotira qua riemwaqita quavaro mpovanto tiqaro, Nrivaqe

uaqia hi kyaiqara utuare, tihata mwihua mwia qua rieta Kotira qua qaqira kyaarave.

¹⁴ Humwu mponramwuvanto uakukya uvi auqu vahuraqi tumu ntu quara, mwia okyara vahirero nraakye qoravanto Kotira qua rieta mwiaqaataita mwihua nkyiari vataa inraikyararave, kyaiqarave, nkyiari mwatani variqata qamwaterarave, mwi inraikyarara nraahu nronraqama kye rieqata, mwihua Kotira qua qaqira kyeta hia kyuqe tamwa riaintema kyeta riaarave.

¹⁵ Humwu mponramwuvanto mwata kyuqe hiraqi tumu ntiro vahura, mwia okyaravanto vahirero nraakye qoravanto Kotira qua rieta nkyiari su nyaato mwutukyaqitai mwi quarara riemwaqita vita kepukyaqama kyeta variqi viqata kyuqe tamwa riaintema kyeta riemwataarave, tiro.

*Iesusiva omwaqaa qua ntumwa kyero tura
(Maaki 4:21-25)*

¹⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwaa quara timwa nyinro tiqaro, Hia mpovanto omwa qupi kyero tave vara kyero mwiaqaa ntumwaqu tairave. Hia mpovanto omwa qupi kyero tainta mwemwaqi veta vatairave. Vaisivanto omwa qupi kyero mpohuavata omwa mwia taqaate tiro, nyaamwuni viri vatairave.

¹⁷ Mate mwaa entara uqeta taaninra nraakiara vara qovarama kyero qoqaa nraahuma vataanrove. Mate ntumwaqu taaninra nraakiara puaama kyero omwa itaaninraqaa uro vataanrove.

18 Vaisi mpovanto mpo inraikya vataaninra Kotiva mpoqavata mwiananrove. Vaisi mpovanto hia mpo inraikya vataariva tiqaro, Nte pata inraikya nraahu vatauqo, qianinra mwiavata Kotiva ekyaa vara kyaananrove. Kotiva mwitaa hirara tita, nkye raurukyeqa mpo qua mpo qua rieqata variate, tiro.

*Iesusira vataahua mwia taqarerata nrunra
(Matiu 12:46-50; Maaki 3:31-35)*

19 Iesusiva mwini varuvata mwia nrovavata mwia qatanramwuvata mwia taqarerata nruhua nrumu taqovata nraakye qora airivanto Iesusira vara ututu varuvatara tita, hia qio Iesusira nraaqani vura.

20 Mwihua varuvaro mpovanto Iesusira timwa mwinro tiqaro, I nrovavata i qatanramwuvata mwaataqa i taqarerata nrumu variavo, tuvaro

21 Iesusiva mwiqi ntuvaantuama vita varuhua timwa nyinro tiqaro, Kotira qua rieqata nrohi variahua mwihuama ni ntovave, ni kata pakyaahuave, variavo, tiro. Mwitaa turama.

*Iesusiva toqa vaururuara qao tuvaro tirema
vahura
(Matiu 8:23-27; Maaki 4:35-41)*

22 Mpo enta Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nrivaqe kyaarera nronra mwaa qareta vutura hini quare, timwa kyero mpotuqi mwaanri ntero mwihua kyapata viro.

23 Mwihua nramanriqaa vi varuvaro Iesusiva mpotuqi vaite varuvaro nronraqama kyero toqa

vaururu utiqaro nramanri ventaqiro viro mpotuqi mwaanri ntero piqa kyovata mwihua nramanriqi rauru viva qaumaqa huvata

²⁴ Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwiva vaitonani uro mwia vaurama kye tiqata, Nronrao, nronrao, tire qaumama nramanriqi ntumwa qunanrave, tuvaro Iesusiva siviro toqa vaururuaravata nramanrianravata qio eqaante tuvaro toqa vaururuvanto taiqa vuvaro nramanrivanto tuminro tirema naitarama vahura.

²⁵ Tirema vahuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Tanave nkye nianra kepukyaqama kyeta riaava vaiho? tuvata mwihua aatu hiqata kyauqu ntukikinraaqa teta tiqata, Qikye, mwaa nai ta vaisivave iho? Mwiva qua tiharo toqa vaururuvantovata nramanrivantovata mwia qua rie variho, tita. Mwihua mwitaa turama.

Iesusiva vaana kyapata variqiro nrohi varu vaisira kyugema kyora

(Matiu 8:28-34; Maaki 5:1-20)

²⁶ Mwihua mpotuqi vuhua vutura Kekesaa mwatani uro ntoro. Kariri rumpua vutura qarahi hini Kekesaa mwata vahura.

²⁷ Mwihua mwini uro ntovaro Iesusiva mpotuqitairo mwaamwi ntovaro vaisi mpo mwi mwatukyaraqinaava vaana kyapata variqiro nrohi varuva uro Iesusira qintorama kyora. Vaisi mwiva hia tuavaaqavata utuva, hia nraamwuqivata vaitova, mwiva vaisi qutuvata varaqita uro ori ataamwuqi vate varuraqi vaita qiro vi varura.

²⁸ Mwiva Iesusira taqero paa tiro kye vu tiro Iesusira vuqaa nrumu tumu ntiro aakyara ntero tiqaro, Iesusio, Kotiva nronravanto nyaamwuni varihara e mwia mwaaquvanto variaro. E ni nataa hirerarave nrianro? Po, nte iara hia ni ruantema tuqo, tiro.

²⁹ Iesusiva vaananra vaisi mwiaqitaira nritarera quante turara tiro, vaana mwiva mwitaa tura. Mwi mwatanaahua vaisi mwiva aatu quankyo tita, mwia seni vara kyeta kyuqu kyauqu rupa tovaro vaanavanto airi nani mwi vaisira tuqara tutovaro mwiva seni mwia ntupe paama kyovaro vaanavanto mwia vara kyovaro vaisi mwiva qumina mwatani vi varura.

³⁰ Mwitaa huvaro Iesusiva vaana mwia kya-para hiro tiqaro, Ena nrutu qiante, tuvaro mwiva Iesusira timwa mwinro tiqaro, ni nutu Airivave, tiro. Vaana airivanto mwi vaisiraqi varuvara tiro, mwiva mwitaa tura.

³¹ Vaana mwihua Iesusirara po kye tita tiqata, Hia tiri mupi vaanavanto variaraq i titaante.

³² Mwitaa timwa kyeta taqovaro quara airivanto vaini taaqiqaa uhiqa nre varuvata vaana mwihua tiqata, Tiri titairaqe tire quara utaqi uro variare, tuvaro Iesusiva qiove tuvata

³³ vaana mwihua vaisi mwia kyeta quara mwihua utaqi vuvata ekyaa quara mwihua okaiqi hi-anteta vuhua utontamwanra kyaareraqi ntumwa vita nramanri nreta qutu taiqa vura.

³⁴ Quaranramwu nramanri nreta qutu vuvata mwihuaqaa ntaqikyuhua mwia taqeta hianta vuhua uro mwatukyaqi varuhua ekyaa viti viri timwa nyuvata

35 mwi mwatanaahua mwia taqarerata vuhua Iesusiva varunani uro nteta taqovaro vaanavanto mwia utaqi varuvaro titamwa kyo vaisiva tuavaaqa ututero Iesusira nraaqani mwatakyaa viro mwia vu nraatovanto naitarama vuvaro varuvata mwihua aatu hita.

36 Mwihua aatu huvata vaisi mpo uhua vaakya mwia taqohua nraakye qora mwihua timwa nyita tiqata, Iesusiva mwitaa mwitaama kyaiharo vaisi mwiva kyuqema viho tita.

37 Mwitaa tuvata Kekesaa mwatanaa mwihua mpoqama kye aatu hita Iesusirara tiqata, Tiri mwaata mwaisaira quante, tuvaro Iesusiva mpo-tuqi mwaanri ntero vurama.

38 Mwiva virera huvaro vaanavanto nritarovaro varu vaisiva Iesusirara po tiro tiqaro, Kyai nte ivatama kyena quankye, tuvaro

39 Iesusiva qaqaqo tiro, E ena mwaatani uro variqarama Kotiva i kyuqema mwatairara nraakye qora timwa nyiante, tiro. Timwa kyero Iesusiva mwia titovaro mwiva nai mwatukyani uro ntero Iesusiva mwia kyuqema mwatorara timwa nyiqiro vurama.

*Iairaasiva Iesusira hunta kyero vura
(Matu 9:18-26; Maaki 5:21-43)*

40 Iesusiva nrumu ntantero kyaarera nronra vutura hini tokyani uro ntovata mwia vekya ntuvaantuama vita varu nraakye qorahua mwia qamwata mwatora.

41 Mwitaa huvaro vaisi mpovanto mwia nrutu Iairaasiva, mwiva mwaanra nraamwuqaa ntaqikiyi varuva uro ntero Iesusira kyuqusata

tumu ntiro po kye tiro tiqaro, Qati ni nraamwuqi nriante.

⁴² Ni naamwunra kuaiku 12 ihi varaiva qutu quariva pataqia vaiho, tiro.

Nraakye mpovanto Iesusira tuavaaqaqa kyaatu kyora Mwitaa tuvaro Iesusiva Iairaasiravata vuvata nraakye qora airivanto Iesusira vataqita viqata nai rataakye nai rataakye hi varura.

⁴³ Mwitaa huraginaanra nraakye mpovanto nriqa vuva 12 ihiara tora taqamwaqiro viqaro mpo totaa mpo totaahua uro taqero munima nraahu taiqa kyovaro hia mpovanto mwia kyahaqa huvaro mwia ruva qati nraahu vahuvoro

⁴⁴ mwi nraakyeva nraakye qora utaqi variro Iesusira mwoqani viqaro Iesusira tuavaaqa vitiqaa kyaatu kyovaro mwia nriqa vuva taiqa vura.

⁴⁵ Mwitaa huvaro Iesusiva kyapara hiro tiqaro, Tavave niqaa tu varaiho? tuvata mwihua tire hiave tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, nraakye qora airivantoma i tataaqa nriqata nai rataakye nai rataakye hi variqata ivata qakyaa hiavo, tuvaro

⁴⁶ Iesusiva qaqaqo tiro, Mpovanto ni tu varaiho. Nte ntapihi kyauqaro ni kepukya hinivanto niqitairo viho, tiro.

⁴⁷ Iesusiva mwitaa tuvaro nraakye mwiva nai riero tiqaro, Qikye, vaakyama Iesusiva ni ntapihi kyaiho, timwa kyero kyuqu kyauqu nti varuvoro uro Iesusira kyuqusata tumu ntiro nraakye qora suqaa variqaro Iesusira timwa mwinro tiqaro,

Ni mamanta kyuqema quarive tinama, nte i tu-avaaqaqa kyaatu kyauqo. Nte mwitaa huqaro ni nriqa viva qamwanrama kyero taiqa viho, tiro.

⁴⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qio ni naamwunrao, e nianra ni kyaahaqa hianinrave qiararoma i nriqa viva taiqa viho. Qioma i mwutukyavanto qihaakya hirara quante, tiro.

Iairaasira nraamwunra kyuqema kyora

⁴⁹ Iesusiva mwitaa ti varuvaro Iairaasira nraamwuqitairo vaisi mpo titova nri ntero Iairaasira timwa mwinro tiqaro, I nraamwunravanto qutuma viho. Mwaanra ti vari vaisira hia ntavaaqavu taante, tuvaro

⁵⁰ Iesusiva mwi quara riero Iairaasirara tiqaro, Hia aatu hiante. Nianra kepukyaqama kyera riemwaqira vi variraro i nraamwunravanto qio variarive, tiro.

⁵¹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwia nraamwuqi uro ntero quminahua mwiqi varuhua sitero uto mwaatani variate timwa kyero Pitaaravata, Ioninravata, Iemisiravata, nraaqiara mwia nrohua qohuavata, mwinramwuhua nraahu sita varero qiaatara mwia qutu vuvata vatoraqi viro.

⁵² Ekyaa nraakye qora mwihua nraaqiara mwianra ntate varuvaro Iesusiva tiqaro, Hia mwianra ntataate. Qiaatara mwiva hiamu qutu viho, qati vaitema variho, tiro.

⁵³ Tuvata qiaatara mwiva qutu vurara tita, mwihua Iesusira quara raima mwatovaro Iesusiva qiaatara mwiva qutu vuraqi vera ntero

⁵⁴ qiaatara mwia kyauquqaa tu varero mwianra vera kyero tiqaro, Mwaa qiaataravao, siquante, tiro.

⁵⁵ Mwitaa tuvaro nai mwanraqura naiqi nruvaro mwiva qamwanrama sivuvaro Iesusiva mwiqi varuhuara kyara mwiate tiro.

⁵⁶ Mwitaa tuvata mwia nrohua qohua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraqate varuvaro Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Mate mwaa taqaarara hia mpohua timwa nyiate, tiro. Mwitaa turama.

9

Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu sitovata vura

(Matiu 10:5-15; Maaki 6:7-13)

¹ Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu nyaanrama kyero mwihua vaisiqitaita vaana siteta nriqa vihua kyugema nyataate tiro, mwihua nronraqama kyero kepukya nyinro tiqaro,

² Nkye uro Kotiva ntaqiky quara nraakye qora timwa nyiqatama nriqa vihuavata kyugema nyataate, tiro.

³ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nkye virera hita qatima quate. Hia kyauru quru terave, tuave, kyarave, munimave, tuavaaqa kyaatave, vareta quate.

⁴ Nkye vivaro ta mwatukyaraqitairove nkyiara qamwateqaro nkyi sitairera, nkye nraamwu kuaaqi nraahu variqi vitama mwi mwatukyara kyetama quate.

⁵ Nkye vivaro ta mwatukyaraqitairove hia nkyiara qamwatero hia nkyi sitairera, mwi

mwatukyara qaqira kyeta nkyetaqaatai ntuven-
rauma kyeta qaqira tuto kyetama mwihua timwa
nyita tiqata, Nraakiara nkye tagevarave, qiate,
tiro.

⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaran-
ramwu mpo mwatukya mpo mwatukya nro-
hiqata Kotira qua kyuqe qua timwa nyiqi viqata
nriqa vuhuavata kyugema nyatora.

*Herotiva Iesusira okyarara airi nraato tura
(Matiu 14:1-2; Maaki 6:14-16)*

⁷ Iesusivavata, mwia nraaqiaranramwuvata,
mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varuvaro mwi
quava viro nrinro huvaro Herotiva Kariri
mwataqaa ntaqikiyi varuva, mwivavata mwi
quara riero Iesusira okyarara airi nraato ti
varuvata vaisi mponramwuvanto tiqata, Ioniva
nramanri nyi varuva qutu vuva qaiqaa siviro
nrohi variho, tuvata

⁸ mpo uhua tiqata, Qaqao, tiri haivaqava
Iraisaava qovarama viho, tuvata mpo uhua
qaqao tita, Tiri haivaqava haaruaa poropeti vaisi
mpovanto qati siviro nrohi variho, tura.

⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Herotiva nai tiqaro,
Nte Ioninra nrunta teqa kyaavarave. Mwihua
mpo qua mpo qua ti varia vaisiva mwiva ta
vaisivave? tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva
Iesusira taqarero uti varura.

*Iesusiva kyara airiqama kyero 5,000 vaisi
nyunra
(Matiu 14:13-21; Maaki 6:30-44; Ioni 6:1-13)*

¹⁰ Iesusiva nai nraaqiaranramwu sitovata
vuhua uro ntanteta nrumu mwihua nkyiari

nrohu mwakyaakyara Iesusira timwa mwuvaro mwivavata riero, mwiaqaatairo Iesusiva hini nraakye qora mwihua mwini kyero nai nraaqiaranramwu nraahu sitero Vetasaitaani vuvafa

¹¹ mwini kyo nraakye qorahua mwihua riovaro Iesusiva Vetasaitaani virera huvata mwihuavata mwia vataqita vuvaro Iesusiva mwihua qamwata nyatero Kotiva ntaqikyiani quara timwa nyinro nriqa vuhuavata kyugema nyatora.

¹² Iesusiva mwitaamaqiro vuvaro huari vuvanto tumi vuvata Iesusira nraaqiara 12 nramwuvanto Iesusiva hunani nri nteta tiqata, Nraakye qora titairata mpo mwatukya mpo mwatukya vaisi varinani uro vaiteqata kyara vara nraate. Mwaini qumina satave, tita.

¹³ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Nkyetama mwihua kyara nyiate, tiro. Tuvata mwihua Iesusira timwa mwita tiqata, Tire mpereti hini kyauquruvata, tavukya taaratanavata nraahuma vatauro. Nraakye qora airivanto variavo. Tire munima nronraqama kyetave mwihua kyara vara nyiananrave? tita.

¹⁴ Vaisi kyaara ntirerata 5,000 vaisi airivanto varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nkye nraakye qorara tivata ntainra vita mposata 50 nramwu varivata mposata 50 nramwu varita mwitaamaqi vitama ekyaa mwatakyaa vita variate, tiro.

¹⁵ Tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwihua ntainra kyovata ekyaa mwatakyaa vita varuvaro

16 Iesusiva mpereti hini kyauquruvata, tavukya taaratanavata, vara kyero nyaamwuni taqeqaro Kotirara kyugeve timwa kyero mpereti nteqa kyero tavukya tukyama kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, tukyama kyeta mwihua nyiate, tiro.

17 Nyuvata ekyaa mwihua vikyokyama nreta viti vaati kyovaro qati vahura, Iesusira nraaqiaranramwuvanto utu kyeta ntutantuto tuara 12 nramwu piqa kyora.

*Pitaava Iesusira okyarara tura
(Matiu 16:13-19; Maaki 8:27-29)*

18 Mpo enta Iesusiva nanrianraa variqaro Kotiravata qua ti varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva hunani nri ntovaro Iesusiva mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Qati nraakye qoravanto nianra ta vaisirave tiqatave ti variavo? tuvata

19 mwinramwuhua tiqatama, Mponramwuvanto iara mwiva Ioniva nramanri nyi varu vaisivave ti variavata mponramwuvanto iara mwiva Iraisaavave ti variavata mponramwuvanto iara mwiva haaruaa poropeti vaisivanto qati siviro nrohi varivave ti variarave, tita.

20 Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhua tiqaro, Mpo nkyenramwuve? Nkye nianra ta vaisivave tiqatave variavo? tuvaro Pitaava mwia timwa mwinro tiqaro, E Kotiva titaiva, Mesaiaavanto variaro, tiro.

21 Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva kepukyaqama kyero qao timwa tero mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Nkye mwi quara mpohuavata hia timwa nyiate, tiro.

*Iesusiva nai qutu quaninranra tura
(Matiu 16:20-28; Maaki 8:30-9:1)*

²² Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu qaiqaa timwa nyinro tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravave. Nte nriqa quani inraikyara varaqina quarita lutaa nronra vaisinramwuvata, Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, mwihua ni qoririma matevarave. Ni rukyaivage nte taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro.

²³ Mwitaa timwa kyero Iesusiva ekyaa mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Ni pataqiro nrianri vaisiva, mwiva nai mwutukya vahiani inraikyara qaqira kyero vaisi rukyeta hiritaa kyatarira mwia mpo enta mpo enta vara qu varero ni naakiara nriananrove.

²⁴ Mwaa mwataraqaa nai qati variqiro quaninranra nraahu nronraqama kyero riariva, mwi vaisiva ekyarama qutu quananrove. Vaisivanto nianra riemwaqiro viqaro uro qutu quariva, mwi vaisiva ekyaa enta qati variqiro quananrove.

²⁵ Vaisivanto qati variqiro viqaro ekyaa mwata mwaaqaanaa inraikya ntuvaantuama kyero vatero mwiva nai qutiro viro raupirima virera, nataama kyerove mwi inraikyava mwia qio kyaahaqa hiananrove? Hia qio mwia kyaahaqa hiananrove.

²⁶ Vaisi mpovanto nianravata ni quaravata kyauruariva, mwi vaisiva variraqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nte nraakiara tumuani entaraqaa nai mwi vaisiraravata kyauru-

aninrave. Mwi entara ni kora peqa okyaravanto niqaatairo ntuvaaha varirage nte nyaamwunyaahuavata tuminrenrave. Mwi entara nte nai mwi vaisiraravata kyauruaninrave.

²⁷ Nte qutaama tuqo. Vaisi mponramwuvanto mate mwaa mwaini sivita variahua, mwinramwuhua hia qumina qutu vivarave. Mwinramwuhua Kotiva ntaqikyianinra taqetama qutu vivarave, tiro.

Iesusira mwamwanta kyuqe mwamwanta kyuqu vura
(*Matiu 17:1-13; Maaki 9:2-13*)

²⁸ Iesusiva mwi quara timwa nyi taiqa kyero kuaa uiki vara kyero mwiva Pitaaravata, Ioninravata, Iemisiravata, mwinramwuhua nraahu sita varero Kotiravata qua tirero taaqiqaara vura.

²⁹ Iesusiva Kotiravata qua ti varuvaro mwia virivanto kyuqu viro mpo qarama vuvaro mwia tuavaaqavanto eqarori tuavaaqa itero takyuqi varuvata

³⁰ qamwanrama kye vaisi mpotanavanto qovarama vita Iesusira vatama kyeta qua ti varura. Mwitana nyutu Mosesivavata Iraisaavavata.

³¹ Mwitanaqaatairo nyaamwuni Kotiva hu inraikyava itero takyuqi varuvata mwitanahua Iesusiravata variqata Iesusiva Kotiva tuntema kyero Ierusaremini qutu quani quara timwaqi vura.

³² Mwhua ti varuvata Pitaaravata, mwia henahua mwitanahuavata, suruara huvata vaita kyeta sivita taqovaro Iesusiraqaatairo nyaamwunyaa inraikyavanto itero takyuqi

varuvaro varuvata vaisi taaratanavanto Iesusira vatama kyeta sivita varura.

³³ Iesusiravata varu vaisitanahua virera huvaro Pitaava Iesusirara tiqaro, Nronra vaisio, kyugemama tirenramwu ivatama kyeta varuro. E qiove tirera, tirenramwu haraara nraamwu taaramponramwu hoqa taare. Iara mpo, Mosesirara mpo, Iraisaarara mpoma kyeta hoqa nyataare, tiro. Pitaava hia nai tu quara ntapihiraitiro, apiqama kyero mwi quara tura.

³⁴ Pitaava mwitaa ti varuvaro tonamwuvanto govarama viro mwihua ntumwaqu kyovata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwi inraikyara taqorara aatu hi varura.

³⁵ Mwitaa huvaro quavanto tonamwuqitairo tiqaro, Mwaa ni maaquve. Nte mwaa mwi vaisirave timwa kyena mwia mwatama taurave. Nkye mwia qua nraahu riaate, tiro.

³⁶ Mwi quara timwa nyi taiqa kyovata mwinramwuhua taqovaro Iesusiva nanrianraa varuvata mwihua tirema variqata mwi entara mwi inraikyara taqorara hia mpohuavata timwa nyunra.

Iesusiva nyaako mpoqitairo vaana titovaro vura

(Matiu 17:14-21; Maaki 9:14-29)

³⁷ Mwia qanranraa mwinramwuhua taaqi mwiaqaatai utonte vuvata nraakye qora airivanto nrumu Iesusira hunta kyora.

³⁸ Hunta kyovaro vaisi mpovanto nraakye qora utaqitairo aakyara ntero tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, po, qati e nrinra nrumu ni maaqu

taqaante. Mwia ni nraaqiara kuaiqia mwata taurave.

³⁹ Vaanavanto tauraa ni maaqu tuqara tutaiharo mwiva qua aakyara timwa kyeqaro mwiva kyuqu kyauqu tuto tuto/ato ato hi variharo taara-paravanto nraahu mwia nroqitairo nri varirave. Mwitaamaqi vigaro vaanavanto hia qamwan-rama mwia tuta kyaraitiro, qati nraahu mwia tutero variqaro mwia mpoqama kyero ntugutu kyarero uti variho.

⁴⁰ Nte i nraaqiaranramwuanra tiqana, Po, qati vaana mwia titaate, tuqata mwihua mwia titaavarovata hia nritarero virave, tiro.

⁴¹ Vaisi mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mwaa entara varia nraakye qorahua nkye kyuqe aanraqaa nraahu nrohiataara vaihata nkye hia avuqavu hi aanranraqaa nrohi variavo. Nkye Kotirara qumimaqama kyeqatama hia mwianra riaavo. Qikye, nkye ni popohaira uti variavana nte nataama entave nkyi kyapata variqi viqanave nkyi kyaahaqa hianinrave? tiro.

Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva vaisi mwianra tiqaro, Ena mwaaqu vita varera nri-ante, tuvaro

⁴² mwiva nai mwaaqu vita varero nri varuvaro vaanavanto mwia mwaaqu ntutahaa kyovaro mwiva mwatasata tumu ntuvoro kyuqu kyauqu *tuto tuto/ato ato* hi varuvaro Iesusiva vaana mwia inronrama kye titamwa kyero, nyaako mwia vara qioqama kyero mwia vitaqiro iro nai qora mwunra.

⁴³ Mwia mwuvata ekjaa nraakye qoravanto kyauqu ntukikinraqata kyeta tiqata, Qikye, Kotiva kepukyavanto variho, tita tura.

Iesusiva nai qutuaninranra qaiqaa vutu kyero timwa nyunra

(Matiu 17:22-23; Maaki 9:30-32)

Nraakye qoravanto Iesusiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa varorara kyauqu ntukikinraaqate varuvaro

⁴⁴ Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nte nkyi timwa nyiani quara hia taunru kyaate. Mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyairata ni ntavaaqavuqita uro vaisi kyauquqi kyevarave, tiro.

⁴⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mwi quara okyara hia ntapihi kyeta riora. Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwi quara hia ntapihi kyeta riaate tiro, mwi quara okyaravanto uqeta vahuvata mwihua aatu hiqata hia mwi quara okyarara Iesusiva kyapara hura.

Tiriqitairo tavave vunyaa vaisivanto variananrove tura

(Matiu 18:1-5; Maaki 9:33-37)

⁴⁶ Iesusira nraaqiaranramwuvanto tavave tiriqitairo vunyaa vaisivanto variananrove timwa kyeta inronra hi varuvaro

⁴⁷ Iesusiva mwihua su nyaatoqi vahu quara ntapihi kyero Iesusiva nraaqiara pata mporu vita kyero nai nraaqani vatero

⁴⁸ mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto nianra rieqaro nraaqiara pata mwataa hianinra gamwata mwateqaro mwiva nivatama gamwata mataananrove. Mwiva nianra gamwateqaro mwiva Kotiva ni titairaravatama gamwata mwataananrove. Tavave nkyiqitairo pataqiaru utu quariva, mwivama nkyi vuni

variqaro nrotu nronra vataava variananrove, tiro.

Vaisi mpovanto Iesusira nrotu nteqaro kyaiqa varora

(Maaki 9:38-40)

⁴⁹ Iesusiva mwitaa tuvaro Ioniva tiqaro, Nronrao, tire taqauraro vaisi mpovanto i nrotu nteqaro vaana tite varirave. Mwiva hia tirivatama kyero i vataqiro nrohi variva mwitaa ihatara tita, tire mwianra eqaante timwa kyeta mwia antua kyauuro, tiro.

⁵⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva Ioninravata, hini mwihuavata, timwa nyinro tiqaro, Nkye hia mwitaa hiataarave. Hia mwia antua kyaate. Mpovanto hia nkyi uaqiama nyataariva, mwiva nkyi kyaahaqa hiarivama variho, tiro. Iesusiva turama.

Sameriaavanto hia Iesusira qamwata mwatora

⁵¹ Iesusira vitero nyaamwuni quariva qaumato vahuvoro Iesusiva Ierusaremini quari vu nraatova nraahu vahuvoro mwiva aanraqaa viro.

⁵² Aanraqaa viqaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu sitovata mwihua nraante vuhua uro Sameriaani mwatukya mpoqi uro nteta Iesusiva vaitaaninra tera hirera huvata mwi mwatanaahua qaqao tita,

⁵³ Iesusiva Ierusareminianra nrinrenra hiama qio mwaini vaitaananrove, tura.

⁵⁴ Mwitaa tuvata Iesusira nraaqiaratana Iemisikya Ionikyatana mwi quara riovaro raraqa tovatatana mwihua Iesusirara tiqata, Nronrao, e qiove tiraqe turetana nyaamwunianra aakyara

qiararo qiavanto tumu mwi mwatanaahua itamwa taiqa kyaarive, tita.

⁵⁵ Mwitanaahua mwitaa tuvaro Iesusiva tuqasaaviro mwitanaahua inronra hiro tiqaro, Hia mwitaa hiate, tiro.

⁵⁶ Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata mpo mwatukyaqiara vurama.

Iesusira vataqita virera uti varuhua

(Matiu 8:19-22)

⁵⁷ Mwihua aanraqaa vi varuvaro vaisi mpovanto uro ntero Iesusirara tiqaro, Nte i nraaqiara varirerave. E taini tainive vinanrani nte i vataqina virerave, tiro.

⁵⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Haunri e paparuga hirorave. Qaakyau vairivanto nai nraamwu nruaunru tairaqi vaite varirave. Nyaamwavanto nai nraamwuqi vaite varirave. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava vaitaari nraamwuva hia vaiho, tiro.

⁵⁹ Mwitaa timwa kyero mwiva vaisi mpora ni pataqira nriante tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Kyai nte ntena kora nraante uro quntamwa tena nrumu i vataqina quankye, tuvaro

⁶⁰ Iesusiva qaqaqo tiro, Qutu qua vaisihua vortima kye varihua mwihua qioma qutu quaninra mwia quntevarave. E uro Kotiva ntaqikyiani quara nraakye qora timwa nyiante, tiro.

⁶¹ Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mpovanto tiqaro, Nte i vataqina vireranave. E qiove tiraqe nte quariva uro ntena nramwunaahua kyauqu nyina vuqo timwa kyena nriankye, tiro.

62 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Qaqao, ni kyaiqa tohara tero mwiaqaatairo mpo inraikyara riegaro ni kyaiqa qaqira kyero quari vaisiva hia qio Kotiva ntaqikyí mwatukyaraqi quanarove, tiro.

10

Iesusiva vaisi 72 nramwu sitovata vura

¹ Nronravanto mwitaa timwa kyero mwiva vaisi 72 nramwu nronraqama kyero mwihua sitero tiqaro, Nkye taaratana taaratana viqata nte virera hiani mwatukyara mpo mwatukya mpo mwatukya nkye nraante ni puni quate, tiro.

² Iesusiva mwitaa timwa kyero mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kyara airivanto keko tihata mwia vantu vareta nrighua hia airivanto variavo. Nkye aakyo qora kypara hivaro mwiva kyaiqa vaisi mponramwuvata sitairata uro kyara vantuate.

³ Qio nkye quate. Nte nkyi sitaarita nkye sipisipi nraati votima kyeta qaakyau vairi varinani vivarave.

⁴ Nkye viqatama hiamu munimave, tuave, kyuqu nraamwumate inraikyarave, vareta quate. Aanraqaa viqatama hia nkyi antueqata qua tihua qua mwantaate.

⁵ Nkye nraamwuqi uro nteta nraamwuqi varihua qua mwanteqata mwataama qiate, Kotiva nkyi qamwata nyatairaro nkyi mwutukyavanto qihaakyama vahirata variate, qiate.

⁶ Nkye mwitaa timwa kyeta taqaivaro vaisi mpovanto mwi quarara qamwata kyero varirera, Kotirara aakyara nteqata mwi vaisira qamwata

mwataante qiate. Taqaivaro mpovanto mwi quarara hia qamwata kyero varirera, hia mwi quara mwia mwiate.

⁷ Kyaiqa vaisivanto nai kyoqaa varairara tita, nkye mwatukya mpoqi uro variqata nraamwu kuaaqi variqi vivata mwihua nkyi kyarave nramanrive nyinra mwia nraahu nreqata variate. Hiamu mpo nraamwu mpo nraamwuqi nrohiqata kyara vara nraate.

⁸ Nkye mwatukya mpoqi uro ntaivata mwi mwatanaahua nkyi qamwata nyateta tirivata variate tivera, mwihua nkyi nyi kyarara mwia nraahu nreqata

⁹ mwi mwatukyaraqí nriqa virata varihua kyuqema nyateta mwi mwatanaahuara tiqata, Kotiva ntaqikyiariva qaumatoma vaiho, qiate.

¹⁰ Nkye mwatukya mpoqi uro ntaivata mwi mwatanaahua hia nkyi qamwata nyateta hia tirivata variate tivera, qaqira kyeta aanraqaa nrumu variqata

¹¹ nkyetaqaatai ntuvenrauma kyeta mwitaama timwa nyiate, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiarí entava qaumato vaihata tire mwi quara nkyi timwa nyinrenrata nrunrahuave. Nrunrata nkye tiri qoririma timwataavata, hia qaiqaavata uro ntanteta nriananrave, qiate.

¹² Nraakiara Kotiva ekyaara entaqaa ko qiani entara Sotomi mwatanaahua qua nronra varivata nkye mate ni qua rieta qoririma kye varihua nkyema qua nronra mpoqiavata varevarave.

Nraakye qora Iesusira qoririma mwatohuara po tura

(Matiu 11:20-24)

¹³ Po, nkye Korasini mwatukyani variahuave. Po, nkye Vetasaitaa mwatukyani variahuave. Nkye tagevarave. Nte nkyi suqaa nronra kyaiqa varauntema kyero mpovanto Taiaa mwatanaahuaqivata Sotomi mwatanaahuaqivata vara nyatotirio, mwi mwatanaahua qamwanrama kyetama tuavaaqa nrihi kyaama vara utu vareta hora vara qu vareta qora aanra qaqirama kyotirio.

¹⁴ Ekyaara entaqaa Kotiva mwi mwatanaahuaqaa qua nronra vatero nkyiqa qua nronra mpoqiavatama vataanrove.

¹⁵ Po, nkye Kapenaami mwatanaahua nkye tiqata, Tire nronraqama vita nyaamwuni quanrave, qiavo. Qaqao hiave. Nkye hia ni qua riaara kyaara Kotiva nkyi vara kyero qiaqi kyaananrove, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nkyi qua riaari vaisiva ni quavata riaanrove. Nkyi qoririma nyataariva nivata qoririma mataananrove. Ni qoririma mataari vaisiva Kotiva ni titairavatama qoririma mwataanrove, tiro.

Iesusiva 72 vaisinramwu sitohua uro ntanteta nrunra

¹⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero vaisi 72 nramwu sitohua uro nrohita qaiqaa uro ntanteta mwihua qamwata kyeta nrumu Iesusirara tiqata,

Qikye, nronrao, tire i nrutu nteqata vaanavata sitaurata nritare quavo, tita.

¹⁸ Mwhua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nte tage varuqaro Saataaniva nyaamwusairo aaquakyaavanto tintema kyero tumu ntiho.

¹⁹ Nkye riaate. Nte nkyi nronraqama kyauqata nkye varivaro quaihave, vaisi ruani tovesivave, varirata nkye mwivau qatima kyuqu ntamwaqi vivarave. Nkye qioma nkyeta nramwutaa Saataaninra nraatara kyaivaro hiaman nkyi ruananrove.

²⁰ Nkye vaanavanto nkyi qua riaira, mwianra hia qamwataate. Nkyi nyutu nyaamwuni qara ntumwa taira, mwianra rieqatama nkye qamwataate, tiro.

Iesusiva qamwatora
(*Matiu 11:25-27, 13:16-17*)

²¹ Iesusiva mwitaa tuvaro Kotira mwanraquravanto mwia kepukyaqama kyovaro mwiva qamwata kyero variqaro Kotirara tiqaro, Ko, e nronravanto nyaamwuvata mwatavata ntaqikyivariaravave. E mwi inraikyara mwi inraikyara tuqeta tera hia nronra vaisi ekyaa okyara taqaa vaisihua nyaamwutaraitira, mwi inraikyara qumina vaisi nyaamwute variananranra tina, nte i nrutu tuaaherauqo. Eo ko, e ena mwutukya vahira mwitaa hiataa iharara tirama, mwitaa hiaro, tiro.

²² Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Ni kova nianra ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiantetirave. Hia qumina vaisivanto ni mwia mwaaqu okyara ntapihiarave. Ni kova nai nraahu ni

okyara ntapihi kyairave. Hia qumina vaisivanto ni kora okyara ntapihiarave. Nte mwia mwaaguvanto nraahu mwia okyara ntapihi kyaurave. Nte tahuave timwa nyiataa hirage timwa nyianrihua, mwihuavatama ni kora okyarara ntapihi kyeta riemwaqita vivarave, tiro.

²³ Iesusiva mwitaa timwa kyero tuqasaa viro nai nraaqiaranramwu nkyiariaraa timwa nyinro tiqaro,

²⁴ Nkye mate mwaa entara taqaarara qamwataate. Haaru nronra vaisive, poropeti vaisive, vunyaa vaisive, mwihuavata mate nkye taqaa inraikyara taqaare tura, hia taqorave. Nkye mate mwaa entara rie varia quara, mwihuavata riaare tura hia riorave, tiro. Mwitaa turama.

Nai nramwutaa kyaahaqa hu vaisirara tura

²⁵ Mwaanra okyara ti varuva mpovanto nri ntero Iesusiva api qua qiarive tiro Iesusirara tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, nte nataa hiani kyaiqara varaqina quaninraqaatainave ekyaa enta qati variqina quaninrave? tiro.

²⁶ Tuvaro Iesusiva mwia kyapara hiro tiqaro, Kotira qua mwaanra qara ntumwa tova nanreve tiho? Mwia okyaravanto nataamave vaiho? tiro.

²⁷ Tuvaro vaisi mwiva tiqaro, Mwia qara ntumwa tova mwataama tiho:

Iqaa ntaqikyira Kotirara ekyaa mwutukyaqitairave,

vu nraatoqitairave, mwanraquraqotairave,

ena kepukyaqotairave,

Kotirara nraahu i mwutukya vahiarive. (Lo 6:5)

Inanra mwutukya vahintema kyero

ina nramwunaanranravata i mwutukya vahiarive, turave, tiro. *(Wok Pris 19:18)*

²⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio e mwitaa-maqira viqarama ekyaa enta qati variqira vinan-rave, tiro.

²⁹ Iesusiva mwitaa tuvaro mwaanra okyara ti varuva Iesusira qua nraatara kyaankye tiro tiqaro, Qaqao, tavave ni nramwunaa mwiva var-iho? tiro.

³⁰ Tuvaro Iesusiva mwaa quaraqaa ntumwa kyero timwa mwinro tiqaro, Vaisi mpovanto Ierusalemisairo mwatukya mpo Ierikonianra uto ntero vurave. Mwiva aanraqaa vi varuvata mpuara vaisi mponramwuvanto mwia ntavaaqavu kyeta mwia tuavaaqa ntupema kye vareta, mwia ntuqutu kyeta vate vuvaro aavata ntumwa viro aanraqaa vahurave.

³¹ Mwiva aanra mwiaqaa vahuvaro Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisiva mwia nramwunaa kuaa mwatanaavanto tumiqaro aanra mwiaqaa taqovaro mwi vaisira ntuqutu kyeta kyova vahuvaro mwiva vitira aanra tokya hisataa tumitarero vurave.

³² Vaisi mwiva qati tumitarero vuvaro vaisi mpovanto mwia kuaa mwatanaa Rivaira okyar-avanto, mwivavata Kotira kyaiqa vara mwate varuva tumu ntero mwia aitutuma kyero taqero, qaqira kyero nai henaanra mwia nraantantero vitira aanra tokya hisataa tumitarero vurave.

³³ Vaisi mwivavata qati vuvaro Sameriaa vaisi mpovanto hia mwia nramwunaava, nanri-anra mpo mwatanaa vaisivanto aanra mwiaqaa

viqaro vaisi mwia taqero mwianra po kye timwa mwatero

³⁴ mwia nraaqani uro variqaro vahamwen-raqovata, uainiqovata, mwia mwamwanta teqa tora hiqama kyero rupa mwatero mwia kyavuhu kyero nai ntonkiqa mwaanri vatero, mwia vitaqiro uro munima kyeqata vaite varu nraamwunraqi kyero mwiaqaa ntaqikyi varurave.

³⁵ Mwia qanranraa mwiva virera hiro 2 kinaa nraamwu qora mwinro tiqaro, Vaisi mwiaqaa kyuqema kyera ntaqikyi variraqe nte quariva nrohina uro ntantena nrrianriva nrumu nataama munimave mwiaqaa kyenandra ina mwiankye, turave, tiro.

³⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwaanra okyara ti varu vaisira kyapara hiro tiqaro, Mpuara vaisivanto vaisi mwia aavata ntuqutu kyeta vate vuvaro mwiva varuvata vaisi taarampotanavanto mwia tumu taqorave. Taarampo mwitanaqitairo tavave mwia nramwunaa votima kyero variho? tuvaro

³⁷ mwaanra okyara ti varu vaisiva tiqaro, Mwianra po kye tiqaro kyaahaqa hu vaisivave, tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Evata uro vaisi mwiva hunte hiante, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva Mataakya Mariaakya uro taqora

³⁸ Iesusiva nai nraaqiara kyapata Ierusalemianra aanra vuraqaa vuva mwatukya mpoqi uro ntovaro nraakye mpo, mwia nrutu Mataava Iesusira qamwata mwatero nai nraamwuqi vitaqiro uro kyora.

³⁹ Iesusiva mwiqi variqaro qua okyara timwa nyiqinro vuvaro Mataara nrunravanto mwia nrutu Mariaava Iesusira nraaqani mwatakyaa viro variqaro mwia qua rie varura.

⁴⁰ Mariaava rie varuvaro Mataava kyara tera hiqaro airi kyaiga nai nraahu varovaro mwia uaqia huvaro mwiva Iesusirara tiqaro, Nronrao, ni nunravanto hia ni kyaahaqa ihana nte ntena nraahuma kyara tera hi varuqo. E hiave mwia taqaaro? E mwianra tiraro mwiva nrumu ni kyaahaqa hiarive, tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvaro nronravanto nai timwa mwinro tiqaro, Mataao, Mataao, e mpo inraikya mpo inraikyara nronraqama kyera rie variaravave.

⁴² E kuaa inraikya vuni vahi inraikyarara nronraqama kyera riaataarave. Mariaava ntapihi kyeroma nrumu variqaro mwi inraikyara riaiho. Hia mpo inraikyavanto mwia antua kyaarive, tiro. Iesusiva turama.

11

Mwataama kyeta Kotiravata qua qiate tura (Matiu 6:9-15, 7:7-11)

¹ Mpo enta Iesusiva mpoqi uro variqaro Kotiravata qua ti varura. Mwiva Kotiravata qua timwa taiqa kyovaro mwia nraaqiara mpovanto tiqaro, Nronrao, Ioniva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro mwataama kyeta Kotiravata qua qiate turave. Evata tiri timwa timwinraqe tire ntapihi kyeta Kotiravata qua qiare, tiro.

² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwataama kyeta Kotiravata qua qiate:

Ko,

I nrtutu kyotata nrtutu kyuqera tire tuaaherauro. E tiriqaa ntaqikyiqira vina entava qamwanrama nrianrive.

³ Tire ekyaa enta kyara nraananra tiri timwiante.

⁴ Mpohua tiri uaqiama timwa taavata tire qaqira kyaunantema kyera evata tire i qua nteqa kyaana quara nruka timwa taante.

E tiri tivita vare vi variraqe tire hia uaqia hi kyaiqara utuare, qiate. Mwitaa timwa kyeqata Kotiravata qua qiate.

⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nte qati qua mpo tinerave. Nkyiqitairo mpovanto enta mwutukya nai qata vakyaa nraamwu gesaqaa uro ntero tiqaro, Ni vaisio, qamaa taarampoqia ni mpiante.

⁶ Ni toti mpovanto nyianrasairo nriva ni nraamwuqi nri ntaiharo kyara hia vaihanave, tiraro mwia qata vakyaa mwiva tiqaro, Qaqira kyera quante.

⁷ Nte qesa tita tena ntena nraaqiararavata vaitema varuqo. Hia nte sivina kyara i mwinrenrave, qiananrove.

⁸ Mwitaa tiraro mwiaqaatairo mwiva raaquta kyero nyaanru timwaqi viraro haunri mwiva mwitaa timwaqiro quankyorave tiro, kyara mwia mwiananrove. Hia mwiva mwianra mwiva ni kata pakyaave timwa kyero mwianra rieqaro mwia kyara mwiananrove. Mwiva nai qata vakyaa mwiva pupohama kyero nyaanru

timwaqiro quaninra, mwianra riero mwiva siviro mwia mwiananrove tuqo.

⁹ Mwianra riegatama nte nkyi timwa nyianinra riaate. Nkye Kotirara nyaanru tivaro mwiva mwi inraikyara nkyi nyianrive. Nkye puaamaqi vita uro puaama kyaate. Nkye qesa ntuqutivaro Kotiva qesa qatua nyataarive.

¹⁰ Kotirara nyaanru qiariva qioma varaananrove. Mpo inraikyara puaamaqiro quariva qioma puaama kyaananrove. Qesa ntuqutuani vaisira qatuama mwataananrove.

¹¹ Nkye nraaqiara sohuaqitai tavave mwia mwaaguvanto tavukya mpiante tirara e mwia qarura mwinanra? Hia mwitaa hinanrave.

¹² I nraaqiaravanto kokoraara uru mpiante tirara e uapaa tovesivanto vaisi kutuaninrave mwia mwinanrave? Hia mwitaa hinanrave.

¹³ Nkye uaqia hia vaisihua variqatavata nkye kyuce inraikya nraahu nkyeta nraaqiara nyi variarave. Nkyi sova Kotiva mpo? Mwiva nkyi nraatara kyero qihaakyama kyero nyi varivama variho. Mwiva nkyi sova nyaamwuni variva variraro mpovanto mwia mwanraqurara nyaanru tiraro Kotiva qihaakyama kyero nai mwanraqura mwiananrove, tiro. Turama.

Pierisepuriva Iesusira kyaahaqa hi variho tura (Matiu 12:22-30; Maaki 3:20-27)

¹⁴ Vaana hia qua tuva vaisi utaqi varuvaro vaisi mwivavata hia qua tuvaro mpo enta Iesusiva vaana mwia titovaro nritarero vuvuvaro mwiaqaatairo mwi vaisiva qio qua tuvata nraakye qora ntuvaantuama vuhua qikye timwa kyeta kyauqu ntukikinraaqate varura.

15 Mwitaa huvata hini uhua qaqaqo tita, Pierisepuriva vaana vunyaava Iesusira kyaahaqa hi variharo Iesusiva vaana site variho, tita.

16 Mwihua mwitaa tuvata vaisi mponramwuvantovata Iesusira mwataara hiare tita Iesusirara tiqata, E nronra kyaiqa mpo tiri tivuqaa varairaqe tire taqeta iara qutaama Kotiva i titaiho qiare, tita.

17 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nraato tuto quara ntapihi kyero, mwihua timwa nyinro tiqaro, Kuaa mwatanaavanto ntainra vita nai ri nai ri hivera, mwihua qamwanrama taiqa vivarave. Nraamwu kuaaqi varihua ntainra vita nai ntaqi nai ntaqi hivera, mwihua k yatita nkyiariara nkyiariara mpona mpona uro varivarave.

18 Saataaniva ntaqiki variarihua ntainra vita nai ntaqi nai ntaqi hi varivera, qiove mwiva kepukyaqama kyero vahiananro? Hia qiove. Nkye nianra tiqata, Pierisepuriva mwia kepukya mwihanro mwiva vaana site variho, qia quava

19 qutaa qua vahitiri, tava nkyi sataqi nriahua mwihua kyaahaqa ihatave vaana tite variavo? Nkye nianra qia quara nkyi sataqita nrohia vaisihua unra quave tivarave. Nkyi sataqita nrohi vaisihua ti quava nkyi tu varaananrove.

20 Kotiva ni kepukya mpihana nte vaana site varuqo. Mwi quava qutaa qua vahirara tita, nkye mwianra rieqatama Kotiva tiriqaa ntaqikiyari entava nri ntaiho qiate.

21 Vaisi kepukyavanto huru kyaamwu terama kyero nai nraamwuqaa ntaqikiyiqiro viharo mwiva vatai inraikyava qio vahirave.

²² Mwiva variraro vaisi kepukya mpovanto mwia nraataraariva nri ntero mwiavata ntaqiro mwia nraatara kyero mwiva nraamwu qova huru kyaamwu tuteru qio ntaqirerave qiani inraikyara mwiaqaatairo ntavihi kyero varero, mwiva vataani inraikyara vara kyero mpohua nkyiariara nkyiariara nyiananrove.

²³ Mpovanto hia ni kyaahaqa hiariva varirera, mwiva ni uaqiama mataarivama variananrove. Mpovanto hia ni kyaahaqa hiqaro ni quara ntuvaantua hiariva, mwi vaisiva ni quara sataqiro mpona mpona uro kyaarivama variho.

Vaana okyarara tura
(*Matiu 12:43-45*)

²⁴ Vaanavanto vaisi utaqitairo nritarero uro aahara mwataqaa nrohiqaro kyai nte tekya hiankye timwa kyero taqairaro hia tekya hiariva vahiraro mwiva nai tiqaro, Kyai nte nrumu ntantena vaakya qaqira kyau nraamwunra vaisi mwia utaqi uro qaiqaa variankye, timwa kyero

²⁵ uro taqairaro nraamwu mwia ntupi kyero hiqama kye avuqavuma taiva vaiharo

²⁶ vaana mwiva uro nai hena vaana 7 nramwu, mwia nraatara kyeta qora kyaiqa uti variahua, mwihua nyaanrama kyero sitero uro vaisi mwia utaqi variananrove. Vuni vaisi mwiva vaana kuaiqiavatama kyero variqaro mwiva uaqiama viro varirave. Nraakiara mwiva vaana airi kypata variqaro anoma kyero uaqiama viro varirarama tuqo, tiro.

Qamwate okyarara tura

²⁷ Iesusiva mwitaa tuvaro nraakye qora ntuvaantuama vita varuraqitairo nraakye mpovanto vera kyero tiqaro, Qikye, i mwata kyero nraamwa mwi nraakyeve, mwiva mpoqama kyero qamwategaroma variho, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Kotira qua rieqata nrohiahua, mwihuama qamwateqata varivarave, tiro.

*Nronra kyaiqa tiri tinraamwutaante tura
(Matiu 12:38-42; Maaki 8:12)*

²⁹ Iesusiva mwitaa tuvata nraakye qora airivanto mwia qua riarerata mwia vara ututu hi varuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwaa entara varia nraakye qorahua anoma kye uaqia hi kyaiqara uti variqata Kotirara hia riaraiqata nrohi variarave. Mwihua nronra kyaiqa tinraamwu tairaqa taqeta tire qutaave qiare ti variarave. Hia nte mwihua suqaa ntena okyara nyaamwu tena nronra kyaiqa varaaninrave. Kotiva haaru nkyi haivaqara Ionaanra utu kyontema nivata mwitaa hiananrove. Mwianra nraahu rieqatama nkye nianra Kotiva mwia kyaahaqa hi varivave tivarave.

³⁰ Ionaava mwitaa mwitaa huvata Niniveqinaahua mwianra ntapihi kyeta tiqata, Kotiva mwia kyaahaqa hi variho, turave. Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Nkye mwaa entara varia nraakye qorahua ni okyarara ntapihi riaate tina, nte Ionaava hinte hianinrave.

³¹ Haaru nkyi haivaqava Soromoniva kyuqe vu nraato vahuvaro mpo okyara mpo okyara taqe varuva varuvaro nraakye mpo vunyaava mwia qua riarero nai vevara nyianrasairo

nrumu Soromoninra qua riorave. Mwi nraakyeva mwitaa hurara tiro, mwiva nraakiara ekyaara entaqaa variqaro nkyiqa qua vateqaro mwitaama qiananrove. Nte nyianrasaina Soromoninra qua riarerana quavarave. Nkye haaru varuvaro Soromoninra nraatara kyo vaisiva nkyi nraaqani varuvata nkye hia mwia qua riorave, qiananrove.

³² Haaru Ionaava Kotira qua timwa nyuvata Niniveqinaahua uaqia hu aanranra qaqira kyorave. Mwi mwatanaahua mwitaa hurara tita, mwihua nraakiara ekyaara entaqaa nkyiqa qua vatevarave. Mwihua mwitaama tivarave. Tire Ionaanra qua rieta uaqia hi aanranra qaqira kyaavananrave. Nkye varuvaro Ionaanra nraatara kyo vaisiva Kotira qua nkyi timwa nyuvata nkye hia mwia qua riorave, tivarave.

*Vuvanto mwamwanta omwave tura
(Matiu 5:15, 6:22-23)*

³³ Hia mpovanto omwa qupi kyero amaatainani vatairave. Mwiva hia tave vara kyero mwiaqaa ntumwaqu tairave. Nraakye qoravanto vera ntehua ntapihikye taqaate tiro, mwiva omwa qupi kyero virira nyaamwuni vatairave.

³⁴ I vuvanto omwa votima kyero ite variho. I vuvanto kyugema vahiraro i mwamwantavanto ntuvaahaananrove. I vuvanto uaqia hirera, i mwamwantavanto ekjaa enta hiraqi vahiananrove.

³⁵ Qio rauri variqara variante. I mwamwantaqi ntuvaahaani inraikyava hia vahiraro enta hiani inraikyava vahiankyorave.

³⁶ I mwamwantaqi ntuvaahaani inraikyava nraahu vahiraro hia enta hiani inraikyava mpoglavata vahirera, i mwamwanta ekyaama omwa votima kyero kyugema kyero itaananrove, tiro.

Parisi vaisinramwuanra tura
(*Matiu 23:1-36; Maaki 12:38-40; Ruku 20:45-47*)

³⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero qua timwa nyi taiqa kyovaro Parisi vaisi mpovanto ni nraamwuqi nrinra kyara nraante tuvaro Iesusiva mwikyantiri uro mwia nraamwuqi variqaro kyara nranrenro mwatakyaa viro varura.

³⁸ Varuvaro Parisi vaisi mwiva taqovaro Iesusiva hia kyauqu hiqaraitiro, kyara nranrenra uti varuvaro mwiva nrihanrama viro airi nraato tuvaro

³⁹ Iesusiva nronravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Nkye Parisi vaisinramwuvanto kaapuvata tanuvata mwaaqani nraahu hiqe variarave. Nkyi mwaatira utaqi mpuara varevavata, uaqia hi kyaiqara utivavata nraahuma vaiho.

⁴⁰ Nkye ueraqa hiahuave. Kotiva nkyi mwaaqani pahi ututaiva mwiva nkyi mwaatira utaqivata ututairave.

⁴¹ Nkye mwaatira utaqi vahi inraikyara vehi vaisi kyaahaqamaqi vivaro nkyi mwamwanta-vanto qioma takyuqu viro vahiananrove.

⁴² Nkye Parisi vaisinramwu nraakiara raupirima vira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye Kotira qua hini pata quaqia nraahu rieqatama nkye avuqavuma kyeta nanra inraikya aakyoqi tutaara ntainra kyeta 9 nramwu nkyeta vareta kuaiqia Kotira mwi variarave. Nkye mwi quara pata quaqia nraahu rieqatama

Kotira qua nronra qua vahira nkye hia rie variarave. Ntapihi kyeta ko ti okyararave, Kotirara mwutukya vahiani okyararave, nkye mwi quara qaqira kyeta hia nronraqama kyeta riarave. Nkye Kotira qua pata qua nraahu riegatama mwia qua nronra quavata riaataara vaihata hia riarave.

⁴³ Nkye Parisi vaisinramwu nraakiara raupirima vira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye mwaanra nraamwuqi nronra vaisivanto varia taintaraqaara nraahu uti variarave. Nraakye qoravanto nkyiara nronra vaisive timwa kyeta kyakyama kye qua mwantaate tita, nkye maaketiqi qumina qumina nrohi variarave.

⁴⁴ Nkye nraakiara raupirima vira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye nanra inraikya votima kyetave variavo? Vaisi quntamwa taaraqaa hia taqaraitita, nraakye qoravanto mwiaqaa nrohiqata qumina mwataqaave qiavo. Nkye mwitaama kyeta variavata nraakye qoravanto nkyi taqeqata hia nkyi uaqia hi kyaiqara taqaraitita, nkyiara vaisi kyuqe hi-ahuave ti variavo.

⁴⁵ Iesusiva Parisi vaisiara mwitaa tuvaro mwaanra okyara ti varu vaisiva mpovanto qaqao tiro, Mwaanra ti variara vaisio, e Parisi vaisiara tiqarama tiriaravata uaqia hi quara qiaro, tiro.

⁴⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwiavata timwa mwinro tiqaro, Nkye mwaanra okyara ti variahua, nkyevata nraakiara raupirima vira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye qumina nraakye qorara ekyaa mwi quara mwi quara riemwaqi quate ti variavata mwihua

nkye muaanra ntai quara mwihuaqaa vataara toqaamwu tu kyeta vara qu vare variavata nkye hia nkyeta kyauqu mpoqiavata tutu kyeta mwihua kyaahaqa hi variarave.

⁴⁷ Nkye nraakiara raupiri hira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkyi haivaqahua Kotira qua ti varu vaisihua poropetinramwu rukyeta quntamwa taaraqaa nkye ori ntamwa kyeta mwunruqa hi variarave.

⁴⁸ Nkye mwitaa hiqata nkyeta haivaqahuara kyuqe hiavo qiarave. Nkyi haivaqahua Kotira qua tu vaisihua poropetinramwu rukyorave. Mwihua mwitaa hiavata qaiqaa nkye variqatama mwihua quntamwa taaraqaa mwunruqa hi variarave.

⁴⁹ Nkye mwitaa hiarara tiro, Kotiva ekyaa in-raikya ntapihi kyaiva tiqaro, Ni qua ti varihua poropeti vaisinramwu sitaarita vivata mwihua mwinramwuhua mponramwu rukyeta mponramwu sataqita viqata uaqiama nyatevarave, tirave.

⁵⁰ Mwaa mwatara ututo entaraqaatai Kotira poropeti vaisi ruqi nrita mate mwaa rua quava, ekyaa mwi quava nkyi mate mwaa varihuaqaama vahiananrove.

⁵¹ Tohara kyero Everira rukyovata mwiaqaataita poropeti vaisi ruqita vita uro Sekaraiaaravata rukyorave. Sekaraiaara rukyarera hita qia munra quaninra quaro taintara vahuvaro Kotira nraamwu kyotata vahuvaro mwia utana mwia rukyovaro mwia nraanre raururave. Qio nai poropeti ekyaa

rukyora kyaara Kotiva mwaa entara vari nraakye qorahuaqaa qua vataanarove.

⁵² Nkye mwaanra okyara ti varia vaisihua, nkye nraakiara raupiri hira mwianra rieganama nte nkyiara po tuqo. Kotira okyara quavanto vaihata nkye kiqa tutetama hia qesa mwia qatua kye viqeteta mwi okyarara taqaavo. Nkye nkyeta qesa mwia hia qatua kyeta viraitita, nkye mpo-huavata virera hiavata mwihua antue variarave, tiro.

⁵³ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraamwuqitairo veva ntovata mwaanra okyara tuhuavata, Parisi vaisinramwuvata, raraqa tovata Iesusirara uaqia hi quarama tiho timwa kyeta nrivaqe tire qaiqaavata riararo uaqia hi quara tirera, koqi vitaqita vataare tita.

⁵⁴ Mwitaa timwa kyeta mwihua Iesusiva api qua qiarive tita, mpo qua mpo qua Iesusira kyapara hura.

12

Parisi vaisi unra kyaiqara rauriqata variate, tura

(Matiu 10:26-27)

¹ Mwitaa huvata airi tauseni nraakye qoravanto Iesusira taqarerata nrumu variqata nai rataakye nai rataakye hi variqata nai kyuqu nai kyuqu ntatami varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu nraante qua timwa nyinro tiqaro, Qamaa pataqia taupatairaqaatairo ekyaa viro ntera vintema kyeta Parisi vaisivanto nkyivata vara uaqiama kyevorave. Mwihua kyuqe kyaiqa varauro timwa kyeqata vaisi suqaa kumwaanri hi

variararama tuqo. Nkye mwihua nraantantevo-rave.

² Mpovanto taqaankyo tiro mate ntumwaqu taani inraikyara, nraakiara vara qosata kyaananrove. Mate uqeta taani inraikyara nraakiara qovarama kyairaro qoqaama vahiananrove.

³ Nkye kyokiraqi variqata ti quara nraakiara qaata taaninraqaama rieverave. Nkye qesa tita teta mwaanrinra nraamwuqi variqata tirema kyeta qua tira, nraakiara mwi quara qesaqaatairo aakyara ntamwa kyero qiananrove.

*Kotirara nraahu aatu hiqata variate tura
(Matu 10:28-31)*

⁴ Ni mwatanaa tuaavo, nte qianinra riaate. Nkyi nyamwanta nraahu rukyehua hia mwihua nraatu aatu hiate. Mwihua nkyi rukyeta hia nkyi mwanraquravata qio rukyevavarave.

⁵ Nkye tara nraatuve aatu hiqata varivarave? Kyai nte nkyi timwa nyiankye. Nkye Kotira nraatu aatu hiqata variate. Mwiva kepukyavanto variqaro vaisi rukyero mwiaqaatairo qioma mwia qutu vihua vinani tuto kyaarivama variho. Eo, nte nkyiarama tuqo, Nkye Kotira nraatu aatu hiqatama variate.

⁶ Qutaa vaisivanto munima taararu kyeqaro pata nyaamwa hini kyauquru varairave? Nkye riaate. Kotiva pata nyaamwa mpoqiaru hia taunru kyaraitiro, mwiaqaavata kyuqema kyero ntaqikiyi varirave.

⁷ Kotiva nkyiqa ntaqikiyiqaroma nkyi okyara, ekyaa taqe variva, mwiva nkyi qiata kyaahivata ekyaa kyaara ntumwa tairave. Nkye qumina nyaamwa nraatara kyaarave. Kotiva qumina

nyaamwaqaavata ntaqikyivara tiro, nkyiqaavata nritarero kyugema kyero ntaqikyivi varirara tita, hia aatu hiqata variqita quate.

*Iesusira nrutu timwa qovara hirara tura
(Matiu 10:19-20, 32-33, 12:32)*

⁸ Nte qianinra riaante. Vaisi mpovanto nraakye qora suqaa variro timwa qovarama kyero nianra tiqaro, Nte mwia nraaqiarama varuqo, tirera, nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nraakiara ntevata nyaamwunyaahua suqaa variqana timwa qovarama kyena tiqana, Nai mwi vaisivama ni nraaqiarama variho, qianinrave.

⁹ Mpo vaisivanto nraakye qora suqaa variro tiqaro, Hia nte Iesusira nraaqiarama varuqo, tirera, nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqanama nraakiara ntevata nyaamwunyaahua suqaa mwi vaisirara tiqana, Mwiva hia ni nraaqiarama variho, qianinrave.

¹⁰ Vaisi mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara qora qua tirera, Kotiva mwi vaisira qora qua qioma nruka mwataanarove. Vaisi mpovanto Kotira mwanraqurara qora qua tirera, Kotiva hia mwia qora qua nruka mwataanarove.

¹¹ Nraakiara ni kyaara nkyi rupaqita uro mwaanra nraamwuqive, kamaninra vuqaave, vunyaa vaisi suqaave, uro kyaivata mwi entara hia aatu hiqatama nanra quave qiananrave qiate.

¹² Mwi entara Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqa hiqaro mwitaa mwitaa qiate tirata nkye mwi quara timwa nyiate, tiro.

Airi inraikya vato vaisiraqaa qua ntumwa kyero tura

¹³ Nraakye qora ntuvaantua huraqaatairo vaisi mpovanto Iesusirara tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, ni kova qutu virero hiro nianravata ni pakyaararavata nai hi inraikyarara ntainra kye varaate tirave. Mwitaa tiharo ni pakyaava nai nraahu varero hia nivata ntainra kyero mpiho. Evata tiraro mwiva nivata ntainra kyero mpiarive, tiro.

¹⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwintro tiqaro, Qaqao, mwaa vaisivao, Tava ni nronraqama kyaihanave nte mwi quara mwi quara gio avuqavu hianinrave? tiro.

¹⁵ Mwitaa timwa kyero Iesusiva ekyaa nraakye qora timwa nyintro tiqaro, Nkye rauriqata variate. Nkye airi inraikyave airi munimave varera mwianra nraahu nronraqama kyeta riegata variqi vivorave. Nkye tiqata, Airi inraikya vateqata qioma variqi quanarave, tivorave. Hia airi inraikyavanto nkyi kyaahaqa hirata nkye kyuqema kyeta variqi vivarave, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyintro tiqaro, Vaisi mpovanto airi inraikya vatova kyara vara tu kyero vatovaro inraanrama vahuvoro vantiqiro vatero

¹⁷ nai timwa kyero riero tiqaro, Nte mwaa kyarara ta nraamwunraqive vataaninrave? Ekyaa ni nraamwuqi kyaravanto piqama viho, tiro.

¹⁸ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Kyaiqe nte ekyaa nraamwu ntapairi kyena, qaiqaa

nraamwu nronra airi hoqa kyena mwiqi kyara-vata hini mpo inraikyavata vataankye.

¹⁹ Nte mwi kyaiqara vara taiqa kyena mwitaama qianinrave, Nte kyuqemama varuqo. Airi kyara airi inraikya vaihana nte airi ihi qati variqi viqana mwaa kyararavata nramanrivata nramwaqi viqana kyuqema kyena varianinrave, tiro.

²⁰ Mwi vaisiva mwitaa tuvaro Kotiva mwia timwa mwinro tiqaro, Hia i vu nraatovata vahivave. Mate entaqi e qutu vinanrave. E qutu viraro e ninive tina inraikyara mpovanto varaananrove turave, tiro.

²¹ Iesusiva mwitaa timwa nyinro qua taiqa kyero mwiva tiqaro, Vaisivanto mpo inraikya mpo inraikya ntuvaantua hianinranra nraahu riemwaqiro vi variraro Kotiva mwi vaisirara tiqaro, E vatera inraikyava qumina inraikyave. Nte taqauqara e vehi vaisi nraahuma variaro. E qumina qutu vinanrave, qiananrove, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Hia mpo inraikya mpo inraikyara ua hiate tura (Matiu 6:25-34)

²² Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Mwi quara rieqanama nte nkyiara mwitaama tuqo, Nkye qati variqi virarave, nkye kyara nrenranrave, nkye tuavaaqa utirarave, hia mwi inraikyara mwi inraikyarara airi nraato tuate.

²³ Nkye qati variqi viva vahirero tauraanaa inraikya vaiharo nkye kyara nreva mwiva vahirero nraakiaraanaa inraikyama vaiho. Nkyi mwamwantavanto tauraanaa inraikya

vaiharo nkye tuavaaqa ututeva nraakiaraanaa inraikyama vaiho.

²⁴ Nkye nyaamwanra nraato tuate. Nyaamwawanto hia kyara vara tu kyero vantufigiro nai nraamwuqi vate varirave. Nyaamwawanto variavaro Kotiva mwihuaqaa ntaqikyiqiro viqaro kyara nyinrave. Qio nkye nraakye qoravanto nyaamwa nraatara kyaahuara tiro, Kotiva nkyiqa kyuqema kyero ntaqikyiananrove.

²⁵ Nkyiqitairo tavave nte mwata mwaaqa mpuahaama variankye timwa kyero mwianra airi nraato tiqaro mpo entanramwu tomaqa kyaananrove? Hiam a qio mpovanto mwitaa hiananrove.

²⁶ Nkye pata kyaiqa mwia hia qio vare variahuara tita, nkye nanraqamave mpo inraikya mpo inraikyara airi nraato ti variavo?

²⁷ Uakukyaqi qupiqai maunranra rieqata variate. Mwi maunrava hia kyaanta huvu kyero nai tuapakyaara hutairave. Haaru vunyaa vaisivanto Soromoniva kyuqema kyero mwunruqama torave. Maunra pairavanto iteqaro Soromoniva mwunruqama toravata nraatara kyairarama tuqo.

²⁸ Kotiva mwivama uakukyaqi vahi maunranra mwunruqama mwatairave. Mwi maunrava mate vahirata hura qia qura kyaivaro itamwa kyaananrove. Qio Kotiva qumina uakukyaqi pataqia vahi maunranravata mwunruqama mwataivara tiro, mwiva nkyi nraakye qoraqaa ntaqikyiqaro mwiva hiave nkyivata tuavaaqa utu nyataanarove? Qikye, nkye Kotirara

tiqata, Mwiva hiamā qio tiri kyaahaqa hiananrove, timwa kyeqata hia mwianra kepukyaqama kye rie variavo.

²⁹ Kotiva nkyi kyaahaqama nyate varirara tita, nkye hia nronra nraato tiqata, Nanra kyarave nraananrave? Nanra nramanrive nraananrave? timwaqi quate.

³⁰ Mwatani variahua hia Kotirara rias nraakye qorahua mwihua mwitaamaqi viqata mwi inraikyara mwi inraikyara puaa hirerata uti variarave. Nkye hia mwihua hiantē hiate. Nkyi sova nkye ekyaa mwi inraikyara varerara ntapihi kyeroma variho.

³¹ Kotiva nkyiqa ntaqikyianinra nkye mwianra nraante nronraqama kyeta riemwaqi viqata Kotira kyaiqa vare varivaro Kotiva kyara mwia-vata, tuavaaqa mwia-vata, nkyi nyiananrove, tiro.

*Nyaamwuni kyoqaa ntuvaantua hirara tura
(Matiu 6:19-21)*

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero qaiqaa tiqaro, Nkyenramwu varirerata nkye ni sipisipinramwu variavo. Hia aatu hiate. Kotiva nkyi sova nkyiara qamwateqaro varivara tiro, mwiva nraakiara nkyiqa ntaqikyī varirata nkye mwiva ntaqikyiani mwatukyaraqi varivarave.

³³ Nkyeta vate inraikyara mpohua munimanra nyivata mwihua vareta nkyi munima nyivata nkye uro mwi munimanra vehi nraakye qora nyiate. Hia munima pausi mwatani taiqaaninraqi nkyeta kyoqaa vataate. Nkye munima pausi nyaamwuni ekyaa enta qati vahianinraqi nkyeta kyoqaa vataate. Mwini vate inraikyara

hia mpuara varairaro hia uapaa tovesivanto nraananrove.

³⁴ Nkye mwaa mwataraqaa kyoqaa ntuvaantuamaqi vivera, nkye mwaa mwataraqaa vahiani inraikyarara nraahu riemwaqi vivarave. Nkyi kyoqaa nyaamwuni ntuvaantuama viro vahirera, nkye nyaamwunianra nraahu nronraqama kyeta riemwaqi vivarave.

Teramate taqe variqata variate tura
(Matiu 24:42-44)

³⁵ Nkye sivita tuavaaqa tuqara kye ututeta omwa qupi kyeta terama teqata variate.

³⁶ Nkye kyaiqa vaisi mwaanramwuhua hiante hiate. Kyaiqa vaisinramwuvanto variavaro mwihua nronra vaisivanto nraakye ntumwuanani viva urontante nrumu qesa ntukuakua hiqaro taqaihatama mwia kyaiqa vaisinramwuvanto qamwanrama qesa qatua mwataarave. Nkyevata qesa qatuararerata terama teqata variate.

³⁷ Mwihua nronra vaisivanto nri ntero taqairata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto hia vaite variraitita, qati sivita teramate varihua mwihua qamwataate. Mwihua mwitaama varivaro mwihua nronra vaisivanto mwihua kyara nyiani tuavaaqara vara kyuqinra kyero ututero nai kyaiqa vaisiara tiqaro, Mwatakyaa vi varivaqe nte nkyi kyara nyiankye, timwa kyero kyara nyiananrove.

³⁸ Enta mwutukyaqive, kokoraara nruqua qianinraqaave, nronravanto uro ntantero nrumu taqairata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto hia vaite variraitita, qati sivita teramate varihua, mwihua qamwateqata variate.

³⁹ Qio nkye mwaa quara rieqata variate. Nraamwu qova variqaro mpuara vaisivanto mwi entarama nriananrove timwa kyero mwiva nai nraamwuqaa ntaqikyí varitirio, mpuara vaisivanto hiama qio mwia nraamwuqi vera ntero mpuara vararaitirio.

⁴⁰ Mwi quara rieqatama nkyevata teramate variqata ni pekya variqi quate. Nkye ni mwatani mwatatai nraaqiarara hiama tumuananrove ti entara, mwi entaraqaa nte tumuaninrave, tiro. Iesusiva turama.

Kyaiqa vaisi taaratanaqaa ntumwa kyero tura (Matiu 24:45-51)

⁴¹ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Nnonrao, tiriara nraahu rieqarave mwi quaraqaa ntumwa kyera timwa timwianro? Ekyaa huara rieqarave mwi quara tira hiaro? tiro.

⁴² Tuvaro Iesusiva tiqaro, Kyaiqa vaisi kyugeva nai nnonra vaisiara rieqaro kyugema kyero kyaiqa vare vari vaisiva, mwiva ta vaisira vótima kyerove variananrove? Mwiva kyaiqa vaisi mwataa hiarivama variananrove. Mwia nnonravanto nyianrani virera hiro vaisi mwia nnonraqama kyero tiqaro, Ema kyaiqa vaisi hini mwihuaqaa ntaqikyiqarama mwi entaraqaa mwi entaraqaa kyara tukyama kyera nyiante, timwa kyero

⁴³ quariva uro nyianra mponani nrohiro nrumu taqairaro mwia kyaiqa vaisivanto mwiva tintema kyero kyaiqa vare varirera, mwiva mpogama kyero qamwataananrove.

⁴⁴ Mwianra rieqana nte nkyi timwa nyuqo, Mwia nnonra vaisivanto mwi vaisirara tiqaro,

Nte qaiqaa i nronraqama kyaarira e ekyaa nte hu inraikyaraqaa ntaqinkyinanrave, qiananrove.

⁴⁵ Mwia kyaiqa vaisivanto qaqira kyero hia mwitaa hiraitiro, nai riemwa kyero tiqaro, Qaqao, ni nronravanto hama gamwanrama nriananrove, timwa kyero mwiaqaatairo nai henahua kyaiqa nraakye qora mwihua ntuqutu kyero vatero kyara airi nramwaqiro vi uainivata nrenro uera ntero mwitaamaqiro vi varirera,

⁴⁶ mpo enta mwia nronravanto hama mwi entaraqaa nriananrove qiani entaraqaa uro ntantero nrumu mwia kyaiqa taqero nai kyaiqa vaisi mwia ntuqutu kyero vatero mwia titero tiqaro, E ni qua hia riaahua varianani quante, qiananrove.

⁴⁷ Kyaiqa vaisi mpovanto variraro mwia nronravanto mwi kyaiqara varaante tiraro mwi quara riero qaqira kyero hia mwi kyaiqara vararero tera hiraitiro, qati variraro mwia kyaara mwia nronravanto mwia nronraqama kyero kyaamwuqo ntuqutu mwataananrove.

⁴⁸ Kyaiqa vaisi mpovanto variqaro mwiva hia nai nronra vaisi kyakya hira ntapihiraitiro, mwivavata uaqia hi kyaiqara uti variraro mwia kyaara mwia nronravanto mwia pataqia ntuqutuananrove.

Airi inraikya varehua varivaro Kotiva mwihua airi inraikyara nina mpiate qiananrove. Airi inraikya mpoqiavata varaari vaisiva variraro Kotiva mwianra airi inraikya mpoqiavata nina mpiante qiananrove. Kotiva vaisi mpo pata kyaiqa nraahu mwianinra mwianra tiqaro, E

mwiq̄iara nraahu varairaḡe nte qiove qianinrave, qiananrove. Kotiva vaisi mpo nronra kyaiḡa mwianinra mwianra tiḡaro, E mwia nraahu varairaḡe nte qiove qianinrave, qiananrove.

*Nraakye qora ntainra kyarera tumuvave tura
(Matiu 10:34-36)*

⁴⁹ Nte qia tuta kyaariro itaarive tina, mwaa mwataraḡaa tumuvave. Qikye, mwi qiava vaakya ite variraḡe qiove qiataarave.

⁵⁰ Nte nramanri mpo varaaninra hiamā varauḡo. Nte mate mwia vekya varuḡaro ni anoma kyero muaanra ntaihana varuḡo. Nte mwitaama kye variḡi vina mwiaḡaatai mwi nramanrinra varena nte qio varianinrave. (Iesusiva mwi quara mwitaa tiḡaro mpo quaḡaa ntumwa kyero nai qoririma kyeta ru kyaivaro qutu quaninranra tura.)

⁵¹ Nkye nianra tiḡatama, Nraakye qoravanto mwaateraḡama vita variate tiro, mwiva tuminrave, qarave? Qaqao, hia nte mwitaama variate tina, tumuvave. Nraakye qoravanto ntainra vita variate tina, nte tumuvave.

⁵² Mwaa entaraḡaataita hini kyauquruvanto kuaa nraamwuḡi variahua ntainra vita taarampoḡiavanto nramwutaaḡa hiḡata taara mwitanahua vatama kyeta ntaqivarave.

⁵³ Qova nai mwaaquntiro ntaqiraro mwaaquvanto nai qokyantiri ntaquananrove. Nrova nai nraamwunrantiri ntaqiraro nraamwunravanto nai nrokyantiri ntaquananrove. Nraakye mpovanto nai nraaqutuntiri ntaqiraro mwiva naiḡata ntaquananrove, tiro.

Mate mwaa entara okyara hia vitama kye taqaavo tura

(Matiu 16:2-3)

⁵⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyeru nraakye qora ntuvaantuama vuhua timwa nyinro tiqaro, Nkye taqaavaro tonamwuvanto vutusairo nriqanro kyokira rutaihata nkye tiqata, Vati ntirerove, qiavaro vati ntirave.

⁵⁵ Nkye taqaavaro toqa vaururuvanto nrihata nkye tiqata qio vuhaananrove qiavaro vuhairave.

⁵⁶ Qikye, nkye unraqanraama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye mwi inraikyara mwi inraikyaraqaa qio vitama kye taqeta, nanraqamave nkye mwaa entara qovara hiani okyarara hia vitama kyeta taqaavo?

I ko tirera hirara vaakya avuqavuma kyaante

(Matiu 5:25-26)

⁵⁷ Nkye nraato tu kyeta kyuqe kyaiqa nraahu varaare qiataara vaihata nkye nataamaqive hia mwi kyaiqara varaavo?

⁵⁸ Mpovanto iqaa qua vatero ko nraamwuqi i vita varero virero hirera, e mwikyantiri aanrani viqarama mwi quara avuqavu hiante. Mwiva i vita varero ko riaani vaisiva hinani uro kyairaro mwiva i vita porisi mwinranro porisivanto i karavuqi uro kyaankyorave.

⁵⁹ Nte qianinra riaante. E hia karavuqitaira qamwanrama taiqenanrave. Ekyaa munima hia nai mwinraitira, hia qio vinanrave, tiro. Iesusiva turama.

13

Uaqia hi aanranra qaqira kyaate tura

¹ Mwi entara vaisi mponramwuvanto nri nteta Iesusira timwa mwita tiqata, Karirinyaa vaisinramwuvanto quara ru kyeta Kotira qamwata mwataare tuvaro kamaniva mpo, mwia nrutu Pairaativa nri ntero mwi vaisinramwuhua ru kyovaro mwihua nraanrevanto quara vaakya rukyora mwia nraanre vatama kyero vahurave, tita.

² Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Karirinyaa vaisinramwu mwitaama kye qutu vurara tita, nkye nataamave riaavo? Nkye tiqata, Mwi hua qora kyaiqavanto Karirinyaa vaisi hini mwihua qora kyaiqa nraatara kyaihove, qiavo?

³ Hiave. Nte qianinra riaate. Nkyevata hia qora aanra qaqira kyaivera, nkyevata mwinramwuhua qutu vuntema kyetama qutu vivarave.

⁴ Haaru Siroamini ori nraamwu mpuahaa nraamwuvanto ntuvuraa viro tumu ntiro vaisi 18 nramwu rukyorave. Mwi vaisinramwuhua mpo? Nkye mwinramwuhuara nanra quave qiavo? Nkye tiqata mwinramwuhua qora kyaiqavanto Ierusalemnyaahua qora kyaiqa nraatara kyovaro mwia kyaara nraamwu mwiva ntuvuraa viro mwihua ntuqutu taiqa kyorave. Nkye mwitaamave qiavo?

⁵ Qaqao, hiave. Nte qianinra riaate. Nkyevata hia qora aanra qaqira kyaivera, nkyevata mwinramwuhua votima kyetama qutu vivarave, tiro.

Qaampuakya voti hura fikiqaa ntumwa kyero tura

⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto nai utaqi fiki kyatarí mpo vara tutorave. Mwi vaisiva vara tuteró vari kyero mpo enta kyai uro mwia tamwa hiqu kye nraankye timwa kyero uro taqovaro hia tamwa riorave.

⁷ Hia riovaro nai kyaiqaqaa ntaqikiyi varu vaisirara tiqaro, Taqaante. Nte taarampo ihiaara vina nrina hiqana mwaa kyatariva tamwa ri-aaninra vekya varuqaro hia tamwa riairave. E mwaa teqa kyera qaqira kyaante. Mwi kyatariva qati vahiqaro kyuqe mwata taiqa kyaankyorave, tuvaro

⁸ mwia kyaiqa vaisivanto qaqao tiro. Kuaa ihiaara mwia qati kyairaqe nte mwia okyaraqí onti quvu kyena tapitaani mwatara varaqina mwiqi vatena quvu ntamwa taariro tamwa riaarive.

⁹ Mpo ihiqu taqairaro mwi kyatariva tamwa ri-airera, e mwia qati kyaante. Hia tamwa riairera, e qioma teqa kyera qaqira kyananrave turave, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

*Iesusiva mwaanraqaa mwoqa ntavako nraakye-
era kyuqema kyora*

¹⁰ Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva mwaanra nraamwu mpoqi qua timwa nyi varuvaro

¹¹ nraakye mpovanto mwiqi varura. Vaanavanto nraakye mwiavata varuva mwia nriqa vu inraikyara mwuvaro nraakye mwiva 18 ihiaara nriqa vuvaro variqiro vura. Mwia mwoqavanto ntavaka vuvaro mwiva hia ntatuta variraitiro, kakataama viro nraahu varura.

¹² Iesusiva mwia taqero mwia nraanrama kyero tiqaro, Mwaa nraakyevaeo, i nriqa viva taiqama viho,

¹³ timwa kyero nai kyauqu mwiaqaa viti vatovaro nraakye mwiva qamwanrama kyero mwaamwianra viro variqaro Kotira nrtutu tuaahereqaro varura.

¹⁴ Kotira nrtutu tuaahere varuvaro Iesusiva mwaanra entaqaa mwi nraakyeera kyuqema kyorara tiro, mwia kyaara mwaanra nraamwuqaa ntaqikiyi varu vaisira raraqa tovaro nraakye qorara tiqaro, Kyaiqa enta 6 nramwuma vaiho. Mpovanto nkyi nyamwanta kyuqema kyaarive tita, mwi entaraqaa nraahuma nriate. Hia mwaanra entaqaa nkyi mwamwanta kyuqema kyaarive tita nriate, tiro.

¹⁵ Vaisi mwiva mwitaa tuvaro nronravanto Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye ekyaa mwihua mwaanra entaqaa nkyeta purimakauve, ntonkive, nraamwuqitai ntatu kyeta sitaqita tumu nramanri nyi variarave.

¹⁶ Nraakye mwaava nkyi haivaqara Evarahaamunra nraisivanto variharo Saataaniva 18 ihiaara mwi nraakyeera rupa tairave. Qioma mwaanra entaqaa kyaahaqa hiqana huvantu kyaaninrave, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nramwutaahua mwi quara rieta kyaurita varuvata qumina nraakye qora mwihua Iesusiva kyaiqa varorara rieqata Iesusira qamwata mwatora.

*Maasiteti uruqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 13:31-32; Maaki 4:30-32)*

18 Iesusiva tiqaro, Kotiva ntaqikyiariva nanra inraikya votima kyerove vahiro iho? Nkye mwianra ntapihi kyeta riaate tina, nte nanra inraikyaqaa ntumwa kyenave qianinrave?

19 Qio nte maasiteti uruqaa ntumwa kyena tirerave. Vaisivanto maasiteti uru aakyoqi isa taiharo mwia uru pata mwiqiava ntukohiro qupiqero kyatari nronra vaihata nyaamwavanto kyauqu kyaara mwiqi nrumu vari vaite hiarave, tiro.

*Mpereti nrakyo tairaqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 13:33)*

20 Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaa tiro, Kotiva ntaqikyiariva nanra inraikya votima kyerove vahiro iho?

21 Mwiva taupataira votima kyeroma vaiho. Nraakyevanto mpereti utarera hiro parauaa vara kyero mwiva nrakyo taarive timwa kyero, taupataira vara kyero paraua vatama kyero tuqasaa kyaiharo taupataiva ekyaa viro nrinro hiro mpereti uqenra kyaiharo nrakyo tairave, tiro.

*Qesa patara tura
(Matiu 7:13-14, 21-23)*

22 Iesusiva mwitaa timwa kyero Ierusaremini-anra viqaro mwatukya nronraqivata, pataqivata, kyuqe qua mwakyaakya timwa nyinro.

23 Mwitaamaqiro vuvaro vaisi mpovanto tiqaro, Nronrao, nraakiara Kotiva tiriqitairo pataqiatanave tivitaanarove? tiro. Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro,

24 Nyaamwunianra quava qesa pataqiave. Nkye mwukyaari mwata kyeta qesa mwina

quate. Nte nkyi qutaa timwa nyuqo. Nraakye qora airivanto quare tiravata hia qio vivarave.

²⁵ Nraamwu gova qesa tita tairata nkye mwaatani varivorave. Nkye mwaatani varita qesa ntuqutita tiqata, Nronrao, qesa qatua timwa taante, tivaro mwiva, Qaqao nkye tainyaahuave. Nte hia nkyi taqauhuave, qiananrove.

²⁶ Mwiva mwitaa tirata nkye tiqata, Qaqao, tire ivatama kyeta kyara nraunrahuave. E tiri mwatukyaqi variqara qua timwa timwianrahuave, tivaro mwiva qaiqaa tiqaro,

²⁷ Nkye tainyaahuave? Nkye uaqia hi kyaiqara uti variahuave. Hiante mwaisaita quatemala, qiananrove, tiro.

²⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye nraakiara taqavata nkyi haivaqahua Evarahaamuvavata, Aisaakivavata Iaikopuvavata, ekyaa poropeti vaisinramwuvata Kotira mwatukyaqi varivata nkye mwaaqani varita ntateqata nkyeta aanrai teti nreqata varivarave.

²⁹ Nraakiara huari vu nri ntainanyaahuave, huari vu vinanyaahuave, mwaa hini tokyanyaahuave, vitira hini tokyanyaahuave, mwihua nrita ntuvaantua hita Kotira mwatukyaqi kyara nrevarave.

³⁰ Mate mwoqani varihua nritareta vunima varivarave. Mate vuni varihua tumitareta mwoqanima varivarave, tiro.

*Iesusiva Ierusaremiqinaahuara mpo kye tura
(Matiu 23:37-39)*

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata Parisi vaisinramwu nri nteta Iesusirara tiqata, Sivira nritarera mpo mwatukyani quante. Herotiva vunyaa vaisivanto

i ru kyarero uti variho. E mwaini variraro mwiva i ru kyaankyorave, tita.

³² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nkye uro qaakyau vairi mwia timwa mwiate. Nte matevata huravata vaana siteqana nraakye qora kyuqema nyatarerave. Mwitaa-maqi vina mpora taarampo enta mwiqiaragaa ntena kyaigqa taiqa kyarerave. Nkye mwia mwitaama timwa mwiate.

³³ Nte matevata huravata mporavata Ierusalemira virerave. Hia qumina mwataqaa poropeti vaisi ru kyevarave. Ierusalemira ru kyevarave.

³⁴ Po, Ierusalemiqinaa nraakye qora tuaavo. Po, Ierusalemiqinaa nraakye qora tuaavo. Nkye Kotira poropeti rukyaahuave. Kotiva titai vaisihua variavata nkye ori pati kyeta mwihua ntuqutu kyaahuave. Kokoraaravanto nai nraatiqaa nraakya iri kyero ntumwaqu taintema kyena nte qaiqaavata qaiqaavata nkyiara po timwa kyena nkyiqa ntaqikyirera huqata nkye ni qoririma mataavo.

³⁵ Mwia kyaara Kotiva nkyi qaqira kyairaro nkyi mwatukyaqi hia vaisivata varivaro qumina mwata nraahuma vahiananrove. Nte qianinra riaate. Nkye mwaa entaraqaataita hia ni taqaraitita, variqi vivaqe nte qaiqaa tumu variarita nkye mwi entara ni ntapihi kyeta taqeqata nianra tiqata, Kotiva titai vaisiva tumiho. Mwia kyuqema mwataare tivarave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

14

Kyuqu kyauqu kyoto vaisira kyugema kyora

¹ Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva Parisi mwihua nronra vaisi nraamwuqi kyara nranrenro vuvata mwiqi varuhua mwiaqaa vu vate varura.

² Mwitaa huvaro Iesusira tataaqa vaisi mpo mwia kyugu kyauqu kyota vuvu varuvaro Iesusiva mwi vaisira taqero

³ mwaanra okyara tuhuavata, Parisivata, kyapara hiro tiqaro, Tire mwaanraqaa vaisi kyaahaqa hiqata mwia mwamwanta kyugema mwataarera, tire teta mwaanra qua nteqave kyaananrave, hiave nteqa kyaananrave? Nkye tivage riaankye, tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua hia qua mpoqiavata tuvaro Iesusiva vaisi mwia vita kyero mwia mwamwanta kyugema kyero titovaro vura.

⁵ Vuvaro Iesusiva mwiqi varuhuara tiqaro, Nkyiqitairo mwia mwaaquvantove, mwia kauvantove, mwata quvu teraqi ntumwa virata nkye hiave mwi entaraqaa mwia ntanrau mwaanri kyevarave? tiro.

⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nai timwa mwi quava hia vahuvata tirema varura.

Nkyiari vara mwataniqa hi quara tura

⁷ Iesusiva nraamwu mwiqi variqaro taqovata kyara nranrenra nruhua mponramwuvanto tainta kyugeraqaa nraahu mwata kyaavirerata uti varuvaro Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro,

⁸ Vaisi mpovanto nraakye ntumwinrenra hiro iara nrinra kyara nraante tirara hia enanasaira uro tainta nronra kyugeraqaa mwatakyaa vira variante. E mwiaqaa variraro nraamwu gova nronra vaisi mpo nraanrama kyero

⁹ iara tiqaro, Tumitarera e uto mpuani variraro nronra vaisi mwaava tainta mwiaqaa mwatakyaa quarive, qiankyorave. Mwiva mwitaa tirera, e mwiqi nronraqama kyera kyauriqarama uro nraakye qora mwoqani mwatakyaa vira varinanrave.

¹⁰ Hia mwitaa hiraitira, mwataa hiante. Kyara nranrenra hiro i nraanrainranra virava uro nraakye qora mwoqani mwatakyaa vira variante. E mwitaa hiraro nraamwu gova nri ntero iara tiqaro, Ni totio, hia mwini variante. Nrumu mwaini tainta kyugeraqaa mwatakyaa quante, tirara e nraakye qora suqaa uro tainta nronraqa mwatakyaa vira variqara e nrutu nronra varenanrave.

¹¹ Nai nrutu nraahu tuaaheraariva variraro nraakiara mwia nrutu vara mwataniqa hiananrove. Nai nrutu vara mwataniqama kye variariva variraro nraakiara mwia nrutu tuaahera kyaananrove, tiro.

¹² Iesusiva mwitaa timwa kyero vaisi mpovanto mwianra nrinra ni nraamwuqi kyara nraante turara tiqaro, Nraakye qora kyara nyinrenra hira hia ena toti vaative, ena qata vakyaave, ena vataahuave, i nraamwunaahua airi inraikya vatehuave, hia mwihua nyaanraante. E mwihua nyaanrama kyera nyinrenra mwihua mwia hiniqama kyeta inavata mwivarave.

¹³ Nraakye qora kyara nyinrenra hira vehi nraakye qorave, kyuqu kyauquara ihuave, vu qipaarihuave, mwihua nyaanraante.

¹⁴ E mwitaama varihua nyaanrama kyera aaqaa nraahu nyinranro Kotiva mwianra riero i qamwata mwatero i kyugema mwataanarove. Nraakiara Kotiva kyuge nraakye qora qati vara sivuma kyaaninraqaa Kotiva ina kyoqaa mwiananrove, tiro.

Nronraqama kyero kyara nyiani vaisiraqaa ntumwa kyero tura

(Matiu 22:1-10)

¹⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mpovanto mwiqi kyara nre varuva Iesusirara tiqaro, Qikye, Kotira mwatukyaqi kyara nrehua qamwateqata varivarave, tuvaro

¹⁶ Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwia timwa mwinro tiqaro, Vaisi mpovanto kyara nronraqama kyero tera taarama kyero vatero nraakye qora nyaanranrenra tuhua timwa nyitero tiqaro, Mwi entara kyara nraaninraqi nriate, tiro. Mwitaa timwa kyero varuvaro

¹⁷ mwi entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqa vaisi titero tiqaro, Uro tirata nriate. Ekyaa inraikya terama taiho, qiante, turave.

Tuvaro mwia kyaiqa vaisivanto uro timwa nyuvata

¹⁸ mwihua kuaiqia kuaiqiavanto tiqata, Po, mpo inraikyavanto ni antua kyaihana nte hia quaninrave, tita. Vuniqama kyero mpovanto mwia kyaiqa vaisiara tiqaro, Nte mwata mpo kyoqaama kyena varauqo. Nte mwia uro taqarave. Po, hia qio ivatama kyena quaninrave,

¹⁹ tuvaro mpovanto tiqaro, Nte kyaiqa vare varia purimakauhua kyauqurutana kyoqaama tauqo. Nte kyaiqa vareqana mwihua mwataara hিরerana vuqo. Po, hia qio ivatama kyena quaninrave, tuvaro

²⁰ mpovanto tiqaro, Nte mateqa nraata varauqo. Po, hia qio quaninrave, tiro.

²¹ Ekyaa mwihua mwitaa nraahu tuvaro kyaiqa vaisi mwiva nrumu ntantero uro mwihua tu quara nai nronra vaisi timwa mwuvaro mwia raraqa tovaro nai kyaiqa vaisiara tiqaro, Hiantera mwatukyaqi virava uro aanra nronraqaatairave, aanra pataqaatairave, vehi vaisivata, kyuqu kyauquara ihuavata, su qipa quarihuavata, kyuqu are aremaqita nrohuhuavata, sita varera nriante, turave.

²² Tuvoro mwiva tuntema kyero uro sitaqiro nrumu kyero tiqaro, E qiarantema kyena sitaqina nrumu kyauqaro tainta hini qati nraahu vaiho tuvaro

²³ mwia nronravanto tiqaro, Mwatukya mwiqi qaqira kyera virava uro aanraqaatairave, aakyogitairave, api nraakye qora tagerahua mwihua vuavi raavira tirata nrumu ni nraamwu piqa kyaate.

²⁴ Nte i timwa mwuqo. Tauraaqama kyena nyaanrama tau nraakye qorahua hiama qio ni kyara nrevarave, turave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

*Iesusira vataqiro virera hu vaisirara tura
(Matiu 10:37-38)*

25 Nraakye qora airivanto Iesusira vataqita vi varuvaro Iesusiva tuqasaa viro mwihua timwa nyinro tiqaro,

26 Vaisi mpovanto ni nraaqiara varirero nte hunani nrinrenra hiro mwiva nai nrohua qohuave, nraata nraaqiarave, nai qata vakyaahuave, nai mwata mwaaqa qati variqiro quaninranrave, nronraqama kyero riemwaqiro viqaro nianra hia nronraqama kyero riariva hiam qio ni nraaqiara variananrove.

27 Mpovanto hia nai rukye kyatarira vara qu varero ni pataqiro nrinrenra, mwiva hiam qio ni nraaqiara variananrove.

28 Nkyiqitairo vaisi mpovanto nraamwu nronra hoqarera hiro mwiva tauraaqama kyero mwatakyaa viro nraato tuqiro viro kyatariarave, mpo inraikyarave, qioma munima kyaaninrave timwa kyero, nraamwu hoqairave.

29 Mwiva hia mwitaa hirera, mwiva nraamwu hogoqaro nraamwu tura nraahu ratairaro munima taiqa viraro hia hoqa taiqa kyairata nraamwu mwia taqehua raima mwateta tiqata,

30 Qikye, vitira taqaate. Mwi vaisiva nraamwu tohara tero hia qio taiqa kyaiho, tivarave.

31 Mpo quavata tirerave. Vunyaa vaisi mpovanto nai henanra mpovata ntaqirera hiro, mwiva tauraaqama kyero mwatakyaa viro variqaro nai ntaqua vaisihua kyaara ntumwa kyero taqero tiqaro, Nte qiove mwia nraatara kyaaninrave, hiave qio mwia nraatara kyaaninrave? tirave. Mwiva taqairaro mwia ntaqi vaisihua 10,000 nraahu varivaro mwia nramwu-

taara ntaqi vaisihua 20,000 varivera, mwiva ni nraatara kyaankyo tiro tiqaro,

³² Kyai ni nramwutaa mwiva nyianrani varirage nte vaisi mpo titaariro mwiva uro mwianra qao tiro mwaateraqama variare qiananrove, tiro.

³³ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Mwia votima kyeta nkye hia mpo inraikya mpo inraikya tutaara qaqira kyaivera, nkye hiam qio ni nraaqiara varivarave.

Iesusiva horeqaa ntumwa kyero tura

(Matiu 5:13; Maaki 9:50)

³⁴ Hore kyuge inraikyave. Horevanto uaqiama viro hia qiakyaa hirera, tire hia qio qaiqaa utu kyaararo qiakyaa hiananrove. Tire mwia qaqira kyaanarave.

³⁵ Mwitaama quani horera hia qio kyara kyaahaqa hiraro kyaravanto kyugema kyero qupiqaananrove. Kyaravanto kyugema kyero qupiqaarive tita hia mwi horera purimakau raha kypata qio vatevarave. Nkyi nyaato vahiarihua hivera, nkye mwi quara ntapihi kyeta riaate, tiro.

15

Sipisipivanto raupirima vuraqaa ntumwa kyero tura

(Matiu 18:12-14)

¹ Mpo enta taakisi vare varuhuavata, qora kyaiqa vare varuhuavata, Iesusira qua riarerata nri nteta varuvata

² Parisi vaisinramwuvantovata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, *nrtutu nraunru/nrunru nraanru* tita tiqata, Qaqao, mwaa vaisiva qora

kyaiqa uti varia vaisihua qamwata nyatero mwihua kypata kyara nre variho, tita.

³ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwaa quaraga ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro,

⁴ Nkyiqitairo vaisi mpovanto 100 sipisipi vataariva taqairaro sipisipi mpovanto raupirima virera, mwi vaisiva nataave hiananrove? Mwiva 99 sipisipi mwihua utaqi kyero mpo sipisipi raupirima quaninra puua hirero quananrove. Mwiva puamaqiro viro uro mwia puama kyero taqaananrove.

⁵ Mwiva mwia puama kyero qamwata kyero vara nai qumwuqa qu varero

⁶ uro mwaatani mwia kyero mwiavata varihua nyaanrama kyero tiqaro, Nkye nrumu nivatama kye qamwataate. Ni sipisipi raupirima vihana nte mwia puama kyauqo, qiananrove.

⁷ Nte qianinra nkye ntapihi kyeta riaate. Mwiva votima kyeta 99 nraakye qora hia qora aanra nro-hihua varivata nyaamwuni varihua mwihuara qamwate variqata taqaivaro qora kyaiqa varaari vaisiva kuaiqiavanto qora aanra qaqira kyairera, mwianra rieqata nyaamwuni varihua mpoqama kyeta qamwatevarave.

Munima raupirima vuraqaa ntumwa kyero tura

⁸ Nte qaiqaa mpo quaqaa ntumwa kyena tirerave. Nraakye mpovanto ori munima kyauqurutana vataiva taqaiharo munima kuaiqia raupirima virave. Mwitaa hiraro mwiva nataave hiananrove? Mwiva omwa qupi kyero nraamwuqi ntupi kyero mpoqi mpoqi puamaqiro viro taqaananrove.

9 Mwiva puaama kyero varero nai totivaati-vata, mwiavata variahuavata, nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Nkye ni vatama kyeta qamwataate. Nte munima raupirima kyaura puaama kyena varauqo, qiananrove.

10 Nte qianinra riaate. Mwia votima kyero qora kyaiqa varaari vaisiva qora aanra qaqira kyairera, mwianra rieqata nyaamwuni varihua qamwate varivarave, tiro.

Mwia mwaaquvanto raupirima vuraqaa ntumwa kyero tura

11 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Vaisi mpovanto qoraisi nraaqiara taaratana mwata tovaroma

12 mwia mwaaqu nraakiaraava siviro nai qorara tiqaro, Ena vataana inraikyara nraakiara ntainra kyera ni mpirerave tinanra mate nraahu ni mpiante, tiro. Mwitaa tuvaro mwia qova nai vato inraikyara ntainra kyero nai mwaaqutana nyunrave.

13 Nyuvaro mwia mwaaqu nraakiaraava pataqia variro nai hu inraikyara mpohua nyiqanro munima varero nyianra mpo mwatani vuva uro mwini variqaro qora vaisi kyapata qora kyaiqaqaa munima vare vura taiqa tuto kyorave.

14 Taiqa tuto kyovaro mwiaqaatairo nronraqama kye aara nto entava nri ntovaro mwiva vehi vaisi variqaro

15 uro mwi mwataragaanaa vaisi mpoqaa kyaiqa vararero viro. Vuvaro mwi vaisiva tiqaro, Uro ni quaraqa ntaqikyiqara mwihua kyara nyiante, turave.

¹⁶ Tuvaro mwiva quara kyara nyi variro tiqaro, Qikye, quara kyara nyiqana viti vaati ntenavata nraataarave, tuvaro mwia kyara mwianri vaisiva hia varura.

¹⁷ Mwia nraataa huvaro varuvaro mwia vu nraato ntutoraa vuvaro mwiva riero tiqaro, Ni kora kyaiqa vaisi airinramwuvanto variavaro airi kyara vaihata mwihua nreqata variavana nte mwaini variqana kyarara huqo.

¹⁸ Kyai nte sivina ntena kova hinani nrumu ntantena quankye. Nte urontena ntena korara mwitaama qianinrave. Ko, nte Kotiravata ivata uaqia hi kyaiqara utu nyatauqo.

¹⁹ Mwia kyaara nte hia qio i nraaqiara kyuqeva varianinrave. E ni vara mwataniqama kyairaqe nte i kyaiqa vaisi nraahu variankye. Nte quariva uro mwitaa tirerave, tiro.

²⁰ Mwitaa timwa kyero mwiva siviro nai qova hunani nrunra. Nai qora nraamwu qaumato nruvaro mwia qova nyianrasairo vutu mwia taqero qamwata kyero hiantero uro nai mwaaqu ntavaaqavu kyero mwia kyuquqama mwatero varuvaro

²¹ mwia mwaaquvanto tiqaro, Ko, nte Kotiravata ivata uaqia hi kyaiqarama utu nyatauqo. Mwia kyaara nte hia qio i nraaqiara kyuqeva varianinrave, tiro.

²² Mwitaa tuvaro mwia qova nai kyaiqa vaisi timwa nyinro tiqaro, Hianteta nkye uro tuavaaqa kyuqera varaqita nrumu mwiate. Kyaatamwawata inranravata varaqi nrumu humwataate.

²³ Purimakau nraati kyuqera rukyeta utaate. Mate tire mwia qamwata mwataanarave.

24 Ni maaquvanto qutu viho tuqaroma qati nri ntaiho. Ni maaquvanto raupirima viho tuqaroma qati nrihana vitaugo, tiro. Mwitaa timwa kyero nai mwaaqu qamwata mwatero kyara vara kyero mwia vaahaqama mwatorave.

25 Mwia vaahaqama mwate varuvaro mwia vakyaava kyaiqa varonasairo nri ntero riovata

26 ihi nte variqa tuvaro mwiva nai qora kyaiqa vaisi mpo kyapara huvaro mwiva mwia timwa mwinro tiqaro,

27 I qatavanto vevasairo nri ntaiharo i qova mwianra qamwateqaro purimakau nraati kyuqera ru kyero uta mwataiho. I qata kyuqema nai vitero qamwateqaroma mwitaa iho, tiro.

28 Mwitaa tuvaro mwia vakyaara raraqqa tovaro kyaruru ntumwa kyero tiqaro, Hia nte nraamwuqi vinerave, timwa kyero mwaatani varuvaro mwia gova veva ntero mwianra po qati nraamwuqi nriante tuvaro mwiva mwitaama tiro:

29 Nte airi ihia i kyaiqa vaisi votima kyena i kyaiqa vareqana hia nte mpo entavata i qua raaquta kyaurave. Nte ntena toti qamwata nyataankye tuqara e hiamama memenra nraati mpoku ntuqutu ni mpiaro.

30 I nraaqiara mwaava api qaraqita nrohia nraakyehuavata e hiana inraikyara varaqiro mwihuaqaa uto taiqa kyero nrihanrama e purimakau nraati kyuqera qumina ntuqutu kyera mwinra hiaro, tiro.

31 Mwitaa tuvaro mwia gova qaqaqo tiro, Ni maaquo, e mpo enta mpo enta ni vatama kyera variaravave. Nte hu inraikyara ekyaa inraikya mwia tetatana hunanrave.

³² I qatavanto qutu viho tuqaroma qati nri ntaiho. Mwiva raupirima viho tuqaroma qati nrihana vitauqo. Mwitaa ihatara tita, tire mate mwia qamwata mwatarerave, turave, tiro. Iesu-siva mwi quara turama.

16

Kyaiqaqaa ntaqikiyi varu vaisiva uaqiama kyero kyaiqa varoraqaa ntumwa kyero tura

¹ Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa ny-inro tiqaro, Haaru vaisi mpovanto munima airi vatova varuvaro vaisi mpovanto mwia kyaiqa vareqaro mwiva vato inraikyaraqaa ntaqikyurave. Mwiva hu inraikyaraqaa ntaqikiyi varuvaro mpovanto nri ntero tiqaro, E hiana inraikyaraqaa ntaqikiyi variva e hiananra hini nramwa kye variho, tuvaro

² munima vato vaisiva mwiva mwia nraan-rama kyero tiqaro, E nanra varaana quarave nte riauqo? Nte hu inraikyara ntaqikiyiqara varenanra qara ntumwa tairaqe taqaankye. E hia nte hu inraikyaraqaa ntaqikiyanrave. E taiqenanrave, tiro.

³ Mwitaa tuvaro kyaiqa vaisi mwiva riero tiqaro, Po, ni nronravanto nte kyaiqa varau-raqaatairo ni taiqama kyaananrove. Nte nataave hianinrave? Hia nte kepukyaqama kyena onti quvuaninrave. Nte mpohuara nianra po tiqata munima mpiate qianinra kyauruaninrave, tiro.

⁴ Mwitaa timwa kyero mwiva kyai nte mate mwitaa mwitaa hiariro nraakiara ni titairata nraakye qora nianra qamwateqata ni pitaqita uro nkyiari nraamwuqi kyaate, tiro.

⁵ Mwitaa timwa kyero nai nronra vaisiqi-taita munima vareta qakyo mwianre tu vaisihua nyaanrama kyero vuni nru vaisira mwia kyapara hiro, Ni nronravanto iqi vataiva nataamave qati vaiho? tuvaro

⁶ mwiva tiqaro, Mwiva niqi vataiva vahamwenra 100 taqu vaiho, tuvaro mwia munimaqaa ntaqikyuva tiketi mwinro 100 qaqira kyera 50 nraahu tiketiqaa qara ntumwa taante, tiro.

⁷ Mwitaa timwa kyero vaisi mpora tiqaro, Mpo e, iqi vataiva nataamave qati vaiho? tuvaro mwiva tiqaro, Uiti tua 100 tuama qati vaiho, tuvaro mwiva tiketi mwinro 100 qaqira kyera 80 nraahu tiketiqaa qara ntumwa taante, tiro.

⁸ Mwiva vato inraikyaraqaa ntaqikyiqaro mpuara vare varu vaisiva mwitaamaqiro vuvaro mwia nronravanto taqero tiqaro, Qikye, vaisi mwihua mwia toti variate tiro, mwiva vu nraato tuqiro viro mwiva mwitaa hi variho turave. Mwatani varia vaisihua nkyiari hena vaisi kyoqaa nai mwi nai mwi hiqata nkyiari riemwa kyeta kyoqaa kyaiqa varaqi quarave. Mwihua kyoqaa kyaiqa vareqata omwa itainani nria vaisihua nraatara kye variarave, tiro.

⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nte qianinra riaate. Mwatani variahua apiqama kyeta tuto kye varia munimanra nkye mwi munimanra vara kyetama avuqavuma kyeta to-tiqa hiqata nyiate. Mwitaamaqita vivaro munima taiqa virata nkye ekyaa enta qati variqi vi nraamwunraqi vivaro nkye munima nyi vaisiva nkyi qamwata nyataanarove.

10 Vaisi mpovanto pata kyaiqaqia vareqaro mwiva mwi kyaiqara avuqavuma kyero varairera, mwi vaisiva nronra kyaiqavata avuqavuma kyero varaananrove. Vaisi mpovanto pata kyaiqa varero mpuara utiqaro varairera, nronra kyaiqavata mpuara utiqaro varaananrove.

11 Nkye mwata mwaqa variahua apiqama kyeta kye varia munimanra hia kyuqinra kyeta ntaqikyivera, Kotiva hia nkyiara, Nkye ni kyoqaa qutaa kyoqaaqaa ntaqikyivarave, qiananrove.

12 Nkye mpova hiani inraikyaraqaa hia kyuqema kyeta ntaqikyivera, Kotiva nkyiara, Nkye nkyeta vate inraikyaraqavata hia kyuqema kyeta ntaqikyivarave, timwa kyero hiana nyiananrove.

13 Hia kyaiqa vaisi mpovanto vaisi nronra taaratanaqaa kyaiqa varaananrove. Mwiva mwitaa hiqaro nronra vaisi mpora mwia mwutukya vahiraro mporara hia mwia mwutukya vahiananrove. Mwiva nronra vaisi mpora kyuqerave timwa kyero mpora uaqia hiravema qiananrove. Airi inraikya vatevave, muni-mavantove, nronra vaisi votima kyero nkyiqa ntaqikyivera, nkye munima varerara nraahu riemwaqi viqata hia Kotira kyaiqavata qio varaqi vivarave, tiro.

Iesusiva qua mwaanra mponramwu tura

14 Iesusiva mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto mwi quara riovaro mwihua mwutukyavanto munimanra nraahu vahuvatara tita, mwihua Iesusiva qua turara raima mwatora.

15 Raima mwatovaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwihua nkyiara avuqavu nrohi

varia vaisihuave qiate tita, nkye nraakye qora suqaa avuqavuma kyeta nrohi variarave. Nkye mwitaa hiavaro Kotiva nkyi mwutukyaqi uaqia hi kyaigara taqe varirave. Mwatani variahua tiqata, Kyuqe inraikyave, ti variara mwi inraikyarara Kotiva tiqaro, Uaqia hi inraikyara qumina inraikyave, ti varirave.

¹⁶ Haaru hia Ioniva varu entara Mosesira qua mwaanravantovata poropeti vaisi qua mwaanravantovata vahurave. Mwiaqaatairo Ioniva nramanri nyi varuva nri ntero qaraakya qua kyuqe qua Kotiva nkyiqa ntaqikyiani quara timwaqiro vuvata mwiaqaataita ekyaa nraakye qora nkyiarianasai kepukyaqama kyeta Kotira mwatukyaqi vincerata uti variarave.

¹⁷ Qio nkye riaate, Haaruaa mwaanra qua qatima vaiho. Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro Kotira qua nronravantovata patavantovata qatima vahiananrove.

*Nraakye qaqira kye okyarara tura
(Matiu 5:31-32, 19:9; Maaki 10:11-12)*

¹⁸ Vaisivanto nai nraata qaqira kyeru mpo nraakye varaiva, mwi vaisiva Kotira qua mwaanra nteqa kyairave. Mpovanto qaqira kyai nraakyeru varai vaisiva, mwivavata Kotira qua mwaanra nteqa kyairave, tiro.

Rasarusirara tura

¹⁹ Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto airi inraikya vatova kyuqe tuavaaqa nraahu ututero mpo enta mpo enta qiakyaa hu kyarara nraahu nreqanro varurave.

²⁰ Mwiva mwi kyarara nraahu nreqanro varuvata vaisi mpo mwia nrutu Rasarusira vitaqita uro airi inraikya vato vaisira nraamwu qesana kyovaro varura. Mwi vaisiva hia mpo inraikyavata vatova vehi vaisivanto varuvaro rumpuara-vanto nraahu ekyaa mwia mwamwantaqa vahu-
varo

²¹ variqaro mwiva airi inraikya vato vaisiva kyara nreqanro viti vaati qaqira kyora mwia nraahu utu kyeqaro nranrenro varura. Rasarusiva mwini varuvaro vairinramwuvanto vitare nritare hiqata mwia rumpuara pohi varurave.

²² Hia mpo inraikyavata vato vaisiva qutu vuvata nyaamwunyaahua mwia vitaqita uro Evarahaamuva nai haivaqava varunani kyorave. Uro kyovaro airi inraikya vato vaisiva mwivavata variro qutu vuvata mwataqi quntamwa torave.

²³ Quntamwa tovaro mwiva qutu vuhua varunani variqaro atura nti varurave. Atura ntiqaro mwiva vuru taqovaro Rasarusiva Evarahaamukyantiri qamwateqaro nyianrani varurave.

²⁴ Mwini varuvaro mwiva Evarahaamunranra aakyara ntero tiqaro, Evarahaamuo, ko, e qati nianra po kye timwa mataante. E Rasarusira titairaro mwiva nai kyauqu uro nramanriqi mwaamwi ntamwa kyero tumu ni maaqinriqaa vatairaro tututaarive. Nte qia nronraqi variqana atura ntiqana varuqo, tiro.

²⁵ Mwiva mwitaa tuvaro Evarahaamuva qaqao tiro, Ni maaquo, e riaante. E tauraa qati varuna entara e kyuqe inraikya vatoraro Rasarusiva qora inraikya nraahu vatorave. Mate mwiva

mwaini variqaro qamwateqaro varihara e mwini atura ntiqara variaro.

²⁶ E qaiqaavata rie varirage nte qua mpoqia-vata i timwa mwiankye. Nte varuqara e vari-araro tiri utaqaa okai nronrama vaiho. Mwa-saita mwini vivorave, mwisaita mwaini nrivo-rave tiro, okai nronra utaqaa vatairave, tiro.

²⁷ Evarahaamuva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Po, ko, nte iara qati ni qua riaante tuqo. E Rasarusira titairaro mwiva ni kora nraamwuqi uro ntero

²⁸ ni kata pakyaa kyauquru variahua timwa nyianrive. Mwihuavata mwaini nriqa vinani nrivorave, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Evarahaamuva qaqaao tiro, Mosesivavata, poropeti vaisinramwuvata, qara ntumwa to quava vahirave. Mwihua mwi quara qioma rieverave, tiro.

³⁰ Tuvaro qati varu entara airi inraikya vato vaisiva tiqaro, Hiave, Ko, Evarahaamuo, qutu quarive nrumu ntantero uro timwa nyinrata mwihua mwia qua rieqatama qora aanra qaqira kyevarave, tiro.

³¹ Mwitaa tuvaro Evarahaamuva qaqaao tiro, Mwihua Mosesira quavata poropeti vaisi quavata hia riaivera, mwihua qutu quariva nrumu ntantero uro qiani quaravata hiama qio rieverave, turave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

17

*Uaqia hi kyaiqarara tura
(Matu 18:6-7, 21-22; Maaki 9:42)*

¹ Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nraakye qoravanto Kotira qua nteqa kyeqata uaqia hi kyaiqara utuate tiro, mpo inraikya mpo inraikyavanto qovara hiananrove. Uaqia hi kyaiqara qovarama kyaani vaisirara po kye timwa mwatauqo. Nraakiara mwi vaisiva taqaananrove.

² Nraaqiara mpo uaqia hi aanranra nraamwutaani vaisiva variraro nraakiara Kotiva mwi vaisira uaqiama kyeroma ntuqutu mwataanarove. Kotiva mwi vaisira mwitaa hianinranra rieqaro mwi vaisiva mwataama qiari. Qikye, eqaataara qumina nte mwi nraaqiarara uaqia hi aanranra nraamwutaurave. Haaru hia mwitaa hiava entara ni nuntaqi ori nronra sutukye ni rumpua nronraqi tuto kyaataarave, qiananrove.

³ Nkye uaqia hi kyaiqara utuaro tita rauru kyeqata variate.

E taqairaro i qata vakyaavanto Kotira qua nteqa kyairera, mwianra hia qaiqaavata mwitaa hiante qiante. Mwiva tiqaro, Nte po tuqo. Hia qaiqaavata mwitaa hinerave, tirera, e tiqara, Mwi quara matema qaqira kyauqo, qiante.

⁴ E taqairaro mwiva kuaa enta 7 nani i uaqiama mwatero nrumu iara po hia mwianra riera taunru mataante tirera, e eo timwa kyera 7 nani mwianra tiqara, Nte mwi quara qaqira kyena hia iqaa qua vataaninrave, qiante, tiro.

Kepukyaqama kyeta Kotirara riemwaqita virara tura

⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiara 12 nramwuvanto tiqatama, E tiri kyaahaqa hi-

raro tire Kotirara riemwaqita quarava nronraqa hiarive, tita.

⁶ Mwitaa tuvaro nronravanto mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye Kotirara riemwaqi viva masiteti uru pataqia votima kyero vahirera, nkye kyatari vitirara tiqata, E tuqa rirante ntarira uro kyaareraqi qupiqaante, tivaro kyatari mwiva nkyi qua riaanrove, tiro. Iesusiva turama.

Kyaiqa vaisivanto nai kyaiqa varaaninranra tura

⁷ Iesusiva tiqaro, Nkyiqitairo mpovanto variraro mwia kyaiqa vaisivanto kyaiqa varaaninranra qati quaqama kyena tirerave. I kyaiqa vaisivanto i kyaiqa vareqaro uro kyatu quvu tero uro sipisipiqa ntaqiky tero nrinranra e nanreve mwianra tinanrave?

⁸ E hama mwianra tiqara, Hiante ena kyara nrumu nraante, tinanrave. Mwi vaisiva qumina kyaiqa vaisivanto variharara tira, e mwianra tiqara, Nrumu nini kyara nraante terama kye matera kyara utaa tavunanra rupa varera kyara varaqira nrumu mpiraqe nramwa kyaarira nraakiara ena kyara nraante, tinanrave.

⁹ Kyaiqa vaisi mwiva i kyaiqa taiqa kyairara e mwianra kyugeveve tinanrave? Qaqao, e hama mwitaa tinanrave. Mwianra tiqara, Mwia ena kyaiqama varera hiaroma, tinanrave.

¹⁰ Mwia votima kyeta nkyevata Kotira kyaiqa uro taiqa kyeta hia mwianra riegata Kotirara qamwata timwa taante qiate. Nkye mwataama qiate. Tire qumina kyaiqa vaisi nraahuma varuro. Tire mwi kyaiqara vareqata tire teta

kyaiqa vaisi kyaiqa nraahuma varauro, qiate, tiro. Iesiva turama.

Rumpuara taumavanto mwamwanta nre varuhua kyuqema kyora

¹¹ Iesusiva Ierusareminianra viqaro Sameriaa mwata hini vahuvaro Kariri mwata hini vahura mwia utaqaa vuva

¹² mwatukya mpoqi uro ntovata vaisi kyauqurutanavanto Iesusira uro qintorama kyeta. Rumpuara uaqia huva mwihua mwamwanta nre varuhua vutura nyianrasatataita aakyara nteta tiqata,

¹³ Iesusio, e nronravantove. Qati tirinramwuanra po kye timwa timwa taante, tita.

¹⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Kotira kyaiqa vare varia vaisihua hianani vivata nkyi mwamwanta itutuma kye taqaate, tuvata mwihua Iesusiva tuntuma kyeta aanraqaa viqata taqovaro mwihua rumpuara-vanto tavanta vuvaro mwihua nyamwantavanto kyuqema vuvata mwihua qio varura.

¹⁵ Mwihua qio varuvaro mwihuaqitairo kuaiqi-avanto nraahu nai rumpuara tavanta vura taqero nrumu ntantero aakyara ntamwa kyero Kotira nrutu tuaaheraqiro vura.

¹⁶ Vuva uro Iesusira kyuqusata tumu ntiro variqaro Iesusira qamwata mwate varura.

Vaisi mwiva Sameriaa nyaava varuvaro Iesusiva mwianra tiqaro,

¹⁷ Nte vaisi kyauqurutana kyuqema nyataurave. Vaisi 9 nramwu tainive quavo?

18 Nanraqamave mpo mwatanaa vaisi mwaava nraahu Kotira nrutu tuaaherarero nriho? tiro.

19 Mwitaa timwa kyero Iesusiva vaisi mwianra tiqaro, Qioma sivira quante. E nianra ni kyaahaqa hianinrave qiararoma i mwamwanta kyuqema viho, tiro. Iesusiva turama.

*Kotiva ntaqikyianinranra tura
(Matiu 24:23-28, 37-41)*

20 Parisi vaisinramwuvanto uro Iesusira kyapara hita tiqata, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva taireve qovara hiananrove? tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwiva qovara hianinra nkye hia vuqotaita qio taqevavarave.

21 Hiama mpovanto Kotiva ntaqikyianinra taqero mwinima vaiho mwainima vaiho qiananrove. Kotiva nraakye qora mwihua utaqi variqaro mwihuaqaa ntaqikyiananrove, tiro.

22 Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Mpo enta nri ntairata nkye mwi entaraqaa ni mwatani mwatatai nraaqiarara tiqata, Qikye, Iesusiva kuaa enta nraahu tirivata variraqe tire qiove qiataarave, tiqatama hia qio ni taqevavarave.

23 Mwi entaraqaa vaisi mponramwuvanto nkyiara tiqata, Iesusiva mwinima variho. Mwainima variho, tivata nkye hia mwihua qua rieqata mwihua vataqita quate.

24 Aaquakya a tiqaro ekyaa nyaamwu ntuvaahama kyaintema kyenama nte mwatani mwatatai nraaqiarava qoqaa tumuaninrave.

25 Qakyo qoqaa tuminrenra hiarita mate mwaa entara vari nraakye qorahua nronra muaanra

nraante mpivaqe varaarita mwihua ni qoririma matevarave.

²⁶ Noaava varu entara nraakye qoravanto mpoqia mpoqia utuntema kyeta nte mwatani mwatatai nraaqiarava tumuani entaraqaa nraakye qoravanto mpoqia mpoqia utivarave.

²⁷ Noaava varu entara nraakye qoravanto kyarave nramanrive nramwaqita vita nraata vaati varaqita vuvaro Noaava nramanriqaa quani nraamwunraqi viqetovaro humwunravanto nronraqama kyero ntero mwihua ekyaa ru taiqa kyorave.

²⁸ Nte tumuani entava Rotiva qati varu entara votima kyero vahiananrove. Rotiva qati varu entara nraakye qoravanto kyarave nramanrive nramwaqi vita, nkyiari kyoqaa kyaiqa varaqi vita, nraata vaati varaqita vita, kyara vara tuqi vita, nraamwu hoqaqi vita mwitaa mwitaa-maqita vuvaro

²⁹ Rotiva Sotomi mwatukyaqitairo vuvaro nyaamwusairo qiavanto vati votima kyero ntiqaro mwi mwatanaahua ekyaa itamwa taiqa kyorave.

³⁰ Nte qovarama quani entara nraakye qoravanto mwitaamaqi viqata nkyiari kyaiqa nraahu varaqi vivarave.

³¹ Mwi entara vaisivanto nraamwu aatareqani variariva nai vataani inraikyara vararero nraamwuqi hiama vera ntaarive. Vaisi mpovanto kyaiqa varaariva nrumu ntantero nraamwuqi hiama quarive.

³² Rotira nraatavanto apiqama viro taiqa vurara nkye riaate.

³³ Nte qutu quankyo tiro qati varianinranra nronraqama kye riariva qutu quananrove. Hia nai qutuaninranra nronraqama kye riemwaqiro quariva, (mwiva qutu viro mwiaqaatairo) ekyaa enta qati variqiro quananrove.

³⁴ Mwi entara entaqi vaisi taaratanavanto taariqaa vaite varivaro kuaiku nraahu nyaamwuni vita varero viro mpo mwia mwinima kyairaro variananrove.

³⁵ Mwi entara nraakye taaratanavanto kyara taiti ti varivaro kuaiqia nraahu nyaamwuni vita varero viro mpo mwia mwinima kyairaro variananrove.

³⁶ [Vaisi taaratanavanto utaqi kyaiqa vare varivaro kuaiqia nraahu nyaamwuni vita varero viro mpo mwia mwini kyairaro variananrove], tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyapara hita tiqata, Tainive mwi inraikyava mwi inraikyava qovara hiananrove? tuvaro Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Qutu quani inraikyava vahianinra mwiaqaama memonravanto ntuvaantua hivarave, tiro.

18

Hia kyuqema kyero ko rio vaisiraqaa ntumwa kyero tura

¹ Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra mwihua Kotirara aakyara ntamwaqi vivaro hia pupohairata qaqira kyaate tiro, mwaa quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro,

² Haaru qua avuqavu hi varu vaisiva iaasiva mpo mwatukyaqaa variqaro mwiva hia Kotira

nraatu aatu hu vaisiva hia nai hena vaisiaravata nronraqama kyero rie varu vaisiva varurave.

³ Mwiva varuvaro tetoqa nraakyevantovata mwi mwatukyaraqaa varurave. Mwi nraakyeva ekyaa enta ko rio vaisiva varunani nri ntero tiqaro, Vaisi mpovanto ni qoraqama matairara rieqara e ni qua avuqavuma mataante, turave.

⁴ Mwitaa timwaqiro vuvaro airi enta ko rio vaisiva hia mwia kyaahaqa hiataa huvaro hia mwia kyaahaqa hurave. Mwitamaqiro viro ekyara mwianra tiqaro, Nte Kotiraravata vaisiaravata hia nronraqama kyena riauva

⁵ tetoqa nraakye mwaavata hia kyaahaqa hiataa ihana varuqaro mwiva airi nani nte hunani nri variqaro ni antue variho. Kyai nte mwia qua riena avuqavuma mwataariro mwiva hia mpo enta mpo enta qaiqaavata nte hunani nriqanro ni pupohama mataarive, turave, tiro.

⁶ Mwitaa timwa kyero Iesusiva nronravanto tiqaro, Riaante. Hia kyuqe iaasiva hia mwi nraakjera kyaahaqa hiataa huvarovata mwia kyaahaqa hurave.

⁷ Kotira nraakye qoravanto entaqivata, iheravata, mwianra aakyara ntamwaqi vivaro Kotiva hiave mwihua qua riero kyaahaqama nyataananrove? Kotiva qakyoma kyerove mwihua kyaahaqa hiananrove?

⁸ Qaqao, nte qianinra riaate. Kotiva mwihua qua riero qamwanrama kyero mwihua kyaahaqama nyataananrove. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava qaiqaa tumuani entaraqaa Kotira qua rieqata mwianra aakyara ntamwaqi vi-

hua mpoqiani varivarave iho, hiave varivarave? tura.

Parisi vaisiqaavata taakisi varo vaisiraqaavata ntumwa kyero tura

⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Vaisi mponramwuvanto tiqata, Tire nraahuma kyuqe hurahua variqata avuqavumakye nrohi varurata mpohua hia kyuqe hia huama variavo qiarave. Kyai nte mwitaa qia vaisihuara mwaa quaraqaa ntumwa kyena qiankye, timwa kyero tiqaro,

¹⁰ Vaisi taaratanavanto Kotira nraamwuqi Kotirara aakyara ntarerata vurave. Mpo Parisi vaisivanto vuvaro mpo taakisi vare varu vaisiva vurave.

¹¹ Mwitanahua Kotira nraamwuqi vera ntovaro Parisi vaisi mwiva uro nanrianra mposata variqaro Kotirara aakyara nteqaro mwitaama tiro: Kotio, Hia nte mpohua votima kyena varuvara tina, nte iara kyuqema tuqo. Hia nte mpohua nraantantena munima mpuara vare varuvave. Hia nte api qora kyaiqa utuqina nrohi varuvave, Hia nte mpora nraatavata mpuaraqama kyena nrohuvave. Hia nte viti vaisiva taakisi vare vari vaisira votima kyena varuvave.

¹² Nte kuua uiki mwiqi variqana i kyaiqara rieqana taara enta kyara aurama teqana varuvave. Nte ntena hu inraikyaraqatai munima vara kyena kyauqurutanaqitaina avuqavuma tukyama kyena kuaiqia ina mwi varurave, turave.

¹³ Parisi vaisivanto mwitaa ti varuvaro taakisi vare varu vaisiva vutura nyianra sata siviro variro kyauriqaro hia tuaahera kyero

nyaamwunivata taqaraitiro, nai mwetokya ntuqutiro tiqaro, Kotio, po nte hia kyuqe huvama varuqo. E nianra po kye timwa mataante, turave, tiro.

¹⁴ Mwitaa timwa kyero Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nte qianinra riaate. Kotiva Parisi vaisivanto tu quara hia riaraitiro, taakisi vare varu vaisira qua nraahu riero mwiva uaqia hi kyaigara utura nruka mwatovaro mwi vaisiva nrumu ntantero nai nraamwuni vurave. Nai nrutu nraahu tuaaheraaninra Kotiva mwia nrutu vara mwataniqama kyaananrove. Nai nrutu vara mwataniqa hianinra Kotiva mwia nrutu tuaaherama mwataanarove, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva nraaqiarara qamwateqaro kyugema nyatora

(Matu 19:13-15; Maaki 10:13-16)

¹⁵ Nraakye qoravanto nkyiari nraaqiara sitaqita Iesusiva mwihuaqaa kyauqu vatero kyugema nyataarive tita nri ntovata Iesusira nraaqiaranramwuvanto tiqata, Siteta mwihuavata quate, tura.

¹⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva nraaqiara mwihua nyaanrama kyero tiqaro, Nraaqiara mwihua qati kyaivata nte hunani nriate. Hia mwihua aanra antuaate. Kotiva ntaqikyari mwatukyava mwi nraaqiarahua voti hiahua mwihua mwatukyama vahiananrove.

¹⁷ Nkye mwaa quara riaate. Vaisivanto hia nraaqiara nraantantamwa kyero variqaro Kotira qua riariva hiam qio Kotiva ntaqikyari mwatukyaraqi quanarove, tiro.

*Airi inraikya vato vaisiva Iesusiravata qua tura
(Matiu 19:16-30; Maaki 10:17-31)*

¹⁸ Iesusiva varuvaro Iutaa vaisi nronravanto mwia ntumwahiamwa hiro tiqaro, E mwaanra ti variara vaisiva kyuqevave. Nte nataa hiani kyaiqara Kotira vara mwataaninraqaatainave nte nraakiara ekyaa enta qati variqina quaninrave? tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E nanraqa-mave nianra vaisi kyuqevave qiaro? Kotiva nraahuma kyuqeva variho.

²⁰ E Kotiva timwa to quara riaananrave. Mwia quavanto mwataa tirave:

E hia mpora nraatantiri api nrohiante.

E hia mpora ru kyaante.

E hia mpuara varaante.

E hia unra qua mporaqaa vataante.

E ena nrohua qohua nyutu tuaahera nyataante,
turave. *(Kyatura 20:12-16)*

E mwi quara timwa tova vahira riemwaqira quante, tiro.

²¹ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Nte nraaqiara patakyaa mwi quara riemwaqina nruvama mate mwaa varuqo, tiro.

²² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia qua riero mwia timwa mwinro tiqaro, Mwitaa hirera, e kuaa inraikya nraahu hia utuaro. E ekyaa ena vataana inraikyara mpohua nyinra munima vara kyera ntainra kyera vehi nraakye qora nyinranro nyaamwuni ini mpo inraikya vahiarive. Mwitaama kyera mwiaqaataira ni pataqira nriante, tiro.

23 Mwitaa tuvaro mwi vaisiva airi inraikya vatorara tiro, mwia mwutukyavanto uaqia huvaro varura.

24 Mwia mwutukyavanto uaqia huvaro varuvaro Iesusiva mwia taqero tiqaro, Airi inraikya vate vari vaisihua mwukyaari tu kyeta Kotira mwatukyaqi vivarave.

25 (Kameri quara nronravanto nataama kyerove vuqa uvintaqi/ iriraqi ntuqiaranaanrove? Hia qiove.) Qio nte qianinra riaate. Kamerivanto vuqa uvintaqi/ iriraqi qio ntuqiarairarove, airi inraikya vataarivavata Kotira mwatukyaqi qio quanarove, tiro.

26 Mwitaa tuvata nraakye qoravanto mwi quara rietama Iesusira kyapara hita tiqata, Airi inraikya vataariva Kotiva ntaqikyianinraqi hia qio virera, nai ta vaisivave qio variraro Kotiva mwia vitaananrove? tita.

27 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwatani varihua mwihua nkyiari nraahu variqata hiam qio vivarave. Kotiva mwihua kyaahaqa hiratama mwihua qio vivarave. Kotiva ekyaa kyaiqa vare varivave, tiro.

28 Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Taqaante. Tirenramwu i vataqi virera hiqata, teta hunanra ekyaa inraikya mwini kyeta qatima nrunro, tiro.

29 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Eo, qutaama tira hiaro. Nte qianinra riaate. Vaisivanto Kotiva ntaqikyiani kyaiqarara rieqaro nai mwaatave, nai nraatave, nai qata vakyaahuave, nai nrohua qohuave, nai nraaqiarave, mwiva mwihua mwihua mwini kyero Kotira kyaiqa vararero viraro

30 Kotiva hiamu eqaananrove. Kotiva mwi vaisira mate mwaa entaravata mwia qiata airiqama kyero mpo inraikya mwiananrove. Mwinro nraakiaravata mwinranro mwi vaisiva ekyaa enta qati variqiro quanarove, tiro.

*Iesusiva nai qutu quaninranra qaiqaa tura
(Matiu 20:17-19; Maaki 10:32-34)*

31 Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu nraahu sita mpo sata kyero timwa nyinro tiqaro, Ri-aate. Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Tirenramwu Ierusaremini quararo haaru poropeti vaisinramwuvanto nianra ekyaa qua qara ntumwa to quava qutaa mwivauma vahiananrove.

32 Ni ntavaaqavuqita uro mpo mwatanaahua kyauquqi kyaivata mwi mwatanaahua nianra raima mateta, nianra uaqia hi quara timwa mateta, niqaa taara vihivarave.

33 Mwitaamaqi viqata mwihua ni kyaamwugo ntuqutu mateta, ni pitaqita ru kyaivaqe nte taarampo enta variariro (Kotiva ni vara qati sivuma kyairaqe) nte qati variqi quaninrave, tiro.

34 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto hia mwia qua ntapihhi kye riora. Mwi quara okyaravanto uqeta viro vahuvata mwihua tiqata, Iesusiva nanra quave tiho? Hia tirenramwu mwia qua ntapihuro, tita. Turama.

*Iesusiva vu qipavu vaisira ntapairi kyora
(Matiu 20:29-34; Maaki 10:46-52)*

35 Iesusiva Ieriko qaumato vuvaro vaisi mpov-anto vu qipa vuva aanra tokyani variqaro mpo

inrakya mpo inraikyara nyaanru tiqaro mpiate ti varu vaisiva variqaro riovata

³⁶ nraakye qora airivanto mwisaita nritareqata vi varuvaro mwiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Taqaate. Nanra inraikyave uti variavo? tuvata

³⁷ mwihua mwia timwa mwita tiqata, Iesusiva Nasaretinyaava nritare vi variho, tura.

³⁸ Tuvaro mwiva aakyara ntamwa kyero tiqaro, Iesusio, Ntevitira mwaaquo, qati nianra po kye timwa mataante, tiro.

³⁹ Mwitaa tuvata nraakye qoravanto mwia vuni varuhua mwia inronra hita tiqata, Egera tirema variante, tuvaro mwiva hia mwihua qua riaraitiro, qaiqaa nraahu aakyara ntero tiqaro, Ntevitira mwaaquo, qati e nianra po kye timwa mataante, tiro.

⁴⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva uro mwiaqaa siviro variqaro vu qipa vu vaisira mwia viteta nte hunani nriate tuvata mwia vitaqita nrumu mwiva hunani kyovaro Iesusiva mwia kyapara hiro tiqaro,

⁴¹ Nivanto i nataa hiarive tirave e nianra aakya nte variaro? tiro. Tuvaro mwiva tiqaro, Nronrao, e ni pu ntapairi kyaanterama nte iara aakyara tuqo, tiro.

⁴² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Vu ntapairi kyera taqaante. E nianra mwiva ni kyaahaqa hianinrave qiararoma i vu ntapairi viho, tiro.

⁴³ Mwitaa tuvaro gamwanrama kyero mwia vuvanto ntapairi vuvaro qio taqeqaro mwiaqaatairo mwiva Kotira nrtutu tuaahereqaro Iesusira vataqiro vuvata nraakye qora

ntuvaantuama vita varuhua mwihuavata mwia taqeta Kotira nrutu tuaahere varura.

19

Sakiaasira qua

¹ Iesusiva Ierikoqi urontero mwatukya mwiqi vi varuvaro

² taakisi vare varuva nronra vaisi Sakiaasiva airi inraikya vatova mwini varura.

³ Mwi vaisiva tiqaro, Iesusiva nai nataa hi vaisivave iho? timwa kyero mwia taqaankye tuvata airi nraakye qora ututuma vita varuvaro mwiva qiqu vaisiruvantora tiro, hia qio Iesusira taqaaqara hura.

⁴ Mwitaa huvaro mwiva hiantero Iesusiva quani aanranraqaa mwiva nraante uro ntero Iesusira taqarero kyatariqi nriviro varura.

⁵ Mwiqi varuvaro Iesusiva nri ntero tuaahera kyero viri mwia taqero Sakiaasirara tiqaro, Saki-aasio, qamwanrama mpiami ntaante. Mate nte i nraamwuqi uro varianinrave, tiro.

⁶ Mwitaa tuvaro Sakiaasiva qamwanrama mpiami ntero mpoqama kyero qamwata kyero Iesusira vitero uro nai nraamwuqi kyovata

⁷ nraakye qoravanto taqetama nrutu nraunru tita tiqatama, Mwi vaisiva qora vaisi mpuara vaisi nraamwuqima viho, tura.

⁸ Mwitaa tuvaro Sakiaasiva siviro nronra vaisi Iesusira timwa mwinro tiqaro, Nronrao, riaante. Nte iara rieqanama ntena hu inraikyara utaqaan tainra kyena hini vehi nraakye qora nyinrenrave. Nte taakisi vareqana mpora munima unra timwa kyena mpoqiavata varaankyera, hia nai

kuaa nani mwinrenrave. Nte erahiamuaantema nani mwinrenrave, tiro.

⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte mate mwaa nraamwunraqi vera ntena taqauqata nkye uaqia hi aanranra qaqira kyeta Kotira aanraqaa vinerata uti variavo. Mwaa vaisiva Evarahaamunra kuaa okyaravantoma variho.

¹⁰ Nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nte raupirima vi vaisihua puaama kyaariro Kotiva sitaarive tina nruvave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Nai kyaiqa vaisi 10 nramwu munima nyunraqa ntumwa kyero tura

(Matu 25:14-30)

¹¹ Iesusiva qua timwa nyuvata nraakye qoravanto mwi quara rieta nkyiari rieta tiqata, Iesusiva Ierusaremi qaumatoma nrumu variho. Kotiva mwia kepukya mwinranro mwiva nronraqama viro tiriqaa ntaqikyari entava qaumato vaiho, tita.

Mwihua nkyiari riemwa kyeta mwitaa ti varuvaro

¹² Iesusiva mwaa quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro, Nronra vaisi mpovanto tiqaro, Nte nyianra mpo mwatani uro variarita ni nronraqama kyaivaqena nte vunyaa vaisiqama vina uro ntantena nrinrenrave, turave.

¹³ Timwa kyero mwiva virera hiro nai kyaiqa vaisi kyauqurutana nyaanrama kyero mwihua munima 20 kinaa 20 kinaa nyinro tiqaro, Mwaa munimanraqotaita uro kyoqaa kyaiqa vare varivaqenama nte uro ntantena nriankye, turave.

14 Mwitaa timwa kyero vuvata mwi mwataraqi varuhua hia mwi vaisirara kyakya huvata mwihua vaisi mponramwu siteta tiqatama, Nkye mwia nraakiara viqatama mwitaama qiate. Mwi vaisiva uro nronraqama viro vunyaa vaisi vari viro uro ntantero hiamu nrumu tiriqaa ntaqikyiananrove qiate, turave.

15 Mwi mwatanaahua mwitaa timwa kyeta varuvaro nronra vaisi mwiva mpo mwatani uro varuvata mwia nronraqama kyovaro mwiva mwini variro uro ntantero nrumu nai kyaiqa vaisi haaru munima nyuhua nyaanrama kyero tiqaro, Nte munima nyunraqo kyaiqa utu kyeta nataamave varaavo? tiro.

16 Tuvoro mwia kyaiqa vaisi mpovanto nri ntero tiqaro, Nronrao, Munima 20 kinaa mpiarana nte mwiaqo kyaiqa utu kyena 200 kinaa varauqo, turave.

17 Mwitaa tuvoro nronra vaisi mwiva tiqaro, E kyugema kyerama kyaiqa varaaro. E pata kyaiqa kyugema kyera varaananra nte mwianra rieqana nronra kyaiqa i mwinrenrave. Nte i nronraqama kyaarira e mwatukya kyauquru-tanaqaama ntaqikyinanrave, turave.

18 Mwitaa tuvoro mwia kyaiqa vaisi mpovanto nri ntero tiqaro, Nronrao, munima 20 kinaa mpiananraqo nte kyaiqa utu kyena 100 kinaa varauqo tuvoro

19 mwi vaisirara tiqaro, Nte i nronraqama kyaarira e mwatukya hini kyauquruqaa ntaqikyinanrave, turave.

20 Mwitaa tuvoro mwia kyaiqa vaisi mpovanto nri ntero tiqaro, Nronrao, munima 20 kinaa

mpiananra mwaa ena qati varaante. Nte mwi munimanra tavunaqo qapuqama kyena uqeta taurave.

²¹ E kyaiqara vuaviraavira ti variarava variarana nte i nraatu aatu hiqana varuqo. E mpohua hia inraikyara api varaaravave. E mpohua vara tutaara uro api vanti variaravave, turave.

²² Mwitaa tuvaro nronravanto tiqaro, E kyaiqa vaisi uaqia hiaravama variaro. Nte ina qua mwianra rieqana nte iqaa qua vatarerave. E nianra tiqara, E kyaiqara vuaviraavira ti variaravave. E mpohua hia inraikyara api varaaravave. E mpohua vara tutaara api vanti variaravave, qiananrave.

²³ E mpo, mwitaa timwa kyera nanraqamave hia mwi munimanra mpenki nraamwuqi uro vatera hiaro? Mwitaa hiaratiri, nte vuva uro ntantena nrumu variqana mwi munimanravata, mwiqi vataanranra rieqana munima pata mpoqiatanavatama varautirio, turave.

²⁴ Mwitaa timwa kyero mwiva mwini sivi varuhuara tiqaro, Mwi vaisira munima mwia ntavihi kyeta munima 200 kinaa vatai vaisira mwiata, tuvata

²⁵ mwihua qaqaqo tita, Mwi vaisiva munima 200 kinaa vaakya vataivave, tuvaro

²⁶ mwiva tiqaro, Nte qianinra riaate. Mpo inraikya vaakya vataari vaisiva mpoqiyavata varaananrove. Hia mpo inraikya vataari vaisiva variraro mwiva hiani inraikyara pata mwiqiara vara kyaananrove, turave.

²⁷ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Vaisi mponramwuvanto nianra hia mwutukya ntiyata

hia tiriqaa ntaqikyiananrove qia vaisihua, mwi-hua sitaqita nrumu ni puqaa kyeta ru taiqa kyaate, turave, tiro. Iesusiva turama.

Nraakye qoravanto Iesusira qamwata mwate varuvaro mwiva Ierusaremiqi vura

(Matiu 21:1-11; Maaki 11:1-11; Ioni 12:12-19)

²⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero Ierusaremini-anra mwiva nraante viro.

²⁹ Mwiva vuva Mpetapaasivata, Mpetaanivata, Oripiti taaqi nrunroqi vahu mwatukyatanu qau-mato nrintero Iesusiva nai nraaqiara taaratana sitero tiqaro,

³⁰ Nkyetana vutu mwatukyaraqiti quate. Nkyetana vihua uro taqaivaro mwi mwatukyaraqiti ntonki qaraakya kyaantaru taariva variananrove. Mwi ntonkita hia vaisivanto mwia mwoqaa mwatakyaa viro nrohi ntonkirave. Nkyetana uro mwia puama kyetama ntatu kyeta mwaini vitaqita nrumu mpiate.

³¹ Mpovanto nkyitananra nanraqamave nkyetana mwia ntati variavo tirera, nkyetana mwitaamama timwa mwiate, Tiritana nronravanto mwianra tihata nrunro qiate, tiro.

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero mwitanahua sitovata vuhua uro taqovaro Iesusiva tuntema kyero vahura.

³³ Mwitanahua ntonki ntati varuvata ntonki mwia qohua mwitanahuara tiqatama, Nkyetana nanraqamave mwia ntati variavo? tuvata

³⁴ mwitanahua tiqata, Tiritana nronravanto mwianra tihatama nrunro, tita.

³⁵ Mwitanahua mwitaa timwa kyeta ntonki mwia vitaqita Iesusira uro mwita.

Uro mwita mwihua nkyiari vaaqa ntonki mwia mwoqaga vuti mwateta Iesusira kyaa-haga huvaro Iesusiva mwiaqaa mwaanri ntero mwatakyaa viro varura.

³⁶ Iesusiva mwatakyaa viro aanraqaa vi varuvata nraake qoravanto Iesusira qamwata mwatarerata nkyiari vaaqa aanravau vuti tovaro

³⁷ Iesusiva Ierusaremi qaumato Oripsi taaqigaatairo vu aanranraqaa uro ntovata mwia vataqi nruhua airivanto ntuvaantuama vita aakyara ntamwaqi vqata Iesusirara kyugeve tiqata mwia kyaiqa taqorara rieqata Kotira nrutu tuaaheraqita vurama.

³⁸ Mwihua tiqata,

Nronravanto nai nrutuqa nri vari vaisira
kyuqema mwataiho. *(Ihi 118:26)*

Kotiva nyaamwusairo

tiri mwaateraqama timwa taananrove.

Kotiva nyaamwu virini varihata

tire mwia nrutu nronraqama kyauro, tita.

³⁹ Nraake qoravanto mwitaa timwaqita vi varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwini varuhua Iesusirara qaqaqo tita, Mwaanra ti variara vaisivao, ena nraaqiaranramwuanra tirema variate qiante, tuvaro

⁴⁰ Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Mwihua tirema varivera, aanraqaa vahi oriva, mwivama aakyara nteqaro ni nutu tuaaheraanrove, tiro.

Iesusiva Ierusaremiqinaahuara ntatora

⁴¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero Ierusalem-
ini qaumato nri ntero mwatukya nronra mwia
taqero mwianra ntatero tiqaro,

⁴² Po, e mwaateraqama vi vari aanranra
taqaataara vaihara hia taqaananrave. Mwi aan-
rava tuqeta vaiharara tira, hia taqaaro.

⁴³ Mpo enta nri ntairata i nramwutaahua i rir-
erata i vara ututuma teta vasaamwunra tokyasa-
taa mwata quvukye ntamwa teta mwiaqaatai
ivata ntaqivarave. Mwitaa hiqata ena kyaahaqa
hina aanranravata titaa titama kyeta i antua
tevarave.

⁴⁴ Mwihua i nraatara kyeta ivata, i utaqi
vari nraakye qorahuavata, ru taiqa kyevarave.
Kotiva i kyaahaqa hiari entava vaihara e hia
mwianra riaaro. Mwia kyaara i taiqa kyeta
ekyaa ori nraamwu taqau vahianinra ekyaa
ntuvuraavurama kyaivaro hiama kuaiqiavanto-
vata qati vahiananrove, tiro.

*Iesusiva Kotira nraamwuqitairo nraakye qora
vara veva kyora*

(Matiu 21:12-17; Maaki 11:15-19; Ioni 2:13-22)

⁴⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero uro Kotira
nraamwuqi vera ntero taqovata kyoqaa uti varu
vaisihua mwiqi variqata kyoqaa kyaiqa vare
varuvaro Iesusiva mwihua sata veva mwaatani
kyero tiqaro,

⁴⁶ Kotira mpukuqi Kotiva mwitaama turave:
Nraakye qoravanto ni nraamwuanra Kotirara
aakyara

nte nraamwunrave tivarave, turave. *(Aisaiaa
56:7)*

Nkye variavaro mwaa nraamwuva mpuara vaisivanto uqeta vita variqata mpuara vare varia nraamwunra votima kyero vaiho, tiro.

⁴⁷ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwiaqaatairo mpo enta mpo enta uro Kotira nraamwuqi variqaro nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyiqiro viro.

Mwitaamaqiro vuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vare varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, nronra vaisi mponramwuvantovata, mwihua Iesusira rukyaare tita taqovata

⁴⁸ nraakye qora airivanto Iesusira qua nraahu riaataa huvata rie varuvata nronra vaisinramwuvanto mwia rukye aanranra puaa huvaro hia vahura.

20

Iesusirara tava i nronraqama kyaiharave e mwitaamaqira vi variaro tura

(Matiu 21:23-27; Maaki 11:27-33)

¹ Mpo enta Iesusiva Kotira nraamwuqi mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqiro vuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, nronra vaisi mponramwuvantovata, mwihua nri nteta

² Iesusira inronra hita tiqata, E ta vaisiva variqarave e mwaa kyaiqara vare variaro? Tava i nronraqama kyaiharave e mwaa kyaiqara vare variaro? Tiraqe riaare, tita.

³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Kyai nte nkyi nraante kyapara hiankye.

⁴ Tava Ioninra nronraqama kyovaro Ioniva nraakye qora nramanri nyunrave? Kotivave iho? Qumina nraakye qoravantove iho? Nkye timwa mpivaqe riaankye, tiro.

⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nkyiari kyapara hita tiqata, Tire nataave qiananrave? Tire tiqata, Kotiva mwia nronraqama kyorave, qiararo mwiva tiriara nkye nanraqamave Ioninra quara hia qutaave qiavo qiankyorave.

⁶ Tire tiqata, Qumina vaisivanto mwia nronraqama kyorave, qiarata nraakye qora mwaaqi ntuvaantuama vita variahua oriqo tiri aavata ntuqutu kyevorave. Qumina nraakye qora mwaahua Ioninranra mwiva poropeti vaisivanto Kotira qua ti varuvave ti variarave, tita.

⁷ Mwihua mwitaa timwa kyeta Iesusira timwa mwita tiqata, Nai tava Ioninra nronraqama kyorave? Hia tire ntapihuro, tita.

⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye hia ni timwa mpiavana nte-vata ni nronraqama kyaihana mwaa kyaiqara varaura okyara hia nkyitavata timwa nyianinrave, tiro.

Uaini aakyo vara tutoraqaa ntumwa kyero tura (Matu 21:33-46; Maaki 12:1-12)

⁹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwaa quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto uaini aakyoqi vara tuteru mwiaqaatairo nyianrani virera hiro vaisi mpo uhura tiqaro, Nkye ni aakyoqaa ntaqiki mate varivaqe nte

nyianrani quankye, timwa kyero nai mwaata mwini kyero mpo mwatani mpuaahaama varirero vurave.

¹⁰ Mwini uro varuvaro uaini hiqum entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqum vaisi mpo titero tiqaro, Uro ni aakyooqaa ntaqikyiahua tirata ninanivata uaini hiqumye mataate, tuvaro mwini vuvata mwia kyaiqum vaisi mwia ntuqutu kyeta vatovaro mwiva hia uainivata vararaitiro, qati uro ntantero nrunrave.

¹¹ Nruvaro mwiva nai kyaiqum vaisi mpo titovaro vuvata mwivata ntuqutu kye vateta kyaurira inraikya mwuvaro mwivavata qati uro ntantero nrunrave.

¹² Mwitaa huvaro aakyo qova nai kyaiqum vaisi mpo titovaro vuvata aakyooqaa ntaqikyihua varuhua mwivata ntuqutu kye teqaaqama kye vateta vitaqita mwaaqani mwaati tuto kyorave.

¹³ Mwitaa huvaro aakyo qova tiqaro, Nte nataave hianinrave? Kyai nte ntena maaqu mwianra mpoqiavata ni mutukya vahira titaarita mwianra mwia mwaaquvantove timwa kyetama mwia kyuqema mwatevarave, turave.

¹⁴ Mwitaa tuvaro mwia mwaaquvanto vuvata mwia aakyooqaa ntaqikyuhua mwia taqeta tiqata, Mwaa mwia mwaaquvanto nriho. Nrivaqum mwia ru kyaararo mwia aakyovanto tirini vahiarive, turave.

¹⁵ Mwitaa timwa kyeta mwihua aakyoqitaita mwia vara mwaati mwaaqani kyeta ru kyorave, tiro. Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua kya-para hiro tiqaro, Mwihua mwitaa hurara tiro, aakyo qova nai mwaaqu rukyera kyaara nataave hiananrove?

16 Aakyo qova nri ntero aakyoqaa ntaqikiyi vaisihua ru taiqa kyero mpohuarama ni utaqa ntaqikiyi mataate qiananrove, tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata nraakye qora mwiqi ntuvaantuama vita varuhua qaqa tita, Hiam mwiva mwitaa hiananrove, tuvaro

17 Iesusiva mwihua taqero mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwaa quava Kotira mpukuqi qara ntumwa tova nanreve tiho? Mwi quara okyara ni timwa mpivaqe riaankye. Mwitaama tiho:

Ori nraamwu hoqeqaro ori mpo, hia kyuqe hirave timwa kyero qaqira kyaiva, mwi oriva puhaqama viho, turave. *(Ihi 118:22)*

18 Ori mwiaqaa tuto ntuaninra toqa ntupepaama pataqia pataqama kyaananrove. Mwi oriva vaisi mpoqaa tumu ntirera, vaisi mwia rukyero mumuni utu kyaananrove, tiro.

19 Mwitaa tuvata mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronranramwuvantovata, mwihua tiqata, Mwiva mwi quara tiriqaa ntumwa kyero tiho, timwa kyeta Iesusira mwiqi tu varaare tuvata nraakye qora airivanto varuvata mwihuara aatu hita hia mwia tu varora.

*Taakisiqa hirara Iesusira kyapara hura
(Matiu 22:15-22; Maaki 12:13-17)*

20 Mwihua nraakye qora nraatu aatu hiqata hia Iesusira tuvararaitita, qatinasaita mwia aitutuhi variqata vaisi mponramwu siteta tiqata, Nkye qumina vaisi nraantantamwa kyeta uro variqata mwia qua riemwaqita vivaro mwiva api qua

tirata nrumu tirivata hunta kyaivaqe uro kamaira nronra vaisi timwa mwianranro mwiva nrumu Iesusira tu varaarive, tita.

²¹ Mwitaa tuvata vaisi mwinramwuhua uro Iesusirara mwitaama tita, Mwaanra ti variarao, tire taqaurara e nraakye qora ntapihi kyeqara qua mwakyaakya timwa nyi variaravave. E nronra vaisiaravata, pata vaisiaravata, kuaa qarama kyera nraahu qua qiaravave. E vaisivanto Kotira aanraqaa virara ntapihi kyera timwa nyi variaro.

²² E mwaa quara tiri timwa timwinraqe ri-aare. Tire Kotira qua rieqata qiove tire Romeni mwihua nronra vunyaa vaisi Sisaara taakisi mwiananrave? tita.

²³ Mwitaa tuvaro mwiva api qua qiarive tita tu quara Iesusiva ntapihi kyero, mwiva mwihuara tiqaro,

²⁴ Munima mpoqia vara kyaivaqe taqaankye, tiro. Tuvata mwihua munima mporu vara kyovaro taqero tiqaro, Munima mwiaqaa tara virivata tara nrutuvatave vaiho? tiro. Tuvata mwihua tiqata, Sisaarave, tura.

²⁵ Tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwianra rieqatama nkye Sisaava hianinra nai mwiate. Nkye Kotiva hianinra nai mwiate, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua Iesusiva nraakye qora suqaa api qua tiraqe mwia tuvaraare tita taqovarovata mwiva hia api qua tuvata mwihua Iesusiva qua tura rieta qikye tita, Mwiva tiri quavata nraatara kyero kyufe quama tiho, timwa kyeta mwihua kyauqu ntukikinraqata kyeta tirema varura.

*Saitiusi vaisinramwuvanto qutu vita qaiqaa qati sivrara Iesusira kyapara hura
(Matiu 22:23-33; Maaki 12:18-27)*

²⁷ Vaisi mponramwu Saitiusi vaisinramwuvanto tiqata, Vaisivanto qutu viro ekyarama taiqa viro hiama qaiqaa siquanarove, ti varuhua uro Iesusira kyapara hita tiqata,

²⁸ Mwaanra ti variara vaisio, tiri haivaqava Mosesiva mwaanra qua tiri timwa timwiqanro mwitaama qua vatorave. Vaisi mpovanto hia nraaqiara mwataraitiro, qutu viraro mwia qatavantove mwia vakyaavave mwia nraata varatero nraaqiara mwata kyero nai qora mwaatana vataarive, turave.

²⁹ Tire qiananra riaante. Haaru qate vakye 7 nramwu varurave. Mwinramwuhua sakyaava nraakye varatero hia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro

³⁰ mwia nanaava mwia nraata varatero mwivavata hia nraaqiara mwataraitiro, qati qutu vurave.

³¹ Mwiva qutu vuvaro mwia nanaava nraakye mwia varatero mwivavata hia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro mwiaqaataita hini mwihuavata mwitaamaqi vita uro ekyaa qutu vurave.

³² Mwihua ekyaa qutu vuvaro nraakye mwivavata nraakiara variqi viro qutu vurave.

³³ Nraakiara nraakye qoravanto qaiqaa qati sivita vari entaraqaa mwi nraakyeva tara nraatave variananrove? Mwiva qati varu entara qoraisi 7 nramwu varatorave, tita.

³⁴ Saitiusi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro,

Mate mwaama mwatani varia nraakye qorahua nai vare nai vare hiavo.

³⁵ Nraakiara Kotiva taqairata nyaamwuni virara qioqa ihua mwihua qati vara sivuma kyairata mwihua mwini uro qati variqi viqata hiamana nraata vaati varevarave.

³⁶ Mwihua nyaamwunyaahua votima kyeta variqata hia qaiqaa qutu vivarave. Kotiva mwihua nkyiari quntamwa teraqitairo qati vara qaiqaa sivuma kyaaninranra tita, mwihua Kotira nraaqiarama varivarave.

³⁷ Vaisivanto qutu viro qaiqaa qati siquaninranra nkyi haivaqava Mosesiva mwi quara qara ntumwa torave. Kotiva qia ite varu kyatariraqitairo Mosesirara qua tu entara Mosesiva Kotirara mwitaama kyero qara ntumwa tero tiqaro, Kotiva Evarahaamunraqaavata, Aisaakiraqaavata, Iaikopuraqaavata, ntaqikyivi varivave, turave.

³⁸ Qio riaate, ekyaa enta variva, Kotiva hia qutu viro taiqavi inraikyaraqaa ntaqikyivi varivama varirave. Mwiva qati variqi vi inraikyaraqaa ntaqikyivi varivama varirave. Vaisivanto qutu viharo Kotiva qati variahuqaa ntaqikyintema kyero mwiva mwanraquraqaa ntaqikyivi varirave, tiro.

³⁹ Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra okyara tuhua hinivanto tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, e kyuqe quama nkyiari hiniqama kyera timwa nyianro, tita.

⁴⁰ Mwihua aatu hiqata hia qaiqaavata Iesusira kyapara hiare timwa kye mwitaa tura.

*Iesusiva Mesaiaara mwihua kyapara hura
(Matiu 22:41-46; Maaki 12:35-37)*

41 Iesusiva mwihua kyaparama nyateqaro mwitaama tiro: Mpo hia vaisihua tiqata, Kotiva titaariva Mesaiaavanto Ntevitiva mwatataaninra mwi naaquntaraqaanaavama variananrove, ti variarave. Nanraqamave mwihua mwitaa ti variavo?

42 Ntevitiva nai qara ntumwa to mpukuraqi nai tiqaro,

Kotiva ni nronra vaisiara tiqaro,
E nritarera ni kyauqu kyaatutani
mwatakyaa vira variraqe

43 nte i nramwutaahua nraatara kye ru taiqa kyaarira

e mwihuaqaa kyuqu ntamwa taante, turave. *(Ihi 110:1)*

44 Ntevitiva haaru mwitaama kyero qara ntumwa torave. Ntevitiva Mesaiaavanto qovara hianianranra tiqaro, Ni nronra vaisive, turave. Ntevitiva mwitaa turara tiro, nataama kyerove Mesaiaavanto Ntevitira nraisi variananrove? tiro.

Mwaanra okyara tu vaisihua qora kyaiqara rauriqata variate tura

(Matiu 23:1-36; Maaki 12:38-40; Ruku 11:37-54)

45 Iesusiva mwihua kyaparama nyatovata nraakye qora mwiqi varuhua mwia qua rie varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro,

46 Mwaanra okyara ti varia vaisihuara rauriqata variate. Nraakye qoravanto mwihua taqeta qua mwanteqata qamwataate tita, mwihua tavuna mpuahaa kyuqera rupa vareta

maaketiqi nraakye qora suqaa nraahu nrohi variarave. Mwihua mwaanra nraamwuqi vera nteta tainta uaqia hiraqa egeta kyuqeraqaa nraahu mwatakyaa vita variarave. Mwihua omwata nraanraqaa variqata mwihuara nronra vaisive qiate tita, vaisi nrutu vaihua variaraqaa mwihua-vata mwatakyaa vita variarave.

⁴⁷ Mwihua tetoqa nraakye nraamwuvata, mpo inraikya mpo inraikyavata, mpuara vareta tiqata, Mpohua tiri uaqia hi kyaiqara taqeta tiriara uaqia hia vaisihuave tivo, tita, mwihua nraakye qora suqaa Kotirara mpuahaama kyeta aakya nte variarave. Qikye, mwia kyaara mwihuaqaa nronraqama kyero qua vahiananrove, tiro. Iesusiva turama.

21

Vehi nraakyevanto munima pataqia Kotirani taquqi kyora

(Maaki 12:41-44)

¹ Iesusiva Kotira nraamwuqi variqaro taqovata airi inraikya vato vaisihua nri nteta Kotira kyaiqara rieqatama munima nronraqama kye taquqi mwaati kye varura.

² Iesusiva taqe varuvaro tetoqa nraakye hia mpo inraikyavata vatova vehi nraakyevanto nri ntero mwivavata taquqi munima uapaara taararu mwaati kyora.

³ Mwiqi mwaati kyovaro Iesusiva tiqaro, Taqaate. Vehi tetoqa nraakyevanto kyai munimava ekyaa inraikya vataahua kyaa munimanravata nraatara kyaiho.

⁴ Airi inraikya vate variahua mwihua nkyiari munima hini nraahu taquqi mwaati kyaavo. Mwi nraakyeve vehi variqaro nai vatai munimanra ekyaa kyaiharo hia kyaravata vara nraanriva vaiho, tiro. Iesusiva turama.

Kotira nraamwu ntuarakuraakurama kye taiqa kyerara tura

(Matiu 24:1-2; Maaki 13:1-2)

⁵ Vaisi mponramwuvanto Kotira nraamwuanra tiqata, Nraamwu kyuqera mwia taqaate. Nraakye qoravanto Kotirara riegata munima kyaavata ori kyuqera vara kyeta nraamwu kyuqera hoqa taarave, tita.

⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mate nraamwu mwaa taqe variarave. Nraakiara ori nai mwoqaqa nai mwoqaqaa taaqau kye vataava hia mwitaama vahiananrove. Nraamwu mwaa ntuarakuraakurama kyeta kyaivaro hia ori mpoqiantovata nai mwoqaqa nai mwoqaqaa vahiananrove, tiro.

Muaanra airivanto qovara hianinranra tura

(Matiu 24:3-14; Maaki 13:3-13)

⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwaanra ti variarao, taireve mwitaa hiananrove? Nanra inraikyavanto qovara hirage tire mwiaqaa vitama kye taqetave mwi entava nrianriva qaumato vaiho qiananrave? Tiri timwa timwinrage riaare, tita.

⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpovanto mwi quara nkyi api timwa nyiankyo tita rauqata variate. Nraakiara vaisi airivanto nrinte ni nutu nteta tiqata, Kotiva ni titaihana nruva,

n-te mwaa mwivama varuqo. Qio mwi entava nri ntaiho, tivarave. Mwihua mwitaa tivata hia mwihua sataqita quate.

⁹ Nkye variqata riaivaro mpo mwatanaava mpo mwatanaanravata ntaqirata nkye hia aatu hiate. Kamaniva nai henanra mpovatama kyero ntaquqiro virata nkye hia aatu hiate. Mwi in-raikyava nraante qovara hiananrove. Mwitaa mwitaa hirata hia ekyara enta nri ntaiho qiate, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva qaiqaa-vata timwa nyinro tiqaro, Mpo mwatanaava mpo mwatanaanravatama kyero ntaquananrove. Vunyaa vaisi mpovanto vunyaa vaisi mpovatama kyero ntaquananrove.

¹¹ Nraakiara ekyaa mwata vahiarintema nron-raqama kyero mwatura tuananrove. Kyaravanto hia vahirata aara nte entava mpoqi mpoqi vahiananrove. Nyiqa quari entava vahiananrove. Nyaamwuqi nraatuqa taani inraikyara mpo in-raikya mpo inraikya taqeta tiqata, Qikye, mwaa nanra inraikyave taqauro, tivarave.

¹² Qakyo mwi inraikyava mwi inraikyava qovara hirata nkyi nraante ntavaaqavu kyeta uaqiama nyatevarave. Mwihua nkyi sitaqita uro mwaanra nraamwuqi nkyi ko timwa kyeta nkyi karavuqi sitaqita uro kyevarave. Nkye ni kyaiqa vare varivatara tita, nkyi ntavaaqavugita uro nronra vaisi vunyaahua suqaa kyevarave.

¹³ Nkyi sitaqita uro kyera mwi entara nkye ni qua mwihua timwa nyiva nkyiara kyuqe entama vahiananrove.

14 Mwihua nkyi ko tirera hivata hia nkye nkyeta nraato tu kyeta mwi quara mwi quara tirerave qiate.

15 Nte mwi entara nkyi kyaahaqa hiarita nkye kyuqe qua kepukya qua tivarave. Nkye mwitaa tivata nkyi uaqiama nyatehua hia nkyi qua qio nraatara kyevarave.

16 Nraakiara nkyiqa qua vataate tita, nkyi nyohua sohuave, nkyi sata sakyaahuave, nkyi kuaa nraanrevantove, nkyi totivantove, mwihuama nkyi qovarama kyaivata nkyi ntavaaqavu kye sitevarave. Nkyi ntavaaqavu kyeta nkyi mponramwu ru kyevarave.

17 Ekyaahua nkyiara Iesusira nraaqiarave tiqatama mwia kyaara mwihua hia nkyiara mwutukya vahirata varivarave.

18 Mwihua mwitaa hivata nkye hia aatu hiate. Nkye qioma varivarave. Hia nkyi qiata kyaahi kuaiqiavantovata raupiri hiananrove.

19 Nkye kepukyaqama kyeta varivera, nkye ekyaa enta qioma qati variqi vivarave, tiro.

Ierusalemi ntamwa kyaivaro taiqa quani entarara tura

(Matiu 24:15-21; Maaki 13:14-19)

20 Mwitaa timwa kyeru Iesusiva tiqaro, Nkye mpo enta taqaivata ntaqi vaisihua Ierusalemi mwatukya vara ututuma taivatama nkye mwitaama qiate, Ierusalemi ntamwa kyaivaro taiqaari entava nrintaiho, qiate.

21 Mwi entara Iutiaani varihua aatu ntuqema kye hiantamwa teta verara ora tatari taaqini

quate. Mwi entara Ierusaremiqi varihua mwiqitai sivita hiante aatu ntuqema kyeta verara taaqigaara quate. Mwi entara Ierusaremi mwia tokya vaikya varihua mwatukya mwiqi hia quate.

²² Mwi entara Ierusaremini varihua nkyiari uaqia hi kyaiqara utira kyaara Kotiva mwihua ruananrove. Haaru Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahiarive tiro, mwi entara mwi inraikyava qovara hiananrove.

²³ Mwi entara nraaqiara tuaqa hitave, nraamwa nyi vari nraakyehuara po tuqo. Mwi entara mwihuara hia kyuqe enta vahiananrove. Mwi entara mwaa mwataraqaa varihua tiqata, Qio matema raupirima quanarave, tivarave. Mwi entara Kotira raraqa tairaro mwaa mwatanaahua ntuqutuananrove.

²⁴ Mwi entara mpo mwatanaahua nri nteta paipa mpuahaagotaita mwaa mwatanaahua mponramwu rukyeta hini mwihua ntavaaqavu vareta mpo mwata mpo mwatani uro kyevarave. Mwi mwatanaahua hia Kotira qua riehua Ierusaremiqi nrohiqata mwi mwatukyara ntamwa ntautiqaatiqama kyevarave. Mwihua Ierusaremini variqi vivaro Kotiva qiove timwa taari entava taiqa virata vivarave.

Iesusiva nai qaiqaa tumuaninranra tura

(Matiu 24:29-31; Maaki 13:24-27)

²⁵ Nraakiara nyaamwuqi huariqaave, toraqaave, qovoraqaave, vitama kye taqetama nraakye qoravanto tiqata, Qikye, po, nanra inraikyavanto qovarama virera uti variharove

mwitaa iho? tivarave. Nraakiara vevara kyaarera nramanri nronravanto nronraqama kyero nteqaro taku takaa hi varirata mpo mwatanaa mpo mwatanaahua kyuqu kyauqu ntirata aatu hiqata varivarave.

²⁶ Nraakiara nyaamwuqi vahiyari inraikyava apiqama kyero vahiqaro qakya qakya hi varirata nraakye qoravanto mwia taqeta mpo inraikyavanto qovara hianinra vekya variqata nataave hiananrove timwa kyeta nraatuqa tero vuqitairo nrivu nrivu hirata tumu ntivarave.

²⁷ Mwitaa hi varirata mwihua taqe varivaqena nte mwatani mwatatai nraaqiarava nyaamwusaina tonamwuqi tumi variarita ni taqevavave. Nte mwunruqama taari inraikyava mpoqama kyero itero takyuqi variraqe nte kepukyavanto tumuaninrave.

²⁸ Nraakiara mwi inraikyava mwi inraikyava mwitaama kye tohara tairata nkye mwaamwianrama vita qiata tuaahera kyeta vateqata tiri kyahaqa hiariva qio vainima vaiho qiate, tiro.

*Iesusiva fikiqa ntumwa kyero tura
(Matiu 24:32-35; Maaki 13:28-31)*

²⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kyatari qaampuakya tamwa voti hiaravata mpo kyatararavata riaate.

³⁰ Nkye taqaivaro mwiva mwunri ntairata nkye mwiaqaa vitama kye taqeta tiqata, Huari nronraqama kyero itaari entava qaumaqa iho, tivarave.

³¹ Mwia votima kyeta nkye taqaivaro mpo inraikya mpo inraikyavanto qovara hirata nkye

mwiaqaa vitama kye taqeta tiqata, Kotiva tiriqaa ntaqikiyari entava qaumatoma vaiho, qiate.

³² Nte qutaama tuqo, Mwaa mwataraqaa varihua hia taiqa vivaro mwi inraikyara mwi inraikyarara tuva qovara hiananrove.

³³ Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro ni quavanto qati nraahu vahiqiro quananrove.

Nkye rauriqata variate tura

³⁴ Nkye rauriqata variate. Nkye kyara airi nreta uera nramanri nreqata mwata mwaaqaanaa inraikyara nronraqama kyeta riemwaqita vivorave. Nkye mwitaamaqita vivaro mwi entava nrihanrama nyatero nri ntairata nkye hia terama teta varivorave.

³⁵ Mwi entava mwaanra tita taintema kyero ekyaa mwata mwaaqa varihuaqa qovara hiananrove.

³⁶ Nkye rauru kyeqa variqi viqatama Kotirara aakyara ntaivaro mwiva nkyi kepukyaqama nyatairata nkye nraakiara nrhani inraikyara nraatara kyetama ni mwatani mwatatai nraaqiarara vuqaa qio sivita varivarave, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo entanramwu variqaro Kotira nraamwuqi ihera nraakye qora mwakyaakya timwa nyiqanro entaqi uro Oripi taaqiqaa vaitata hura.

³⁸ Mwiva mwitaamaqiro vuvata nraakye qoravanto nai vaaota toqaqi nrumu Kotira nraamwuqi variqata Iesusira qua riora.

22

Mwihua Iesusira ru kyarerata uti varura
 (Matu 26:1-5, 14-16; Maaki 14:1-2, 10-11; Ioni 11:45-53)

¹ Hia kyoto mperetirara nro entara mwia nrutu veyahu nyato entarave tuva nri ntovata

² Kotira kyaiqa vare varuhua nronranramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, tiqata, Tire gumina Iesusira ru kyaarata nraakye qoravanto tiriara tivorave. Nataama kyetave tire mwia ru kyaananrave? tita.

³ Mwitaa ti varuvaro Iutaasi Isikeriotiva, mwiva Iesusira nraaqiara 12 nramwuqitairo varuvaro Saataaniva mwia mwutukyaqi viqetero kyaahaqa huvaro

⁴ Iutaasiva siviro Iesusira qovarama kyarero uti variqaro Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronra vaisivata, Kotira nraamwuqaa ntaqikyi varu pipohuavata, mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte mwitaa mwitaa hiaritama nkye Iesusira ntavaaqavu kyaate, tiro.

⁵ Mwitaa tuvata mwihua qamwata kyeta tiqata, Tire i munimave mwiananrave? tuvaro Iutaasiva eo timwa kyero

⁶ mwiaqaatairo variro tiqaro, Kyai nte taqaarita hia airi nraakye qoravanto mwivavata varivagena mwi entara nte mwia uqeta kyena qovarama kyaankye, tiro.

Iesusiva tuvata veyahu nyato kyarara tera hura
 (Matu 26:17-25; Maaki 14:12-21; Ioni 13:21-30)

⁷ Iutaasiva mwitaa timwa kyero varuvaro hia kyoto mperetira nro entava nri ntovaro (mwi entaraqaa haaru nyaamwunyaava hia mwihua haivaqahua ru kyaraitiro,) mwihua vekyahu nyatero (nritarero uro Isipi nraaqiara ru kyo) entarara rieqatama mwi mwatanaahua sipisipi nraati rukye entava nri ntoro.

⁸ Nri ntovaro Iesusiva Pitaakya Ionikya sitero tiqaro, Nkyetana uro vekyahu nyato kyarara terama taivaqe tire nraanre, tuvata

⁹ mwitanahua mwia kyapara hita tiqata, Taraqive mwi kyarara terama taananrave? tuvaro

¹⁰ Iesusiva tiqaro, Qio mwaini riaate. Nkyetana mwatukyaqi uro nteta vivaro vaisi mpovanto nramanri taqu kyaqa kyero varero aanraqaa nrianriva nrumu nkyitana qintorama kyairata nkyetana mwia vataqita vivaro mwiva nai nraamwuqi viqetairata nkyetanavata mwiqi vera nteta

¹¹ nraamwu qorara mwitaama qiate, Mwaanra ti vari vaisiva iara tiqaro, Taraqive nte ntena nraaqiara kyapata vekyahu nyato kyarara nraanrave? tiho, qiate.

¹² Nkyetana mwitaa tivaro mwiva nraamwu nronra mpo mwaanrini mwoqaqa vahira nkyitana nyaamwu tairata nkye mwiqima kyara terama taate, tiro.

¹³ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua vuhua uro taqovaro ekjaa inraikyavanto Iesusiva tunte tuntema kyero vahuvata mwitanahua vekyahu nyato kyarara terama tora.

Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata kyara nronra

(Matiu 26:26-30; Maaki 14:22-26; 1 Korinti 11:23-25)

¹⁴ Mwitanahua kyara terama tovaro kyara nrenraqaa vahuvaro Iesusiva nai nronraqama kyo vaisinramwuhuavata taintaqaa mwatakyaa viro varura.

¹⁵ Mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Qakyo nte nriqavi inraikyara vararera hiqanama nte mwaa vekyahu nyato kyarara nkyivata variqana nraaninranra vuni nronraqama kye rieqana varura mwia mate nkyivata nranrenrave.

¹⁶ Mwaa entaraqaataina hia qaiqaa vekyahu nyato kyarara nraaninrave. Nraakiara ekyya Kotiva ntaqikiyari inraikyava qovarama virata nkye ntapihivaqe nte mwi entaraqaa qaiqaa nraaninrave, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva uaini kaapu vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero tiqaro, Mwaa kaapura vara kyeta nkye ekyaahua mwiqitai nraate.

¹⁸ Mate mwaa entaraqaataina nte hia uaini nraanriva qati variqina quariro nraakiara Kotiva ntaqikiyari entava nri ntairaqena nranrenrave, tiro.

¹⁹ Mwitaa timwa kyero mwiva mpereti vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Mwaa ni mamantama iho. Nte nkyiara rieqanama mwia nkyi nyuqo. Nte mate mwaa utuntema kyeta nkyevata mwitaamaqi viqatama nianra rieqata variate, tiro.

20 Mwihua kyara nramwa kyovaro Iesusiva nramanri kaapuvata vara kyero kuaa qarama kyero nyinro tiqaro, Nkyiara rieqanama nte mwaa nramanrinra rauru nyatauqo. Kotiva nkyivata kuaaqi taaqau vi varirero qaraakya qua vataira mwi quava kepukyaqama quarive tiro, ni nraanrevanto mwi quara kepukyaqama kyaananrove, tiro.

21 Mwitaa timwa kyero Iesusiva tiqaro, Qio taqaate, ni qovarama kyaari vaisiva mwaini variqaro ni vatama kyero kyara nre variho.

22 Ni mwatani mwataai nraaqiarara ni ru ky-erara qio Kotiva nianra mwi aanranraqaa quante tirave. Kotiva qiove tirata ni rukyaate tiro, ni qovarama kyaani vaisirara nte po kye tuqo. Mwiva viro raupirima quanarove, tiro.

23 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nai kyapara hi nai kyapara hita tiqata, Qaqao, nai tavave tiriqitairo mwi kyaigara mwitaama kyero varaanarove? tura.

Tavave tirinramwuqitairo nronravanto varianarove tura

24 Iesusira nraaqiaranramwuvanto varita tiqata, Tavave tirinramwuqitairo nronraqama viro nronra vaisivanto varianarove? timwa kyeqata inronra hi varuvaro

25 Iesusiva tiqaro, Mwaa mwataraqaa variahua vunyaahua nkyiari nraakye qoraqaa ntaqikyiqatama tiqata, Nte nronravanto varurara tita, nkye ni qua rieta nkye nianra vaisi kyugerave qiate, qiarave.

26 Nkye hia mwihua nraantantaate. Nkyiqitairo mpovanto vaisi nronra varirero hiariva,

mwiva uapaa vaisi nraantantamwa kyero var-
iananrove. Nkyiqitairo mpovanto henahuaqa
ntaqikyirero hiariva, mwiva nai hena vaisin-
ramwuni kyaiqa vara nyataarive.

²⁷ Tava nronra vaisi varirave? Vaisivanto
mwatakyaa viro variqaro kyara nre variva,
mwivave nronra vaisi variho? Mwia kyaiqa
vaisivanto kyara varaqiro nrumu mwi variva,
mwivave nronra vaisi variho? Qio, vaisivanto
mwatakyaa viro variqaro kyara nre variva,
mwivama nronra vaisi variho. Qio nte nkyi kyap-
ata variqana hia nte nkyiara kyaiqa vara mataate
tiraitina, nte nkyi kyaiqa vara nyatauvave, tiro.

²⁸ Vaisi mpo hiahuave mpo inraikyavantove
ni uaqiama matarera utuavata nkye ni vatama
kyeta variqi vi variarave.

²⁹ Ni kova ni nronraqama kyaihana nte
nraakye qoraqaa ntaqikyiqina virerave. Nte
ntena kora nraantantamwa kyena nkyivata
nronraqama kyaarita

³⁰ nkye nraakiara ni mwatukyaqi variqata ni-
vatama kye kyaravata nramanrivata nramwaqi
viqatama taintaqaa mwatakyaa vi variqata nkye
Isareri nraakye qora 12 okyara mwihuaqaa
ntaqikyivarave, tiro.

Iesusiva Pitaarara tura

(Matiu 26:31-35; Maaki 14:27-31; Ioni 13:36-38)

³¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero Pitaarara
tiqaro, Saimonio, Saimonio, riaante. Saataaniva
nkyi mwataarama kye nkyi ntainra kyaankye
tiharo Kotiva qio mwitaa hiante tirave.

³² Nte Kotirara aakyara nteqanama iara mwia
kyaahaqa hiraro mwiva iara kepukyaqama kyero

riemwaqiro quarive turave. Nraakiara qaiqaa nianra riemwaqira viqarama ena qata vakyaa kepukyaqama nyataante, tiro.

³³ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Qaqao, nronrao, nte ivatama kyena karavuqi vina ivatama kyena qutu quaninranra terama varuqo, tiro.

³⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva timwa mwinro tiqaro, Pitaao, nte i timwa mwianinra riaante. E taarampo nani nianra hia mwia taqaurave tiraro kokoraaravanto nruqua qiananrove, tiro.

³⁵ Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Tauraqama kyena nte nkyi sitauqata nkye munimavata, tuavata, kyuqu nraamwu hiravata, hia vararaitita, qati vurave. Nkye mwi entara mpo inraikyara aara ntorave iho? tuvata mwihua, Hiave, tita.

³⁶ Hiave tuvaro Iesusiva tiqaro, Mate mwaa tavave tua vataariva qioma tuavata varero quanrove. Hia paipa mpuahaa vataariva nai tuavaaqago paipa kyoqaama kyero varaarive.

³⁷ Nte timwa nyianinra riaate. Haaru nianra qara ntumwa to quava mwivauma vahiananrove. Nianra mwitaama tiro: Nraakye qoravanto mwianra uaqia hi kyaiqara uti varivave turave. Mwi quara haaru qara ntumwa tova mwivauma vahiananrove, tiro.

³⁸ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto tiqata, Nronrao, mwaini taqaante. Paipa mpuahaa taaratanama vatauro, tuvaro Iesusiva qiove tiro.

Iesusiva uro Oripa taaqaa variqaro Kotirara aakyara ntera

(Matuu 26:36-46; Maaki 14:32-42)

³⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nraamwuqitairo veva ntero nai nraaqiaranramwu kyapata Oripa taaqaa nai vi varuraqaa qaiqaa viro.

⁴⁰ Mwini uro ntero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nkye Saataaninra qua rieqata uaqia hi kyaiqara utuarorave tita, Kotirara aakyara nteqata variate, tiro.

⁴¹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwihua mwini kyero pataqia vututo viro uro tori kyauru raviro Kotirara aakyara ntero tiqaro,

⁴² Ko, nte nriqa quani nramanrinra nraaninra voti hira e qatinani vara kyaante. Qio hia ni kyakya hira vataqira quante. Ena kyakya hira vataqira quante, tiro.

⁴³ Mwitaa tuvaro nyaamwunyaava tumu ntero Iesusira kepukyaqama mwatovaro

⁴⁴ Iesusiva varuvaro mwia mwutukyavanto anoma kyero uaqia huvaro Iesusiva kepukyaqama kyero aakyara ntamwaqiro vuvaro Iesusiraqaatairo toqaamwuvanto nraanre votima kyero mwataqi tumu ntura.

⁴⁵ Qio Iesusiva Kotirara aakyara ntamwa taiqa kyero siviro nrumu ntantero uro nai nraaqiaranramwu taqovata mwihua mwutukyavanto uaqia huvata vaite varura.

⁴⁶ Iesusiva mwihuara tiqaro, Nkye nanraqa-mave vaite variavo? Sivita Kotirara aakyara tivaro mwiva nkyi kyaahaqa hirata hia uaqia hi kyaiqara utuate, tiro.

Iesusira ntavaaqavu kyora

(Matiu 26:47-56; Maaki 14:43-50; Ioni 18:3-11)

⁴⁷ Iesusiva mwini variqaro qati nraahu qua ti varuvata airi vaisivanto nri ntoro. Iesusira nraaqiara 12 nramwuqitairo Iutaasiva airi vaisi sita varero mwiva nraante mwihua suni nruva Iesusiva varunani nri ntero Iesusira mota kyarero uti varuvaro

⁴⁸ Iesusiva tiqaro, Iutaasio, qio e mwitaama kyera ni motenanra mwiaqove ni mwatani mwatatai nraaqiarara nramwutaahua suqaa qo-varama kyenanrave? tiro.

⁴⁹ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaran-ramwu mwiaavata varuhua taqovata mwihua Iesusira ntavaaqavu kyarerata uti varuvata mwinramwuhua Iesusirara tiqata, Nronrao, tire qiove paipaqa mwihua teqa kyaananrave? tita.

⁵⁰ Mwitaa timwa kyeta varuvaro mwinramwuhuaqitairo mpovanto Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua vunyaa vaisi kyaiqa vaisi mpo kyaatutanyaa nraato teqa kyovaro tumu ntura.

⁵¹ Tumu ntuvoro Iesusiva qaqaqo hia qaiqaavata mwitaa hiate tiro. Mwitaa timwa kyero mwi vaisira nraatoqa nai kyauquqo vatovaro qaiqaa naitarama vahura.

⁵² Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvata, Kotira nraamwuqaa ntaqikiyi varu pipohuavata, nronra vaisi mponramwuvata, mwihua Iesusira ntavaaqavu kyarera nruhuara Iesusiva tiqaro, Nkye kamaninravata ntaqi vaisira ntavaaqavu

kyareratave paipavata kyaamwuvata vareta nriavo?

⁵³ Nte nkyivata mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi variqi vi varuqata nkye hia ni ntavaaqavu kyaarave. Qio mate mwaa entava nkyinima vaiho. Mate enta hi inraikyava kepukyaqama kyero ntaqiky variho, tiro.

Pitaava Iesusira hia taqaurave tura

(Matiu 26:57-58, 69-75; Maaki 14:53-54, 66-72; Ioni 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwia ntavaaqavu kyeta vitaqita uro Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisi nraamwuqi kyovaro Pitaava nyianrasata viqaro mwihua sataqiro vuva uro taqovata

⁵⁵ mwatukya utasata qia quara teta varuvaro Pitaavavata mwihua kyapata qia taare varura.

⁵⁶ Mwiaqaa varuvaro kyaiqa nraakye mpovanto taqovaro Pitaava qia taare varuvaro mwiva mwia aitutuma kyero taqero tiqaro, Mwaavavata Iesusikyantiri varivave, tuvaro

⁵⁷ Pitaava qaqao tiro, Mwaa nraakye vao, nte hia mwia taqaurave, tiro.

⁵⁸ Mwitaa timwa kyero mwini variqiro vuvaro qaiqaa vaisi mpovanto Pitaara taqero tiqaro, Evata mwia nraaqiaravanto variaro, tiro. Tuvaro Pitaava tiqaro, Mwaa vaisivao, hia nte mwivave, tiro.

⁵⁹ Timwa kyero hia mpuahaama varuvaro vaisi mpovanto qaiqaa kepukyaqama kyero tiqaro, Mwi vaisiva Karirinyaa vaisivantora tiro, mwikyantiri varivave, tiro.

⁶⁰ Tuvaro Pitaava qaqaŋo tiro, Mwaa vaisivao, e qiana quara nte hia ntapihi kyauqo, tiro. Mwitaa ti varuvaro qamwanrama kyero kokoraaravanto nruqua tura.

⁶¹ Nruqua tuvaro nronravanto tuqasaa viro Pitaara vuqi taqovaro vaakya nronravanto Pitaarara tu quava mwia vu nraatoqi ntura. Vuni nronravanto tiqaro, E taarampo nani nianra mwia hia taqaurave tiraroma kokoraaravanto nruqua qiananrove, tura.

⁶² Mwi quava Pitaara nraatoqi ntumwa vuvaro mwiva ntapihi kyero riero mwiaqaatairo mwaqani mwaati ntovaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro nronraqama kyero ntatero.

Iesusira uaqiama mwatora

(Matiu 26:67-68; Maaki 14:65)

⁶³ Mwitaa huvata Iesusira ntavaaqavu vaisihua Iesusirara raima mwateta Iesusira ntutuqiata

⁶⁴ Iesusiva hia taqaarive tita, mwihua tavuna vara kyeta vuvata qiatavata ruperteta Iesusira ntutuqiata mwia kyapara hita tiqata, Poropeti vaisi maavao, tavave i riho? Hia taqaraitira, tiraqeta riaare, timwa kyeta

⁶⁵ mwihua uaqia hu quara mpo qua mpo qua timwa mwate varura.

Kaanasori suqaa uro kyora

(Matiu 26:59-66; Maaki 14:55-64; Ioni 18:19-24)

⁶⁶ Mwitamaqita vuvaro qaatata vuvata Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronranramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, mwihua ntuvaantuama vita Iesusira vita vareta nkyiari kaanasori varunani uro kyovata

⁶⁷ mwihua tiqata, Qutaaqama kyerave e Mesa-iaavanto Kotiva titai vaisiva variaro? Tiri timwa timwinraqe riaare, tita. Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte nkyi timwa nyianrita nkye hia ni quara qutaave tivarave.

⁶⁸ Nte nkyi kyapara hiarita nkye hia mpo qua ni timwa mpivarave.

⁶⁹ Qio mwaa entaraqaataina nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana Kotiva kepukyavanto varinani uro mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa vina varirerave, tiro.

⁷⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qio mwitaa hirera e Kotira mwaaquvantove variaro? tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye qiara nte mwaa mwivave, tiro.

⁷¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qumina mwiaqaa qua vatehua nyaanraanronrave. Qaqira kyaare. Mwiama nai nroqitairo uaqia hi quara tihata riauro, tita. Tura.

23

Pairaativa hunani Iesusira vitaqita uro kyora (Matiu 27:1-2, 11-14; Maaki 15:1-5; Ioni 18:28-38)

¹ Mwitaa timwa kyeta ekyaa mwihua sivita Iesusira vita vareta Pairaativa varunani uro kyeta

² Iesusiraqaa qua vateqata mwitaama tita, Tire taqauraro mwaa vaisiva nraakye qora uaqia hi aanranra nyaamwuteqaro mwihuara hia nronra vaisi vunyaanra Sisaara taakisi mwiate ti varirave. Mwiva nanrianra nte nronravanto nte

nraakye qoraqaa ntaqikiyariva Mesaiaavanto varuqo ti variho, tita.

³ Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa Iesusira kyapara hiro, Qutaave e Iutaa vunyaa vaisivanto variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, E qiananra nte mwaa mwivama iho, tuvaro

⁴ Pairaativa Kotira kyaiqa varohua mwihua nronranramwuanravata, nraakye qora ntuvaan-tuama vuhuaravata, tiqaro, Nte taqauqaro mwaa vaisiva hia kamaninra qua nteqa kyaiho, tiro.

⁵ Mwitaa tuvata mwihua nronraqama kyeta kepukya qua Iesusiraqa vateta tiqata, Nraakye qoravanto kamaninravata ntaquate tiro, mwiva antua qua timwa nyi varivave. Mwiva tohara kyero vevara Karirisairo mwi quara timwa nyiqiro nrinro mwaini nri ntaiho, tita.

Herotiva hunani uro kyora

⁶ Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa mwi quara riero mwiva tiqaro, Qutaa mwaa vaisiva Karirinyaavave? tiro.

⁷ Mwitaa timwa kyero mwiva ntapihi kyovaro Iesusiva Karirinyaava Herotiva mwi mwatanaahuaqaa ntaqikyunanyaava varuvaro mwiaqaatairo Pairaativa Iesusira titovata Herotiva varunani Iesusira vitaqita uro kyora. Mwi entara Herotiva Ierusaremini uro varura.

⁸ Iesusira Herotiva varunani uro kyovaro Herotiva gamwatero. Herotiva Iesusira kyaiqara rieqaro airi enta mwia taqarero variqaro Iesusiva ni puqaa variqaro nronra kyaiqa varairaqe taqarerave timwa kyero qamwata kyero

⁹ uro Iesusira airi qua kyapara huvaro Iesusiva hia qua mpoqiavata nai timwa mwinraitiro varura.

¹⁰ Kotira kyaiqa vare varuhua nronranramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, mwihua sivita uro kepukyaqama kyeta Iesusiraqaa qua vatovata

¹¹ mwiaqaatai Herotivavata, mwia ntaqu vaisihuavata, Iesusirara raima mwateta tiqata, E nronra vaisi variarava nronra vaisi tavuna utu taante, timwa kyeta tuavaaqa kyuqera utumwate ua qua timwa mwateta titovaro Pairaativa varunani nrumu ntantero vura.

¹² Haaru Herotivavata Pairaativavata nramwutaatanavanto varurama. Mwi entaraqaaataita mwitanahua totiqama vita kyuqema vi nanri-anra nanrianra qamwateqatatana varura.

Iesusira qio ru kyaate tura

(Matiu 27:15-26; Maaki 15:6-15; Ioni 18:39-19:16)

¹³ Pairaativa Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronranramwuvata, nronra vaisi mponramwuvata, qumina nraakye qoravata, nyaanrama ntuvaantuama kyero

¹⁴ mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye mwaa vaisira vitaqita nte hunani nrumu kyeta tiqata, Mwaava nraakye qora uaqia hi aanranra nyaamwute variho, qiarave. Nkye mwitaa qiavana nte nkyi suqa variqana mwi quara avuqavu hiqana taqauqaro mwaa vaisiva hiana nkye uaqia hi kyaiqarara qiara utiho.

¹⁵ Herotivavata mwitaa hiqaro taqero qati titaiharo nte hunani qaiqaa nriho. Riaate. Mwi

vaisiva uaqia hi kyaiqara utuaninravauma tire mwia ru kyaararo qutu quanarove.

¹⁶ Kyaiqe nte qiarita mwia kyaamwuqo ntuqutu kyeta vataivaro qati quarive, tiro.

¹⁷ [Mpo ihi mpo ihi vekyahu nyato entaraqaa Pairaativa nraakye qorara rieqaro karavu vaisi kuaiqia qati huvantu kyovaro mwaatani vura.] Pairaativa Iesusirara kyaamwuqo ntuqutu kye vateta titaivaro qati quarive tuvata

¹⁸ ekyaa ntuvaantuama vuhua qaqaqo tita, Mwia ru kyaante. Tiriara rieqarama Varavaasira huvantu kyairaro mwaatani quarive, tura.

¹⁹ [Varavaasiva kamaninra vatama kyero mwi mwatukyaraqo ntaqura kyaaravata, vaisi ru kyora kyaaravata, karavu rupa kyovaro varuvaro]

²⁰ Pairaativa Iesusira huvantu kyarero uti variqaro qaiqaa nraakye qora kyapara hiro.

²¹ Kyapara huvata mwihua hia mwia qua riaraitita, nronraqama kye aakyara nteta tiqata, Mwia kyatariqaa rutaante. Mwia kyatariqaa rutaante, tita.

²² Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa taarampo nani kyapara hiro tiqaro, Mwaa vaisiva nanra quave nteqa kyaiho? Nanra uaqia hi kyaiqarave utiho? Nte mwia qua avuqavu hiqana taqauqaro hia mwiaqa qua vaiho. Hia tire qumina quaqaara vaisi mpo ru kyaananrave. Kyai nte qiarita mwia kyaamwuqo ntuqutu kye vataivaro qati quarive, tiro.

²³ Mwitaa tuvata mwihua kepukyaqama kyeta aakyara ntamwaqi viqata kyatariqaa rutaante nraahu tita. Mwitaa tiqatama Pairaatira quavata

rukyeta mwihua quavanto nraahu kepukyaqa huvaro

²⁴ Pairaativa mwihua qua nraahu riero qiove tiro.

²⁵ Mwitaa timwa kyero mwihuara riegaro mwiva kamaninravata ntaqura kyaaravata, vaisi ru kyora kyaaravata, karavuqi kyo vaisira huvantu kyero, mwiaqaatairo nraakye qora kyakya hurara riegaro naivanto Iesusira ntaqu vaisihua sita kyero nyinro.

Iesusira kyatariqaa rutora

(Matiu 27:32-44; Maaki 15:21-32; Ioni 19:17-27)

²⁶ Iesusira nyuvata mwihua Iesusira vite viqatama aanraqaa vaisi mpo mwia nrutu Saimoniva mwiva Sairininyaava mwiva tokyasairo mwatukya nronra mwiqiara vuvata mwia qintorama kye vuaviraavira tita mwianra tiqata, Iesusiva qu tai kyatarira vara quqira mwia nraakiara virava uro mwataante, tita.

²⁷ Mwitaa huvata nraakye qora airivanto mwia vataqita vurama. Mwihua utaqitaita nraakye mponramwuvanto Iesusirara ti atura ntiqata ntataqita vuvaro

²⁸ Iesusiva mwihua hunani tuqasaa viro timwa nyinro tiqaro, Ierusaremiqinaa nraakye tuaavo, Hia nianra ntataate. Nkyetaravata nkyeta nraaqiararavata ntataate.

²⁹⁻³⁰ Mpo entanramwu nri ntairata mwi entaraqaa nraakye qoravanto tiqata, Ehaara nraakye hia nraaqiara mwatehuave hia nraaqiara nraamwa nyihuave, qora tatari taaqiara tiqata,

Tiriqaa nteqeta tumu ntumwaqu kyaate, tivarave.

Mwihua pata taaqiara tiqata,

Tiriqaa tumu ntita ntumwaqu kyaate, tivarave.
(Hosaiaa 10:8)

³¹ Nte kyatari karaaha votima kyena varuqata mwihua mwitaama kyeqata ni uaqiama mate variavo. Nkye kyatari aahara votima kyeta variavata po, nraakiara mwihua nkyi nataa nataama kyetave nkyi uaqiama nyatevarave, tiro.

³² Mwitaa tuvata mwihua karavu vaisi taaratanavata Iesusiravata rirerata siteta vurama.

³³ Mwihua vuhua gumina mwatukya mwi mwatukyara nrtutu Qiata Mwukyaarive tu mwatukyaraqaa uro nteta Iesusira kyatariqaa ninriqotai ruteta mwata quvu kyeta mwiqi mwaamwi utaqaa rateta hini hini uaqia hu vaisihua mwitana rutora.

³⁴ Rutovaro Iesusiva Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, hia mwihua uaqia hi kyaiqara utuarara riaante. Mwihua mwitaa hiqata hia mwia utuara mwia okyara ntapihavo, tiro. Mwitaa tuvata mwihua kaati ruantema kye ori tuto kyeqata Iesusira tuavaaqa ntainra kyeta varora.

³⁵ Mwia tuavaaqa ntainra kyeta varovata gumina nraakye qora mwini sivita variqa tage varuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto Iesusirara raima mwateta tiqata, Mwiva airi vaisi kyaahaqa hi varivave. Kotiva mwia titaiharo mwiva Mesaiaavanto varirera, mwiva qioma nai kyaahaqa hiananrove, tita.

³⁶ Mwihua mwitaa tuvata ntaqu vaisihuavata Iesusirara raima mwateta uro uaini uka vura mwita nraante timwa kyeta mwianra tiqata,

³⁷ E qutaa Iutaaga ntaqikyirava hirera, e ena kyaahaqa hianta, tura.

³⁸ Mwihua qua mpo Iesusira qiatani kyatariqaa gara ntumwa kyeta vatova mwitaama tiro:

MWAA VAISIVA IUTAA VUNYAA VAISIVE, tura.

³⁹ Uaqia hu vaisiva mpovanto hini rutova mwivavata Iesusirara qora qua tiro tiqaro, Qutaave e Mesaiaavanto variaro? Qio mwitaa hirera, enavata tiritanavata kyaahaqa hianta, tiro.

⁴⁰ Mwitaa tuvaro uaqia hu vaisiva mpovanto hiniqaa rutova eqaante tiro, Hiave e Kotirara aatu hiaro? Mwihua tiritana votima kyeta mwia-vata rutaavo.

⁴¹ Mwihua tiritana qio rutaavo. Titatana uaqia hi kyaiqara kyaara tiritana rutaavo. Mwi vaisiva hia uaqia hi kyaiqara utivave, tiro.

⁴² Mwitaa timwa kyeru mwiva Iesusirara tiqaro, Iesusio, i nronraqama kyaani entara nian-ravata riaante, tiro.

⁴³ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte i timwa mwianinra riaante. Mate e mwatukya kyuqeraqi ni vatama kyera varinanrave, tiro.

Iesusiva qutu vura

(Matiu 27:45-56; Maaki 15:33-41; Ioni 19:28-30)

⁴⁴ Mwitaa tuvaro huari nrinro qiataqa vahuvuvaro mwiaqaatairo upima vuvaro hia huari itovaro kyokira nraahu rutovaro huari tumiviro 3 kirokiqa huvaro qaiqaa ntuvaahama vura.

45 Ierusaremini Kotira nraamwuqi tavuna tauha votima kye hiritova utaqaa nai nrahitu vuvaro

46 Iesusiva kyatarigaa variqaro paatiro aakyara ntero tiqaro, Ko, ni manraqura tu varaante, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva qutu vura.

47 Iesusiva qutu vuvaro ntaqu vaisihua qiata vaisivanto Iesusiva mwitaa hura taqero Kotira nrtutu tuaaherero tiqaro, Qutaama mwaa vaisiva avuqavu nrohi vari vaisivave, tiro.

48 Mwitaa tuvata mpo uhua mwi inraikyava qovara hura taqarerata ntuvaantuama vuhua, mwihua variqata mwi inraikyara taqeta, mwiaqaataita mwihua nkyiari mwaatani nrumu ntanteta viqata mwutukya uaqia huvata nkyiari *mwekuraata/mwetokya* ntuqutu kyeqata vurama.

49 Mvihua vuvata Iesusira vataqi nrohu nraakye qorahuavata, nraakye mponramwu Karirisaita mwia vataqita nruhuavata, mwihua nyianra sata variqata mwi inraikyava qovara hura taqe varura.

Iesusira quntamwa tora

(Matu 27:57-61; Maaki 15:42-47; Ioni 19:38-42)

50-51 Vaisi mpovanto mwia nrtutu Iosepiva Arimatia mwatukya Iutianyaava, mwiva vaisi kyugeva avuqavuma kyero nrohi varu vaisiva, mwiva Kotiva ntaqikyiani entarara taqeqaro mwia vekya varura. Mwiva kaanasorivanto variqaro mwiva hia mpo kaanasorivanto tu quarara eo tiraitiro, mwihua kyaiqaravata hia qamwateqaro varura.

⁵² Mwi vaisiva Pairaativa varunani uro ntero tiqaro, Iesusira mwamwanta mpiraqe varaqina quntaankye, tiro.

⁵³ Mwitaa timwa kyero mwiva uro Iesusira mwamwanta itu kyero vara mwatumwi vatero eqarori tavuna vara kyero mwia qapuqama kyero uto ori qaraakya vauru kye hia vaisi mpo quntoraqi uro quntamwa tora.

⁵⁴ Mwi entara nraakye qoravanto hura Saarareqa tiri mwaanra enta mwi entara kyaiqa varaarorave timwa kyeqata mwi entarara rieqata mpo inraikya mpo inraikya tera taarama kye vate varu entava vahura.

⁵⁵ Mwitaa huvata nraakye mponramwuvanto tauraa Karirisaita Iesusira vataqita nrohi varu nraakye hua Iosepiravata uro Iesusira quntarera huraqi vuhua uro taqovaro Iosepiva Iesusira mwamwanta vatovata mwihua taqeta

⁵⁶ mwiaqaatai nrumu ntante nkyiari nraamwuqi uro variqata vahamwenra kyugema kyero mwunta vuravata, mpo inraikya mwia mwamwantaqaa qumwa teravata, tera hura. Mwihua nkyiari mwaanra qua rieqata Saarareqaa qati varura.

24

Iesusiva quntamwa toraqitairo sivura

(Matiu 28:1-10; Maaki 16:1-8; Ioni 20:1-10)

¹ Nraakye mwihua kyugema kyero mwuntavi varu inraikyara terama kye vateta mwihua Saarareqa vari kyeta Saanteqa vaakya toqa entaqi sivita mwi inraikyara vareta Iesusira quntamwa toraqi vuhua uro taqovaro

² qesaqaa ori nronra tita tora ventaqita uro tokyani vatova vahura.

³ Vahuvata mwihua oriqi vera nte taqovaro nronra vaisi Iesusira mwamwanta hia vahura.

⁴ Hia mwiqi vahuvata mwihua mwiqi qati apiqama vita airi nraato ti varuvata qamwan-rama vaisi taaratana qovarama vita takyuqu tu-avaaqara ututeta mwihua nraaqani sivita varura.

⁵ Varuvata nraakye mwinramwuhua nron-raqama kye aatu hita nkyiari siri mwataqi vateta varuvata vaisi mwitanahua tiqata, Nanraqamave nkye qati vari vaisirara qutu quahua mwaataqi puua hi variavo?

⁶ Mwiva hia mwaini variho. Mwiva qati siviho. Tauraa mwiva Karirini variqaro nkyi timwa nyu quara nkye qative riemwa taavo?

⁷ Mwiva mwi entara tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava variarita uaqia hi vaisihua ni ntavaaqavu kyaate tiro, ni qovarama kyairata mwihua ni pitaqita kyatarigaa ru taivaqena nte taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave tirave, tita.

⁸ Mwitanahua mwitaa tuvata nraakye mwin-ramwuhua nyaatoqi Iesusiva tu quava ntuvata

⁹ mwia quntamwato mwatara mwini kyeta nrumu ntante uro Iesusira nraaqiara 11 nramwuvata mpo huhuavata timwa nyunra.

¹⁰ Nraakye mwinramwuhua nyutu vahirero Mariaava Makataranyaava, Iohaanaava, Iemisira nrova Mariaava, mwinramwuhua mwi inraikyara taqeta uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyuvata

¹¹ mwihua tiqata, Qaqao, nkye unrama qiavo. Hia mwianra qutaave qiananrave, tita.

¹² Mwitaa tuvaro Pitaava siviro hiantero mwia quntamwa toraqi vuva uro kakataama viro vera taqovaro tavuna nraahu vahuvaro Iesusira mwamwanta hia vahura. Hia vahuvaro mwiva nrumu ntantero uro mwaatani variqaro nai uro taqo inraikyarara airi nraato tiqaro varura.

Mwatukya Emiasinianra vu vaisitanahuara tura

(Maaki 16:12-13)

¹³ Kuaa mwi entaraqaa Iesusira nraaqiara taaratanavanto mwatukya mpo Emeasianra vura. (Kyuvaira vaiharo Omwunra vahira mwia votima Ierusalem vahuvaro Emeasi mwatukya vahura.)

¹⁴ Mwitahanua aanraqaa mwianra viqata Iesusira ru kyo quara timwaqita vita.

¹⁵ Mwitahanua timwaqi vuvaro Iesusiva nai nri ntero mwitanahua vatama kyero vuvata

¹⁶ mwitanahua mwia taqeta hia mwia ntapihi taqaraitita, mpo vaisivantove tuvaro

¹⁷ Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Nkyetana aanrani nriqatama nanra quave timwaqita nri-avo? tiro.

Mwitaa tuvata mwitana uro mwiaqa ra kyeta mwitana mwutukyavanto uaqia huvatatana

¹⁸ mpovanto Kiropaasirave tuva Iesusira kya-para hiro tiqaro, Mate airivanto Ierusalemiqi variaraqitaira e kuaikuvantove enta nanau qo-vara hi quara hia riaaro? tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nanra quave? tuvata mwitanahua tiqata, Iesusira

Nasaretinyaanra quave. Mwi vaisiva poropeti vaisivanto variqaro Kotira vuqaavata, nraakye qora suqaavata, nronra kyaiqa vareqaro kyuqe qua nraahu tirave.

²⁰ Mwiva mwitaa hi varihata Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, tiriqaa ntaqiki variahuavata, mwihua kamaninra mwiavaro mwiva mwia rukyaate tihata mwia ninriqotaita kyatariqa rutaavo.

²¹ Tire tauraa mwi vaisirara Kotiva mwia titaiharo mwiva mpo mwatanaahua nraatara kyero tiri Isareriqaa ntaqikiyarivave tunanrave. Qua mpovatama vaiho. Mwia rukyaavaro mate taarampo enta nritaraiho.

²² Mate turetana nraakyenramwuvanto qia quara rieta nrihanramama vuro. Mwinramwuhua vaakya toqaqi mwia quntamwa taaraqi uro nteta hia mwia mwamwanta taqaavo.

²³ Mwinramwuhua uro ntanteta nrumu tiri timwa timwita tiqata, Nyaamwunyaahua tirinramwuanra mwiva qatima variho qiavo, qiarave.

²⁴ Nraakyenramwuvanto mwitaa qiavata tirinramwuqitaita mpo hiahua mwia quntamwa taaraqi quahua uro taqaavaro nraakyenramwuvanto qia quava qutaa vaihata mwinramwuhua vata mwia mwamwanta hia taqaarave, tita.

²⁵ Mwitana mwitaa tuvaro Iesusiva mwitanahua timwa nyinro tiqaro, Hiave nkyitana su nyaato vaiho? Haaru poropeti vaisinramwuvanto timwa to quara, mwianra nkyetana qamwanrama kye qutaave qiataara vaihata nkyetana qakyoma kyaavo.

²⁶ Nkyetana hia ntapihiarave iho? Kotiva titaari vaisiva Mesaiaavanto nriqa vi inraikyara varaqiro viro mwiaqaatairo nronraqama viro kepukya vaisivanto variananrove, tiro.

²⁷ Mwitaa timwa kyero Iesusiva Mesaiaara Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara mwitana timwa nyinrenro tohareqaro Mosesira mpukuqitairo timwa nyiqiro viro, poropetinramwu mpukuqitairovata timwa nyiqiro vura.

²⁸ Mwitaa timwaqi vi varuvaro mwitanahua virera tu mwatukyava qaumato vahuvaro Iesusiva rieqarovata aanra mwiaqaa qati nraahu vi varuvata

²⁹ mwitanahua hiave tita, Mateqama enta hi-ananrove. Qaqira kyera tiritanavata vaitaante, tuvaro mwihuavata varirero nraamwuqi vura.

³⁰ Iesusiva nraamwu mwiqi variqaro kyara taintaqaa mwitana vatama kyero mwatakyaa viro Kotirara kyuqeve timwa kyero mpereti nteqa kyero tukyama kyero nyuvata

³¹ mwitana su ntapairi vuvata ntapihi ri-eta mwitana mwia ntapihi taqeta. Mwitana mwia ntapihi kyeta taqovaro Iesusiva mwitana suqaatairo uvaarama vura.

³² Iesusiva uvaarama vuvata mwitana nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Qikye, mwiva aanraqaa nriqanro Kotira mpukuqinaara qua okyara ntapihi kyero tiritana timwa timwiharo qutaa tiritana mwutukyaqitairo kyuqe hirave, tita.

³³ Mwitaa timwa kyeta mwitanahua qamwan-rama sivatana nrumu ntanteta Ierusaremini

uro Iesusira nraaqiara 11 nramwu puaama kyeta taqovata mwinramwuhua mpo vaisinramwu kyapata ntuvaantuama vita varita tiqata,

³⁴ Nronravanto qutaama qaiqaa qati siviho. Saimoniva mwivama mwia taqaiho, tuvata

³⁵ mwitanavata aanrani vita taqorara mwihua timwa nyita. Mwitanahua tiqata, Mwiva mpereti nteqa kyaihata mwiaqaataita tiretana nronra vaisi ntapihi taqauero, tita.

*Iesusiva nai nraaqiara suqaa qovarama vura
(Matu 28:16-20; Maaki 16:14-18; Ioni 20:19-23)*

³⁶ Mwitana qua mwihua timwa nyi varuvaro mate mwiqiaara nronravanto nai qovarama viro mwihua nraaqani siviho variro tiqaro, Nkyi mwutukyavanto qihaakyama vahiarive, tiro.

³⁷ Mwitaa tuvata mwihua nronraqama kyeta aatu hita tiqata, Vaanavanto qovarama viho, tuvaro

³⁸ Iesusiva mwihuara tiqaro, Nkye nanraqa-mave aatu hiavaro taara vu nraato tuava nkyi su nyaatoqi vaiho?

³⁹ Ni kyuqu kyauqu taqaate. Nte mwivama huqo. Ni mamantaqa tiqata taqaate. Nte vaisima varuqo. Vaana mwia hia ni votima kyero mwativata mwukyaarivata vahirave, tiro.

⁴⁰ Mwitaa timwa kyero mwiva nai kyuquvata kyauquvata nyaamwutovata

⁴¹ mwihua mpoqama kyeta qamwateta kyauqu ntukikinraaqateta hia qamwanrama qutaave tuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Kyara nraanriva vahirove? tuvata

⁴² mwihua tavukya uta tora pataqia mwuvaro

⁴³ mwiva mwihua suqaa variqaro vara kyero nronra.

⁴⁴ Iesusiva tavukya nramwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Tauraa nte nkyivata variqana nte mwaa quara nkyi timwa nyiavarave. Nianra haaru Mosesiva mpukuqi qara ntumwa to quarave, poropeti vaisinramwuvanto qara ntumwa to quarave, Saami mpukuqi qara ntumwa to quarave, nte nkyi timwa nyiqana mwi quara mwivauma vahiananrove qiavarave, tiro.

⁴⁵ Mwitaa timwa kyero mwihua Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara ntapihi kyeta riaate tiro, Iesusiva mwi quara mwi quara mwihua timwa nyinro tiqaro,

⁴⁶ Mwaa quara qara ntumwa torave. Mesa-iarara mwiva nriqa quani inraikyara varero uro qutu viro taarampo enta variro qaiqaa qati siquananrove.

⁴⁷ Mwiaqaataita nkye ni kyaiqara ni nu-tuara rieqatama nraakye qora timwa nyiqi viqata uaqia hi aanranra qaqira kyaivaro Kotiva nkye uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyataarive qiate. Mwi quara timwa nyiqi viqata Ierusalemi nraante mwi quara timwa nyiqi vita mwiaqaataita mpo mwatanaa mpo mwatanaa timwa nyiqi quate.

⁴⁸ Nkyenramwu nkyeta suqotaita mwi kyaiqaravata mwi inraikyavata taqaarave.

⁴⁹ Ni kova nai kyauqu nriqiqaa vatero ntena nkyi nyinrenrave qianinra ntema mwia titaariro tumuananrove. Nkye mwaa mwatukyaraq i variqi vivaro nyaamwusairo

mwiva tuminro nkyiqi variqaroma nkyi
kepukyaqama nyataananrove, tiro.

Iesusira vitero nyaamwuni vura

(Maaki 16:19-20; Kyaiqa Varora 1:9-11)

⁵⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua sita varero Ierusaremi kyero Mpetaanini uro ntero nai kyauqutana tuaahera kyero mwihua kyuqema nyatero.

⁵¹ Mwiva mwihua kyuqema nyate varuvaro Kotiva mwia nyaamwuni vitero vuvaro mwiva nai nraaqiara mwihua kyero vura.

⁵² Iesusiva nyaamwuni vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia nrutu tuaahera kyeta nrumu ntanteta Ierusaremini vura.

⁵³ Mwini uro variqata Kotira nraamwuqi mpo enta mpo enta Kotira nrutu tuaaheraqita vi varura.

QARAAKYA QUA TIMWATORA
The New Testament in the Omwunra-Toqura (South
Tairora) Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Omwurna-Toqura long
Niugini

copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Omwunra-Toqura (South Tairora) (Tairora, South)

Dialect: Omwunra-Toqura

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Sep 2024 from source files dated 31 Aug 2023

73e2f29d-4ca4-50e6-a471-722ac8ab5666